

โครงการธรรมศึกษาวิจัย

อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท): เปรียบเทียบศึกษาจากคัมภีร์

พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาตลอดจนคัมภีร์และหนังสือทางพระพุทธศาสนา

ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี

ผู้อำนวยการหลักสูตร

มหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ธรรมศึกษาวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นหลักฐาน
ทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนา
มูลนิธิเบญจนิกาย พุทธศักราช ๒๕๕๐ พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๕๐๐ เล่ม
เพื่อเป็นธรรมทานไม่สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ ๑

อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)

จากการศึกษาคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)สรุปลงดังนี้

๑. จุดหมายคือ ในการสอนแต่ละครั้งล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังเกิด มรรค ผล นิพพานและพ้นทุกข์ ๒. เนื้อหา ในการสอนของหลวงพ่อบรรยายไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เกิด ๖๓

^๙ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท). กบแต่ม่านั่งเฝ้ากอบัว.(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา,ม.ป.ป), หน้า ๑๔๘.

ความรู้แท้เห็นจริงในภูมิปัญญาชาวพุทธ ๓. วิธีการ คือการสอนของท่าน ให้นั่งเฝ้าเรื่องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมโดยทุกวิธีการต้องประยุกต์เข้ากับวิถีของการปฏิบัติโดยสมถะและวิปัสสนา ๔. กลวิธี หมายถึง กลวิธีเพื่อให้เข้าใจถึงจุดหมายการสอนหรือเป้าหมายที่จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของการสอนนั้นต้องใช้หลักการมองเข้าหาตัว ดูธรรมชาติ เปรียบเทียบกับธรรมชาติทำให้ดูแล้วรู้ตาม ๓.๒ **อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)**

อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกข้อที่และอุปมาอุปไมยที่พิมพ์เผยแพร่และได้ตั้งชื่อเรื่องกำกับไว้เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ดังนี้

๑. การปฏิบัติตามหลักธรรม (อุปมาด้วยการปลูกบ้าน)

ผู้ที่เข้าถึงพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ง่ายไม่ยาก ไม่ต้องเลือกวันนั้นเดือนนั้นยามนี้ ไม่ต้องแล้วพระพุทธองค์ก็ทรงสอนว่า เมื่อไรมันสะดวกวันนั้นมันดี มันไม่ขัดข้องวันนั้นมันดี แต่เรามันไม่อย่างนั้น เช่นจะปลูกบ้านปลูกช่องสารพัดอย่าง ก็จะต้องหาฤกษ์วันพันยามกันเสียแล้ว พระพุทธองค์ไม่ว่าอย่างนั้น ท่านว่าเมื่อโอกาสมันเหมาะ ทำไปเถอะซึ่งถ้าพูดถึงพระรัตนตรัยเต็มที่สุดแล้วไม่มีอะไรน่ากลัว^๙

๒. การฝึกใจเป็นการปฏิบัติภาวนา (อุปมาด้วยใจคล้ายเสือในกรงหรือต้นไม้ตามธรรมชาติ)

มาสมัยนี้ สิ่งแวดล้อมบังคับเราไปในทางตรงกันข้ามกับสมัยโน้นเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่พูดถึงเรื่องเก่าๆ แต่ครั้งก่อน คนเดี๋ยวนี้ฟังเหมือนว่าเป็นนิทาน นิยาย ฟังไปเฉยๆ แต่ไม่เข้าใจเลยแหละ เพราะมันเข้าไม่ถึงการปฏิบัติภาวนา ในทางพุทธศาสนาก็คือการ ๖๔

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). **โพธิญาณ**, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๗๖.

^{๑๑} พระโพธิญาณเถร (พระอาจารย์ชา สุภทฺโท), **นอกเหตุเหนือผล**, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๔.), หน้า ๒.

ปฏิบัติเรื่องใจ ฝึกจิตฝึกใจของตัว ฝึกอบรมจิตของตัวนี้แหละ เรื่องนี้สำคัญมาก การฝึกใจเป็นหลักสำคัญ พุทธศาสนาเป็นศาสนาของใจมันมีเท่านี้ ผู้ที่ฝึกปฏิบัติทางจิตคือผู้ปฏิบัติธรรมในทางพุทธศาสนาใจของเราเนี่ยมันอยู่ในกรง ยิ่งกว่านั้น มันยังมีเสือที่อาละวาดอยู่ในกรงนั้น ด้วยการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของตนแล้ว ย่อมเป็นการเสียเวลามากที่สุด แต่การปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธเจ้าแล้ว ย่อมเป็นหนทางที่ตรงที่สุด ธรรมชาติของใจเนี่ยมันฝึกกันได้ เอามาใช้ประโยชน์ได้ เปรียบได้กับต้นไม้ในป่า ถ้าเราปล่อยให้มันโตตามธรรมชาติของมัน เราก็จะเอามันมาสร้างบ้านไม่ได้ จะเอามาทำแผ่นกระดานก็ไม่ได้ หรือทำอะไรอย่างอื่นที่จะใช้สร้างบ้านก็ไม่ได้^{๑๐}

๓. การทำจิตให้สงบ (อุปมาด้วยใบไม้)

ความจริงจิตเนี่ยไม่มีอะไรมันเป็นประภัสสรของมันอยู่อย่างนี้ตัวจิตแท้ ๆ ไม่มีอะไรเป็นธรรมชาติอยู่เฉย ๆ เท่านั้น ที่สงบไม่สงบก็เป็นเพราะอารมณ์มาหลอกหลวง ความดีใจเสียใจนั้นเป็นอารมณ์มิใช่จิต จิตหลงอารมณ์โดยไม่รู้ตัวแล้วก็ไปสุขเป็นทุกข์ไปตามอารมณ์ เพราะยังไม่ได้ฝึก ยังไม่ฉลาด เราก็นี้ว่าจิตเป็นทุกข์นี้ว่าจิตเราสบาย ความจริงมันหลงอารมณ์จิตของเรา มันมีความสงบอยู่เฉย ๆ มีความสงบนิ่งเหมือนกับใบไม้ที่ไม่มีลมมาพัด ก็อยู่เฉย ๆ ถ้ามีลมมาพัด ก็กวัดแกว่งเป็นเพราะลมมาพัดและก็เป็นเพราะอารมณ์มันหลงอารมณ์ถ้าจิตไม่หลงแล้ว จิตไม่กวัดแกว่งถ้ารู้เท่าอารมณ์แล้วมันก็เฉยเรียกว่าปกติของจิต^{๑๑}

๔. การอยู่ร่วมกัน (อุปมาด้วยตัวกิ้งกือ)

คนมาอยู่กันมาก ๆ มันก็ปฏิบัติกันได้ง่าย ถ้ามีความเห็นถูกต้องตรงกัน เมื่อมาน้อมลงเพื่อละทิฐิอันเดียวกันมันก็ลงสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เหมือนกัน จะว่ามีหลายองค์ มันจะเกะกะก็ไม่ได้ คล้าย ๆ ตัวกิ้งกือ ตัวกิ้งกือมีหลายขา มองดูน่ารำคาญเหมือนกับว่ามันจะยุ่งกับขาของมันแต่มันเดิน เดินไปเดินมา ความจริงมันไม่ ๖๕

พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), เหมือนกับใจคล้ายกับจิต, หน้า ๗๖.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ยุ่ง มันมีจังหวะ มีระเบียบ ในทางพุทธศาสนาก็เหมือนกัน ถ้าปฏิบัติแบบสาวกของ พระพุทธเจ้ามันก็ง่าย คือการเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และเป็นผู้ปฏิบัติ ชอบ ถึงเราจะมีเป็นร้อยเป็นพัน เราจะมีมากแค่ไหนก็ช่างเถอะ มันก็ลงสายเดียวกันหมด^{๑๕}

๕. การอยู่กับธรรม (อุปมาด้วยน้ำมันกับน้ำท่า)

น้ำมันกับน้ำท่ามันต่างกัน เหมือนกับคนฉลาดก็ต่างกับคนโง่ พระพุทธเจ้าก็ทรงอยู่กับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณณ์ แต่พระองค์ทรงเป็นพระอรหันต์ พระองค์จึงทรงเห็นสิ่งเหล่านี้ เป็นเพียงสิ่งสักว่าเท่านั้น พระองค์ทรงปล่อยวางมันไปเรื่อย ตั้งแต่ทรงเข้าพระทัยแล้วว่า ใจก็ สักว่าใจ ความคิดก็สักว่าความคิดพระองค์ไม่ทรงเอามันมาปนกันถ้าคิดได้ รู้สึกได้อย่างนี้ เราก็ จะแยกมันได้ ความคิด ความรู้สึก อยู่ทางหนึ่ง ใจก็อยู่อีกทางหนึ่ง เหมือนกับน้ำมัน กับน้ำท่า อยู่ในขวดเดียวกัน แต่มันแยกกันอยู่^{๑๖}

๖. การปล่อยวาง (อุปมาด้วยการแบกก้อนหิน)

ความจริงมันหมายความว่าอย่างนี้ อุปมาเหมือนเราแบกก้อนหินหนักอยู่ก้อนหนึ่ง แบกไปก็รู้สึก หนัก แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรกับมัน ก็ได้แต่แบกอยู่นั้นแหละ พอมีใครบอกว่าให้โยนมันทิ้งเสียสิ ก็มาคิดอีกแหละว่า เอ๊ะ! ถ้าเราโยนมันทิ้งเสียแล้ว เราก็ไม่มีอะไรเหลือนะสิ ก็เลยแบกอยู่นั้น แหละ ไม่ยอมทิ้งถึงจะมีใครบอกว่า โยนทิ้งไปเถอะ แล้วจะดีอย่างนั้น เป็นประโยชน์อย่างนี้ เรา ก็ยังไม่ยอมโยนทิ้งอยู่นั้นแหละเพราะกลัวแต่ว่าจะไม่มีอะไรเหลือ ก็เลยแบกก้อนหินหนักไว้ จน เหนื่อยอ่อนเพลียเต็มทีจนแบกไม่ไหวแล้ว ก็เลยปล่อยมันตกลง ตอนที่ปล่อยมันตกลงนี้แหละ ก็ จะเกิดความรู้เรื่อง การปล่อยวาง ขึ้นมาเลย เราจะรู้สึกสบายแล้วก็รู้สึกได้ด้วยตนเอง ว่าการ แบกก้อนหินนั้นมันหนักแต่ตอนที่เราแบกอยู่นั้นเราไม่รู้หรือว่า การปล่อยวาง มันมีประโยชน์ เพียงใด^{๑๗ ๖๖}

^{๑๕} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), **กว่าจะเป็นสมณะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทเบญจผลจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๑๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **สุตสหายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอเอส พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑.

๗. กว่าจะเป็นสมณะ (อุปมาด้วยต้นมะพร้าว, การข้ามห้วย)

ศีลสมาธิปัญญานี้ออกมาจากอันเดียวกัน เหมือนกับต้นมะพร้าวเราที่แหละ พุดง่าย ๆ ต้นมะพร้าวของเราที่มะมันดูเอน้ำธรรมชาติขึ้นไป น้ำธรรมชาติขึ้นไปตามลำต้นของมันแต่ไปถึงลูกมะพร้าวเกิดหวาน เป็นน้ำสะอาดแต่น้ำพวกนี้แหละอาศัยน้ำพวกนี้อาศัยลำต้นพวกนี้ อาศัยน้ำอาศัยดินหยาบ ๆ นแหละ ดูดีขึ้นไปกลั่นขึ้นไปพอไปถึงลูกมะพร้าวกลายเป็นน้ำสะอาดยิ่งกว่านี้หวานอีกด้วยฉันใด ศีลสมาธิปัญญาคืออมรรคของเราที่หยาบเหมือนกัน แต่ถ้าหากว่าจิตของเรามาพิจารณาสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้มันละเอียดขึ้นไป ๆ แล้วสิ่งเหล่านี้มันก็หายจากหยาบไปละเอียดการรักษาก็แคบเข้าง่ายไม่ผิด^{๑๕}

จิตของปุถุชนข้ามไปหาจิตพระอรหันต์ซึ่งเป็นมนุษย์ปุถุชนเราเอง พอก้าวเข้าไปถึงพระนิพพานแต่ไปไม่ได้ ถอยออกมาปฏิบัติขั้นหนึ่งถ้าเป็นคนก็เหมือนคนเดินข้ามห้วยขาข้างหนึ่งอยู่ปากห้วยทางนี้ อีกขาหนึ่งอยู่ปากห้วยทางโน้นเข้าใจแล้วละว่า ห้วยฝั่งทางโน้นมีฝั่งทางนี้ก็ไม่มีแต่ไปไม่ได้ถอยมาที่บุรุษผู้โน้นเข้าใจว่าฝั่งทางโน้นก็มี ทางนี้ก็มี นี่คือโคตรภูบุคคลหรือโคตรภูจิต^{๑๖}

๘. การนำธรรมเข้าสู่ใจ (อุปมาด้วยความกตัญญู)

บางคนคิดว่า การสร้างชื่อเสียงเกียรติยศสูงส่งศรัทธาก็เป็นกตัญญู แต่ยอดของความกตัญญูที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญก็คือการนำแสงธรรมเข้าสู่ดวงใจของบุพการีซึ่งเห็นได้จากเรื่องในพุทธกาลคือท่านพระสารีบุตรระลึกถึงบุญคุณของราชพราหมณ์ที่ท่านได้รับบิณฑบาตจากบ้านพราหมณ์ ก็รับรองพราหมณ์ให้อุปสมบทในพระศาสนาเช่นเดียวกันท่านหลวงพ่อก็ไปรับโยมแม่มาอยู่ที่วัดป่าพง บวชเป็นชี ทุกเช้าหลังจากบิณฑบาตแล้วหลวงพ่อก็จะเดินเข้าไปในเขตของแม่ชีเอาอาหารบิณฑบาตไปแบ่งให้แม่ก่อน^{๑๗ ๖๗}

^{๑๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กบแต่มานั่งเฝ้ากอบบัว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เอ็น พี สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๖.

^{๑๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท). กบแต่มานั่งเฝ้ากอบบัว, หน้า ๒๐๖.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔-๕.

๙. การบรรลุธรรม (อุปมาด้วยเดินทางถึงวัดหนองป่าพง, พิษณุเห่า)

บางคนที่เราเรียกว่ายังไม่บรรลุธรรมก็คือยังไม่รู้จักธรรมนั้นแหละ เช่นบางคนก็กินเหล้าเมายา เห็นว่ามันดีเป็นของเลิศของประเสริฐ เมื่อมาฟังธรรมะก็บรรลุเข้าถึงธรรมหยุดกินเหล้าหยุดฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ว่าการบรรลุธรรมมันคิดว่าสูง ที่จริงแล้วคำว่า บรรลุธรรมนั้นก็คือเข้าไปถึงธรรมะนั้นเองอย่างเราทุกคนที่มาวัดหนองป่าพงนี้เดินทางมาถึงวัดหนองป่าพงก็เรียกว่าบรรลุถึงวัดหนองป่าพง คนบรรลุธรรมะก็อย่างเดียวกัน^{๑๘}

ผู้บรรลุธรรมนั้นคล้ายกับว่าเรามองเห็นงูเห่าที่มันเลื้อยไป เราก็รู้ว่างูนั้นมันเป็นอสรพิษ ถ้ามันกัดใครมันจะถึงตายหรือเฉียนตาย อันนี้เรียกว่าเรารู้ในงูเห่าตามความเป็นจริง ก็ไม่กล้าไปจับงูนั้น ใครจะบอกอย่างไรก็ไม่กล้าจับ คือเราบรรลุถึงพิษของมัน ความชั่วทั้งหลายก็เหมือนกันถ้าเราเห็นโทษของมันก็ไม่อยากทำขอให้เราปฏิบัติไปพิจารณาไปมันจะถอนของมันเอง ^{๑๙}

๑๐. การนับถือศาสนา (อุปมาด้วยกบแต่มานั่งเฝ้ากอบบัว)

โยมบ้านก่อนคนหนึ่งอยู่บ้านอาตมาบ้านอูริมวัด แยกไปไหนมาไหนผ่านวัดทุกวัน แต่ไม่รู้จักอะไร ฟังเทศน์ก็ฟังแต่แหล่มีทริจนหุจะหนวก ไม่รู้จักธรรมะ ต่อมาย้ายบ้านไปอยู่วานรนิวาสโขคดีไป ฟังธรรมเห็นบุญเห็นบาปเห็นอนิจจังทุกขังอนัตตา กลับมาบอกว่า มันชั่วจริง ๆ ครบท่านอาจารย์ นี่แหละอยู่ใกล้วัดน่าจะได้บุญได้กุศล แต่ไม่รู้เรื่องสมกับที่ท่านว่า

กบแต่มานั่งเฝ้ากอบบัว อยู่บนหัวกลิ้งบัวบ่ต้อง

แมงกุ่ม่องบินฝ่ายแฉ่วมา เอาเกสรดอกบัวไปจ้อย

กบอยู่กอบบัวแต่ไม่รู้จักบัว ดอกบัวจะบานจะตูมจะร่วงจะโรยก็ไม่รู้เรื่อง วันดีคืนดีอาจโดนด้ามเสียมเขาหกรอกนี้ฉันใด ตาแก่คนนั้นก็เหมือนกันอาตมาเทศน์ให้ฟังว่ากบแต่มานั่งเฝ้ากอบบัวนี้ บรรพบุรุษเราที่ท่านว่า ถัมโม จ ทูลลโก^{๒๐ ๖๔}

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๒๒} พระโพธิญาณเถร(ชา สุภทโท). กุญแจภavana, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

๑๑. การสอนของบรรพบุรุษ (อุปมาสังขารกับการหว่านข้าวตอก)

ความจริงบรรพบุรุษท่านสอนว่า คนเราเหมือนข้าวตอก เวลาหว่านไปมันก็จะจัดกระจายไปเหมือนสังขารร่างกายนี้ มีลูกมีเมีย มีลูกเต้าเหล่าหลานมีเนื้อหนังมีแขน ขา หู ตา เป็นต้น ผลสุดท้ายก็จะจัดกระจายกันไปอย่างนี้ แต่กกระสานชานเซนไปตามสภาวะเกิดในโลกนี้มันก็มีแค่นี้ เหมือนข้าวตอกดอกไม้ที่ละลายที่เรียกรวดไปตามดินตามหญ้า สังขารร่างกายนี้มันก็แค่นี้ ท่านให้พิจารณาอย่างนี้แต่เราก็มายาวนานให้ฝึกิน ไปคนละเรื่องอีกแล้วเรื่องเหล่านี้พิจารณาให้มาก ๆ หน่อยพิจารณาให้ดีถ้าเราเข้าใจตัวเราแล้วสบายนี่ละการประพฤติปฏิบัติมันถึงต่างกัน

^{๒๑}

๑๒. กุญแจภavana (อุปมาเหมือนการตกต้นไม้)

ปฏิจจสมุปบาทธรรมก็เหมือนกันอริชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขารสังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป ฯลฯ เราเคยเล่าเรียนมาศึกษามาเป็นจริงคือท่านแยกเป็นส่วน ๆ ไปเพื่อให้นักศึกษารู้แต่เมื่อมันเกิดมาจริง ๆ แล้วนับไม่ทันหรือรู้จากปริยัติต่างจากปฏิบัติ อุปมาเหมือนเราตกจากยอดไม้ก็ตู่บถึงดินโน้น ไม่รู้ว่ามันผ่านกิ่งไหนบ้าง จิตเมื่อถูกอารมณ์ปุบขึ้นมา ถ้าชอบใจก็ดีโน้น อันที่ติดต่อกันเราไม่รู้ มันไปตามที่ปริยัติรู้ตนเองแต่มันก็ไปนอกปริยัติด้วยมันไม่บอกว่าตรงนี้เป็นอริชชาตรงนี้เป็นสังขาร ตรงนี้เป็นวิญญานตรงนี้เป็นนามรูป ท่านพูดถึงขณะจิตอย่างเต็มที่ของมันจริง ๆ เมื่อมันพลาดจากต้นไม้ไปปุบมิได้คณนาว่ามันก็นิ้วก็ฟุดเห็นแต่มันตู่บถึงดินเจ็บแล้ว^{๒๒}

๑๓. เข้าวัดทำไม (อุปมาคนเหมือนปลาในน้ำไม่เห็นน้ำ)

เมื่อเรามาวัดนำอาหารมาถวาย พาลูกหลานมานั่งให้เรียบริ้อยทำวัตรสวดมนต์ถึงสวดไม่ได้ก็นั่งฟังให้จิตรวมเป็นสมาธิ ฝึกให้สงบอย่างนี้ เป็นบุญเป็นกุศล เป็นเครื่องนำไป ๖๙

^{๒๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **คุยกับลูกหลาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ปาปิรุสพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^{๒๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). **กบแต่ม่านั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๒๐๗.

^{๒๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อาหารใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติ้งเฮ้าส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^{๒๖} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท), **เหมือนกับใจคล้ายกับจิต**, หน้า ๗๗.

เรา ให้ลูกหลานเราเข้าสู่ธรรมะได้ ไม่ใช่เข้ามาวัดแต่ไม่เห็นวัด เหมือนปลาอยู่ในน้ำไม่เห็นน้ำ
ได้เดือนอยู่ในดินไม่เห็นดิน ^{๒๓}

๑๔. เข้าใจความเหมือนในความต่าง (อุปมาด้วยพระอริยะกับคนบ้า)

พระพุทธเจ้านั้นไม่เหมือนมนุษย์ธรรมดาตามมนุษย์ถ้าผิดปกติแล้วมีสองอย่าง คือผิดปกติไป
ในทางสูง ก็เรียกว่าเป็นพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์เจ้าเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นไปเลย ถ้าผิดปกติ
ลงข้างล่างก็เป็นบ้าเท่านั้นแหละเห็นไหม เป็นบ้าเป็นโรคประสาทผิดปกติเหมือนกัน ผิดปกติ
มาทางข้างล่างข้างต่ำส่วนมนุษย์ปุถุชนธรรมดาสามัญชนธรรมดาอยู่ระหว่างกลาง ^{๒๔}

๑๕. ข้อวัตรทรงไว้ (อุปมาด้วยฐานตึก, กวาดของสกปรก)

ฉะนั้นข้อวัตรปฏิบัตินี้เพื่อให้เข้าไปรู้ไปเห็นสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันก็เป็นคล้ายๆพื้นฐาน อย่าง
เราจะปลูกอาคารสักหลังหนึ่ง มันมีข้างบนสองชั้นสามชั้นมันก็อยู่ข้างบนโน้นแต่พื้นฐานก็คือ
ตัววางรากฐานนี้เองมันจะทรงตัวมันอยู่ได้ก็เพราะรากฐานของมันมั่นคง ^{๒๕}

ข้อวัตรทั้งหลายมีกำลังมาก ที่ไหนในวัดที่จะทำได้ไม่ว่าจะเป็นในกุฏิของเรา ในกุฏิคนอื่นก็ดี ที่
มันสกปรกรกรุงรังทำลาย ไม่ต้องทำให้ใคร ไม่ต้องทำเอาหน้าเอาตาจากใคร ทำเพื่อข้อปฏิบัติ
ของเรากวาดกุฏิ กวาดเสนาสนะให้มันสะอาดถ้าเราทำเช่นนี้ เหมือนเรากวาดของสกปรกออก
จากใจของเราเพราะเราเป็นผู้ปฏิบัติ อันนี้ให้มันมีอยู่ในใจของเราทุกคน ความสามัคคีนั้น
ไม่ต้องเรียกร้องหรือ เป็นเลย ^{๒๖ ๗๐}

^{๒๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **คุยกับลูกหลาน**. หน้า ๑๒.

^{๒๘} หลวงปู่ **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

๑๖. **คุณกรรมฐานกับอาจารย์มหาวิทยาลัย (อุปมาด้วยการเรียนจากธรรมชาติ)**

พระกรรมฐานโดยมากไม่ได้ศึกษาธรรมะตามตัวหนังสือ ไม่ได้เรียนตามบทเรียนในตำราท่านเรียนธรรมะจากอาการที่เกิดขึ้นในจิตหาความจริงจากธรรมชาติอย่างเช่นเขาเขียนว่าสิ่งนั้นคือม้า เราก็ไม่ใช่รู้เพียงแต่ชื่อมันเฉย ๆ เราจะต้องเดินไปดูตัวม้าจริง ๆ จึงจะรู้จักม้าได้ตามความเป็นจริงทั้งหมด การปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ก็เหมือนกันเมื่อรู้ว่าสิ่งนี้คือทุกข์เราก็พิจารณาตามไปหาตัวทุกข์จริง ๆ ให้เห็นตัวทุกข์ให้ชัดเจนเมื่อเห็นตัวทุกข์แล้วก็จะไม่สร้างความทุกข์ขึ้นมาอีก ^{๒๗}

๑๗. **ของดีแท้ (อุปมาด้วยช้างเผือกผู้คนปรารถนา)**

พอเป็นเจ้าของแล้วงานนิมนต์มีมาก บางทีผมก็ไม่ไป เขาจะให้ไปเทศน์ออกโทรทัศน์ ผมไม่ยอมไปถ้าเขาอยากรู้อยากเห็นธรรมเขาต้องมาหาผมเอง เหมือนร้านอาหารที่อยู่ไกลแค่ไหนคนก็ตามไปอุดหนุน ผมทำตัวเหมือนอีเกา เราทำท่าไปจับ มันหนี หนีไปยื่นล่อเราอีก ลองตามไป มันหนีแถมผงกหัวผงหาง ซึ่งเหมือนผม พอเขาเข้ามาใกล้ ผมก็ถอยไปอีกหน่อย แต่เราก็มีเมตตาตามูทิตาต่อคนทุกคน แต่นั่นแหละ เมตตาก็ต้องมีปัญญาด้วย ไม่งั้นเราเองเป็นทุกข์เช่นบางที่เขาส่งพระมาอยู่กับผม ผมก็รับไว้ อยู่ได้ก็อยู่ อยู่ไม่ได้ก็กลับ ผมเคยทำของผมเช่นนี้ก็ยังคงทำอยู่ จะให้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ พอได้ยศจะเปลี่ยน ยศศักดิ์เป็นเรื่องของการสมมติ เหมือนพระราชเจ้าช้างเผือกไปอยู่เมืองเป็นคู่บารมี แต่ช้างมันชอบอยู่ป่า มันไม่ชอบสร้อยสังวาลที่ตกแต่งมันหรอก ความเป็นเผือกของมัน เลยทำให้มันต้องมาประดับบารมีคน ^{๒๘}

๑๘. **ต่างยังมีเหมือน (อุปมาด้วยพืชพันธ์ต่าง ๆ)**

จิตทั้งหลายนี้แม้ผิวเผินคล้ายจะต่างกัน แต่โดยสัจธรรมจะเหมือนกันในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความที่ไม่อาจยึดมั่นหมายมั่นได้ เปรียบได้กับมะนาว พริก อ้อย บอระเพ็ด ทุกอย่างเกิดจากดิน แต่รสจะต่างกัน มะนาวมีรสเปรี้ยว พริกมีรสเผ็ด อ้อยมีรสหวาน ส่วนบอระเพ็ดมีรสขม สิ่งเหล่านี้เหมือนกันคือ นอกจากจะเกิดจากดิน ๗๑

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๓๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๑๐๑.

แล้ว มันยังต้องตายเหมือนกัน เราจะหารสเผ็ดจากมะนาวก็ได้ จะหารสขมจากน้ำตาลอ้อยก็ได้ กินเปรี้ยวเกินไปก็เกิดถ่ายท้อง กินหวานเกินไปก็ปวดตามข้อ กินบอระเพ็ดมากเกินไปก็มีลมออกหู เช่นเดียวกับพระสารีบุตรมีปัญญามาก พระโมคคัลลาน์มีฤทธิ์เดชมาก พระสิวลีมีลาภมาก แต่ละองค์มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน แต่เหมือนกันในแง่ของความบริสุทธิ์^{๒๙}

๑๙. เอกะ ธัมโม (อุปมาพระธรรมมีหนึ่งเดียว)

ท่านเองท่านชอบการปฏิบัติแบบเซ็น แม้พระไทยบางองค์ก็ไปปฏิบัติที่อินเดีย ลังกา เกาหลี ไม่ว่าปฏิบัติที่ไหน ก็ถือว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระธรรมเป็นนามธรรมอันเดียวกัน พระทุกชาติ มีกิเลสเหมือนกัน จึงต้องละกิเลสตัวเดียวกัน ธมมะจึงเป็น เอกะ ธัมโม ขออย่าให้เราตีใจสงสัยเกี่ยวกับรูปแบบคัมภีร์ อาจารย์ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเปลือกนอก ที่ไหน ๆ ก็มีคนแก่ คนเจ็บ คนตาย^{๓๐}

๒๐. ความรักหรือกาม (อุปมาด้วยกล้วยน้ำหว้าแฝงยาพิษ)

ผมก็บวชมา เข้าวัดตั้งแต่อายุ ๙ ขวบเลยพยายามมันอยู่อย่างนี้ แต่ไม่ค่อยจะรู้เรื่องหรืออกสมัยก่อน มารู้เมื่อเป็นพระนั่นแหละ พอบวชมาแล้ว ใ้อี้ มันทัวทั้งนั้นแหละมันคล้าย ๆ ว่าเห็นกามที่เขาอยู่นะ ไม่เห็นความสนุกกับเขาแต่เห็นความทุกข์มากกว่า มันคล้าย ๆ กับกล้วยน้ำหว้าใบหนึ่งเราไปทานมัน มันก็หวานดีอยู่ มันมีรสหวานก็รู้อยู่ แต่เวลานี้รู้เลยว่าเขาเอายาพิษไปฝังไว้ในกล้วยใบนั้น แม้จะรู้อยู่ว่ามันหวานเท่าไรก็ช่าง ถ้ากินไปแล้วมันจะตายใช่ไหม ความเห็นมันเป็นเช่นนั้นทุกที ว่าจะกินก็เห็นยาพิษฝังอยู่ในนั้นทุกทีนั่นแหละ มันก็เลยถอยออกมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีอายุพรรษามากขนาดนี้แล้ว ถ้าเรามองเห็นแล้ว มันไม่น่ากินเลยนะ

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๓๓} หลวงปู่: **สุดท้ายธรรม**, หน้า ๓๗.

๒๑. ความกลัวตาย (อุปมาดั่งหนังหน้ากลองหรือน้ำล้นโอ่ง)

ความกลัวมันเต็มเยียดแทนที่อยู่แน่นเหมือนกับกลองจะคิดไปไหนมาไหนไม่ไปมีแต่กลัวเท่านั้น ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยมีกลัวเหมือนครั้งนี้เลย มีความกลัวแน่นอยู่ เหมือนกลองเพลอย่างนั้นแหละ นั่งอยู่เหมือนไม่ถูกอาสนะทำความรู้ไว้เท่านั้น กลัวมากมันกลัวมากจนเปรียบเหมือนกับน้ำที่เราเทใส่ในโอ่ง เทใส่มากเต็มแล้วมันก็ล้นออกมา มันกลัวมากจนหมดกลัวแล้วก็ล้นออกมาใจถามว่ากลัวอะไร อีจใจตอบกลัวตาย กลัวตายมันอยู่ที่ไหนตายเลยอยู่กับตัวเองมันก็ตายเหมือนกัน เพราะตายก็อยู่กับตัวนี่หมีมันไม่ได้หรรอกสัญญาเลยเปลี่ยนพลิกกลับทันทีเปลี่ยนขึ้นมาทันที ปานฝ่ามือกับหลังมือเราพลิกกลับอัศจรรย์เหลือเกิน^{๓๒}

๒๒. ความรักของปฤชชน (อุปมาด้วยการเคี้ยวหัวกลอย)

เรื่องตรัสรู้ธรรมเราได้ยินว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมะก็นึกว่าเป็นเรื่องของท่านทุกอย่าง ไม่ใช่จะเป็นเรื่องของเราทุกคนก็ได้อันไหนรู้แล้วละ นั่นแหละเป็นเครื่องหมายของเรา เหมือนเราเคี้ยวกินอะไรบางอย่าง รู้สึกคัน รู้แล้วก็คายทิ้งความรู้ชนิดนี้แหละปฤชชนเราควรรู้ เหมือนหัวกลอยเมื่อรู้ว่ามันคันกินไม่ได้เรายังจะกินอยู่หรือก็มีแต่จะทิ้งเท่านั้นมันรู้อย่างนี้แหละ^{๓๓}

๒๓. ภาษาใจสำคัญที่สุด (อุปมาด้วยการเลี้ยงแมว)

เรื่องการสงฆ์รูปแบบภายนอกนี้ ญาติโยมไม่ว่าไทยว่าฝรั่งสงฆ์กันมาก ปัญหาที่โยมถามท่านเป็นประจำ เมื่อเข้ามาเห็นพระฝรั่งเดินไปเดินมาอยู่ในวัดป่าพงก็คือ หลวงพ่อสนพระฝรั่งอย่างไร พระฝรั่งจะอยู่ร่วมกับพระไทยอย่างไร เพราะความเป็นอยู่คุ้นเคยมาต่างกัน จนบางครั้งหลวงพ่อก็คลายสงฆ์เขาโดยการถามเขาว่า

:บ้านโยมเลี้ยงหมา แมวไหม

เขาตอบว่า :เลี้ยงอยู่ครับ ๗๓

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๓๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **เป็ของที่ชอบ**, (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖.

^{๓๖} หลวงปู่, **สุตสายธรรม**, หน้า ๒๒.

ท่านกล่าวว่า : โยมเลี้ยงหมาต้องพูดภาษาหมาใหม่ละ พระฝรั่งก็เช่นกัน มิได้แตกต่างจากพระไทยเลยท่านมาบวชเพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์เหมือนกันใหม่ ๆ ก็อาจมีความรู้สึกว่ ภาษาเป็นอุปสรรคกัน อยู่ไป ๆ ก็สบาย เช่นพระฝรั่งมาใหม่ ๆ ฉันทอาหารก็ไม่ลงอยู่ไป ๆ บ้างก็ฉันทปลา ร้าแก่งกว่าพระไทยอีก^{๓๔}

๒๔. ความเห็นธรรมที่ตรัสรู้ (อุปมาด้วยวิชาครู)

คนที่ไปเรียนวิชาครูนั้นคือใคร ก็คือคนที่ไปเรียนวิชาครูจนสอบได้ตามหลักการของเขาแล้วไปสอนนักเรียนได้ชื่อว่า เป็นครู ถ้าครูตายไป แต่วิชาของครูไม่ได้ตาย ยังอยู่ ใครยังเรียนวิชานี้ต่อไปอีกวิชานั้นไม่หายวิชานั้นไม่ตายครูคนที่ตายนั้นไม่ได้เอามันไปด้วยมันยังอยู่ ธรรมที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกันอย่างนั้น ^{๓๕}

๒๕. เนื้อแท้แห่งธรรมวินัย (อุปมาด้วยทะเลมีรสเดียว)

น้ำที่ไหลจากห้วยหนองคลองบึงต่าง ๆ ที่มันไหลลงสู่ทะเลเมื่อมันไปตกถึงทะเลแล้วมันก็มีสีความรสเค็มด้วยกัน มนุษย์เราทั้งหลายก็เช่นกันจะอยู่คนละทิศคนละทางก็ช่างจะอยู่ที่ไหนก็ตามเมื่อลงสู่กระแสของธรรมะแล้วมันก็จะลงสู่ธรรมะอันเดียวกัน พุทธศาสนาจึงไม่มีชาติไม่มีโคตรแบ่งเป็นพระไทยพระฝรั่งนั่นมันเปลือกนอก อย่าจับเอาเปลือกนอกมาเป็นปัญหาให้เราฉันทเนื้อแท้แห่งธรรมและอย่าไม่สบายใจในเรื่องไม่เป็นเรื่อง ให้ระวังใจ ทำแต่ภาวนาไปพิจารณาไปจะเหยียดนั่งยี่นนอน ให้รู้อยู่แต่พุทโธ จะห่มสบงให้มีสติอยู่กับพุทโธ อยู่กับปัจจุบันเท่านั้นพอแล้ว ^{๓๖}

๒๖. มิจฉาสมาธิ (อุปมาด้วยมีดคมแต่ไม่ใช้)

มิจฉาสมาธิคือความที่จิตเข้าสู่สมาธิเรียบร้อยแล้วไม่รู้จะอะไรเลยปราศจากความรู้ นั่งอยู่สองชั่วโมงก็ได้กระทั่งวันก็ได้แต่จิตไม่รู้ว่ามีมันไปถึงไหนมันเป็นอย่างไรไม่รู้เรื่องนี่สมาธิอันนี้เป็นมิจฉาสมาธิ มันก็เหมือนมีดที่ลับให้คมดีแล้วแต่เก็บไว้เฉย ๆ ไม่เอาไปใช้มันก็ไม่ ^{๓๗}

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ชีวิตที่พันทุกข์**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๙.

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ชีวิตแต่งงานครอบครัว**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๕.

เกิดประโยชน์อะไรอย่างนั้น ความสงบอันนั้นเป็นความสงบที่หลงคือว่าไม่ค่อยรู้เนื้อรู้ตัวเห็นว่
ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ค้นคว้าอะไรอีกต่อไปจึงเป็นอันตรายเป็นข้าศึกเช่นนั้นอันนี้เป็นอันตรายห้าม
ปัญญาไม่ให้เกิด ปัญญาเกิดไม่ได้เพราะขาดความรู้สู้ภัยพิบัติชอบ^{๓๗}

๒๗. ชีวิตแต่งงานครอบครัว (อุปมาด้วยถูกครอบและถูกทิ่มแทง, อสรพิษ)

ครอบหมายความว่า งุม (ภาษาอีสาน) คนเราอยู่เฉย ๆ ไม่มีอะไรมาครอบมางุมมันสบาย
หายใจก็สบายเดินไปเดินมาก็สบายลงเอากะเพียด (รูปร่างเหมือนงู) มาครอบเดี๋ยวนี้ก็จะอยู่
สบายใหม่นี้หมายถึงการครอบ ครวก็หมายถึงการทิ่มแทงถ้าหากมีคนหนึ่งเออะอะไรมาครอบ
อีกคนหนึ่งเออะออกไปทิ่มแทง ไปแหงจะอยู่ตรงไหนก็อยู่ไม่ได้นี่คือครอบครัว บรรพบุรุษเราตั้ง
ชื่อว่าครอบครัวคือ มันยุ่งนั่นเองมันมีปัญหาหลายเราจะต้องพากันมาแก้ความยุ่งทั้งหลาย
เหล่านี้ ให้ตัดความยุ่งใจ นั่นใจของเรา วันนี้แต่งงานกันก็รักกันห่วงกันดีอยู่แต่ว่ามันไม่เป็น
อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ นะ เหตุการณ์ข้างหน้ามันยังมีมากกว่านี้ บางทีมันจะเกลียดกันก็ได้นะ
เกลียดจนแทบเลิกกันกาแก้ปัญหาเหล่านี้เป็นของสำคัญ เช่นการทำมาหากิน ผู้หญิงหรือผู้ชาย
จะต้องอยู่ในวงจำกัดวงจำกัดของเจ้าของการมาหาสู่กันการใช้จ่ายเงินทองต้องอยู่ในวงจำกัด
ทั้งนั้น^{๓๘}

ถ้าเห็นแล้วก็จะไม่เป็นอะไรอย่างงู อสรพิษตัวร้ายๆ มันเลื้อยมาเราเห็น เราเห็นมันก่อนก็หนี
มันไม่ได้กัดเราหรอก เพราะเราได้ระวังมัน ถ้าเราไม่เห็นมัน เดินๆ ไปไม่เห็นก็ไปเหยียบมัน
เดี๋ยวมันก็กัดเลยศัพท์ที่ว่า ครอบ นี้ศัพท์ทุกข์ ไปไม่ได้มันมีจำกัดแล้ว ต่อไปอีก ครวก็หมายถึง
การก่อกวนแล้วทิ่มแทงแล้ว โยมผู้หญิงก็เข้าครว โขลกพริกคั่วพริกแห้งไหม้ ไอ จาม ทั้งบ้าน
เลย ศัพท์ ครอบครว มันวุ่น ไม่น่าอยู่หรอก อาตมาอาศัยสองศัพท์นี้แหละจึงบวชไม่สึก
ครอบครวนี้น่ากลัว ชังไว้จะไปไหนก็ไม่ได้ ถ้าบากรื่องลูกบ้าง เรื่องเงินทองบ้างสารพัดอย่างอยู่
ในนั้น ไม่รู้จะไปทีไหน มันผูกไว้ ๗๕

๓๙

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ชีวิต การงาน หลักธรรม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **รู้แจ้งโลก**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๓.

^{๔๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **คุยกับลูกหลาย**, หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๔๑} หลวงปู่. **สุดสายธรรม**, หน้า ๒๘.

แล้ว ลูกผู้หญิงก็มีลูกผู้ชายก็มี มันวุ่นวายเถียงกันอยู่นั้นแหละจนตายไม่ต้องไปไหนกันละ ^{๓๙}

๒๘. ชีวิตสังขาร (อุปมาด้วยก้อนเหล็กแดง)

ก้อนสังขารที่เกิดขึ้นมาสงบหรือไม่สงบพิจารณาเรื่อยไปจนได้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้เหมือนก้อนเหล็กแดง ชนั้ร้ห้่าเหมือนก้อนเหล็กแดง เมื่อมันแดงรอบแล้วไปจบตรงไหนมันจึงจะเย็นได้มีที่เย็นใหม่เอามือแตะข้างบนดูชี้ข้างล่างแตะข้างโน้นข้างนี้ดูชี้ตรงไหนมันจะเย็นเย็นไม่ได้เพราะก้อนเหล็กมันแดงไว้ไปหมดชนั้ร้ห้่านี้ก็ฉั้ร้ห้่า ^{๔๐}

๒๙. พระป่า (อุปมาด้วยไก่ป่า)

อาตมาขออนุโมทนาที่โยมอุตสาหามาถามปัญหาพระป่า พระป่าก็เหมือนไก่ป่า ไม่เหมือนไก่บ้าน ไก่บ้านนั้นถึงเวลาเขาก็เอาข้าวมาให้กินได้เวลาเขาก็เอาไปเชือด ไก่ป่านั้นมันหากินด้วยตนเองเวลามีภัยมันก็หนีภัยเอง จะให้ไก่ป่าเป็นไก่บ้านไม่ได้ เช่น เราได้ยินเสียงไก่ป่าร้อง ลองไปหาเถิด หาไม่พบหรอก เพราะมันฉลาดว่องไว แต่ไก่บ้านนั้นถ้าได้ยินเสียงร้องแล้ววาง หาไม่ยาก จับไม่ยาก พระอยู่ป่าฉั้ร้ห้่าวันละหนดั้ร้ห้่าในบาตร มีชีวิตที่เรียบง่าย กินง่าย นอนง่าย แต่ไม่มักง่าย อยู่เย็นเป็นอิสระจากเครื่องข้อง ^{๔๑}

๓๐. การรู้เห็นธรรม (อุปมาดั่งการฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้าโดยตรง)

ไม่ว่าเราจะยินจะเดินหรือนั่ง หรือนอนใจของเราจะมีสติคุ้มครองระวังรักษาอยู่เสมอเมื่อเห็นของภายนอกก็เห็นของภายใน ถ้าเห็นของภายในก็เห็นของภายนอก มันเหมือนกัน ถ้าเข้าใจอย่างนี้เราก็ได้ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้า เรียกว่าพุทธภาวะ ผู้รู้เกิดขึ้นมาแล้วเกิดขึ้นมามันรู้แล้ว รู้อาการภายนอก รู้อาการภายใน รู้ธรรมทั้งหลาย ท ๗๖

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท).นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๔๗.

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท).ตามคูจิต,(กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น,๒๕๔๗), หน้า ๓๓-๓๔.

มันเป็นมาถ้าเข้าใจอย่างนี้แม่เรานั่งอยู่ได้ร่มไม้ ก็เหมือนกันกับพระพุทธเจ้าท่านเสด็จมาเทศน์โปรดเราเราได้ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้าอยู่เสมอเราจะยืนเดินจะนั่งนอนได้ฟังเราจะได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส โผฏฐัพพะธรรมารมณ์ ฟังอยู่เสมอ เหมือนกับพระพุทธเจ้าเสด็จมาเอง พระพุทธเจ้าก็คือผู้รู้ในใจเรานี้แหละ ๔๒

๓๑. ตามคูจิตวันละน้อย (อุปมาปัญญาต่างจากสัญญา)

พยายามทำกันไปเรื่อย ๆ คนอื่นบอกมันไม่รู้จำมันจะต้องไปพบด้วยตนเองไม่ต้องเอาทีละมาก หรอกเอาน้อย ๆ แต่เอาทุกวันนั่งสมาธิทุกวันแล้วก็เดินจงกรมทุกวัน มันจะมากหรือน้อยเราก็ทำทุกวันแล้วก็เป็นคนทีพุดน้อยแล้วก็คูจิตของตัวเองตลอดเวลา เมื่อคูจิตของตัวเองอะไรมันจะเกิดขึ้นมาแล้วมันจะสุขหรือ มันจะทุกข์อะไรเหล่านี้ก็บอกปิดปฏิเสธมันเสียว่าเป็นของไม่แน่นอนเป็นของหลอกหลวงทั้งนั้นผู้ที่เรียนศึกษามาก ๆ นั้นนะมันเป็นด้วยสัญญาไม่ใช่ปัญญา สัญญาเป็นความจำ ปัญญาเป็นความรู้เท่าทันมันไม่เหมือนกันมันต่างกันบางคนจำสัญญาเป็นปัญญา ถ้าปัญญาแล้วไม่สุขกับใครไม่ทุกข์กับใคร ไม่เดือดร้อนกับใคร ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อนกับจิตที่มันสงบหรือไม่สงบสัญญาไม่ใช่อย่างนั้นนะ มันเกิดความยึดมั่นถือมั่นเป็นทุกข์เป็นร้อนไปตามอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ๔๓

๓๒. ตูจโงไปฐิละ (อุปมาด้วยใบลานเปล่า)

ในสมัยพุทธกาลตูจโงไปฐิละมีปัญญามากแตกฉานในคัมภีร์พระไตรปิฎก วันหนึ่งท่านไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้า ขณะท่านกำลังกราบลงสาธุการพุทธองค์ตรัสว่า มาแล้วหรือพระใบลานเปล่าซึ่งในใจ แล้วก็เลยพูดกันไปพอท่านจบสมควรแล้วลาพระพุทธองค์กลับวัด กลับอาวาสแล้วหรือพระใบลานเปล่าพระพุทธองค์ตรัสแต่คำนั้นมาก็มาแล้วหรือพระใบลานเปล่า จะกลับก็กลับแล้วหรือพระใบลานเปล่า ไม่ได้หน้าได้หลัง ท่านเทศน์อยู่เท่านั้น ตูจโงไปฐิละเป็นอาจารย์ใหญ่คิดในใจเออ ทำไมพระพุทธองค์จึง ๗๗

๔๔

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **น้ำไหลนิ่ง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๙๔-๙๕.

๔๕

หลวงปู่ **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๐.

รับสั่งอย่างนั้น เป็นอะไรหนอ คิดไปคิดมาคิดตามการศึกษาย้อนไปพิจารณาไปจนเห็นว่า เออ มันจริงคือโบลานเปล่า คือพระเรียนเฉย ๆ ไม่ได้ปฏิบัติเมื่อมาดูจิตใจของตนก็เหมือนเขา กับ ชมราวาสๆอยากได้อะไรก็อยากได้เหมือนเขา ชมราวาสยินดีอย่างไรก็ยินดีอย่างเขาไม่มีความ เป็นสมณะ ไม่มีธรรมอันบังเกิดซึ่งในใจ๔๔

๓๓. ตัวอุบาทว์ (อุปมาด้วยชานหมากในกระบอก)

เหตุจากศิษย์ที่ส่งไปเป็นเจ้าอาวาสหนีออกจากวัด เพราะชาวบ้านไม่เชื่อเรื่องคำสอน คือไม่ให้ เชื่อเรื่องผี โยมก็ไม่เชื่อยังไหว้ผีไปซื้อเหล้ามากิน วันที่ทอดกฐินก็กินเหล้ากันในวัด ท่านศิษย์ ของหลวงพ่อบอกไม่พอใจที่ชาวบ้านว่ายากสอนยาก เลยหนีออกจากวัดไป หลวงพ่อบอกว่า ตอน ไม่มีพระก็มาขอพ่อได้พระดีไปก็ไม่เลี้ยงท่านท่านสอนก็ไม่ฟัง มันอุบาทว์อย่างนี้จึงเล่าเรื่องอดีต กาลว่า พระราชาพระองค์หนึ่งเกิดความสงสัยว่าอุบาทว์เป็นอย่างไร จึงประชุมเสนาบดี อำมาตย์ขึ้นให้หาตัวอุบาทว์มา อำมาตย์คนหนึ่งไปหาฤาษี ฤาษีจึงเอาชานหมากใส่กระบอกไม้ไผ่ให้มาแสดงแก่พระราชา พอมาถึงพระราชาเปิดดูและส่งให้คนอื่นเปิดดูแล้วตรัสถามว่า เหมือนอะไร บางคนว่าเหมือนจิ้งจก บางคนว่าเหมือนตุ๊กแก ต่างคนต่างมีพรรคพวกส่งเสียงกัน อึงคึง พระราชาจึงกล่าวว่า นี่อุบาทว์ลงแล้วเรารีบดูหน้ามันจริง ๆ เกิดว่ามันเป็นอย่างไร พร้อมทั้งเทกระบอกออกก็ให้เห็นเพียงชานหมากเท่านั้นเมื่อเล่าจบก็ถามว่า เข้าใจไหมว่าตัว อุบาทว์เป็นอย่างไรก็คือความหิวคือ ถือรั้นนั่นแหละ ผู้ใหญ่ก็อุบาทว์กำนันก็อุบาทว์ ถ้าไม่รู้จักรู้ ผู้ใหญ่ใหญ่ไม่มีสัมมาคารวะ๔๕

๓๔. ทำความเข้าใจเกี่ยวเหตุแห่งทุกข์ (อุปมาด้วยเชือกติดตอ)

เปรียบให้ฟังเหมือนดั่งเชือกเข้าไปในป่าอย่างนี้เชือกไปติดตอดิ่งไม้ไปเกิดไม่สบายใจนี้ทุกข์แล้ว เห็นไหมดั่งพืดไปพืดมา ฮื้อมันติดอะไร่วนวายดั่งอยู่นั่นแหละ ดิ่งไม้ไปมันทุกข่วนเวียนอยู่นั่นไม่ รู้จักทุกข์ ทุกข์มันเกิดขึ้นเพราะดิ่งไม้ไป มันติดอะไรนะ ก็ไม่ได้ ๗๘

^{๔๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **ทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวณา, พิมพ์ครั้งที่ ๓** (กรุงเทพฯ : วิบูลกิจการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

^{๔๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๑๙.

^{๔๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **ทางพ้นทุกข์**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕.

คิด พระพุทธเจ้าท่านว่าให้ย้อนกลับมาดูซิมันติดอะไรสาวเชือกมา ๆ นั้นมันติดตอถึงตั้งอย่างไร ก็ไม่ไปมันติดแน่นอยู่ตรงนั้นตรงเหตุที่มันติดนั้นแหละเหตุทุกข์เกิดอยู่ตรงนั้นถอดพรวดออกจาก ตลับสับป้อกลงไปเลยทีนี้ละเดินไปก็ตั้งได้สะดวกนั้นแก้ตรงที่ทุกข์จะเกิดทุกข์ก็ไม่เกิดละทีนี้ พุทธอย่างนี้ก็คงพอเข้าใจจะขนาดนี้แล้วยังไม่เข้าใจก็หนีเสีย ^{๔๖}

๓๕. ทางสุขและทุกข์ (อุปมาด้วยงูพิษตัวหนึ่ง, ถนน)

อึดตึกิลมถานุโยค ก็คือ ทางตั้งและทางหย่อนนั่นเอง ถ้าเราน้อมเข้ามาพิจารณาให้เห็นในปัจจุบัน ทางตั้งก็คือ ความโกรธ อันเป็นทางเศร้าหมอง กามสุขัลลิกานุโยคก็คือ ความดีใจ ความพอใจนี่ก็เป็นทางไม่สงบ ทางทุกข์ก็เป็นทางไม่สงบ ทางสายกลางมนุษย์เราทั้งหลายไม่ต้องการทุกข์ ต้องการแต่สุข ความจริงสุขนั้นก็คือทุกข์อย่างละเอียดนั่นเอง ส่วนทุกข์ก็คือทุกข์ อย่างหยาบ สุขและทุกข์นี้ก็เปรียบเสมือนงูตัวหนึ่ง ทางหัวมันเป็นทุกข์ ทางหางมันเป็นสุข เพราะถ้าลูบทางหัวมันมีพิษ ทางปากมันมีพิษ ไปใกล้ทางหัวมันก็กัดเอา ไปจับหางมันก็เหมือน เป็นสุข แต่ถ้าจับไม่วาง มันก็หันกลับมากัดได้เหมือนกัน เพราะทั้งทางหัวงูและหางงูก็อยู่ในงู ตัวเดียวกัน ^{๔๗}

๓๖. ทางที่ต้องรู้เอง (อุปมาด้วยรสผลไม้)

ผมเคยพูดให้ท่านฟังเสมอว่า ผลไม้เปรี้ยวอย่างนี้ เอาผลไม้ไปทานเสียเอาไปฉันทันเปรี้ยว นะนี่บางคนก็เชื่อ อย่างท่านก็จะเชื่อว่ามันเปรี้ยวความเชื่อของท่านนะมันเป็นโมฆะ ไม่มี ความหมายอะไรมากมาย เพราะที่ท่านว่าเปรี้ยวของท่านเชื่อจากผมพูดว่า “มันเปรี้ยว” เท่านั้น ละ พระพุทธเจ้ายังไม่สรรเสริญแต่เราก็ไม่ทิ้งเอาไปพิจารณาเอาผลไม้มาฉันทันดูเสียเมื่อความ เปรี้ยวปรากฏขึ้นมานั้นเรียกว่าเรามีพยานในตัวแล้วท่านว่าเปรี้ยวเราเอามาฉันทันก็เปรี้ยว ^{๔๘ ๗๙}

^{๔๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ทางแห่งความสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^{๕๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ทำใจให้เป็นบุญ**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๖-๗.

๓๗. กายวาจาใจทางแห่งความสะอาด (อุปมาด้วยบ้านหลังหนึ่ง)

นี่เห็นง่าย ๆ เรื่องบ้านคือจิตใจของเราเหมือนกันกายวาจาใจนี้เป็นบ้านหลังหนึ่งเหมือนกันถ้าไม่มีธรรมะไม่มีจิตใจอันบริสุทธิ์สอนตัวเอง สอนกายวาจาตัวเองแล้วกายเรามันสกปรก เราไม่รู้ว่ามันสกปรกจากเราพูดไปเป็นต้น มันสกปรกอยู่ มันเบียดเบียนผู้อื่นมันเบียดเบียนตนเองอยู่ก็ไม่ว่ามันสกปรกเพราะว่า คนที่พูดไม่รู้จักคำที่พูดไม่รู้ตัวว่า จะพูดอะไรต่อไป ไม่ได้พิจารณาคนรักษา บ้านก็เป็นเช่นนั้นแต่บ้านหลังนี้เป็นบ้านภายนอก ถ้าเป็นบ้านภายในก็คือจิตใจของเราเป็นผู้ฉลาดบ้านนี้ก็สะอาดไปนานและถาวรร่างกายจิตใจเราก็ฉันนั้นเหมือนกันถ้าเรารู้จักรักษาความสะอาดทางกายเราก็จะมีความสุขถ้าเรารู้จักรักษาความสะอาดทางวาจาเรามีความสุข^{๔๙}

๓๘. ทำใจให้เป็นบุญ (อุปมาด้วยอยากได้บ้านสวย)

โยมไปทำความดี ก็เหมือนโยมอยากได้บ้านสวยๆ จะปลูกบ้านแต่ไม่ปราบที่มันเสียก่อน เดี่ยวบ้านมันก็จะพังเท่านั้นเองใช้ไหม สถาปนิกไม่ผิดนี้ ถ้าเรามีปัญญา ที่ไหนที่ไหนมันก็สบาย มันสบายทั้งนั้น โลกทั้งหลายเขาถูกต้องของเขาหมดแล้ว ต้นไม้ทุกต้นมันก็ถูกต้องตามสภาพของมันแล้ว ต้นยาวก็มี ต้นสั้นก็มี ต้นที่มันเป็นโพรงก็มี สารพันอย่าง ของเขาเป็นของอยู่อย่างนั้น มีแต่ตัวเรานั้นแหละไปคิด เพราะไม่รู้เรื่อง เอ้ ต้นไม้มันยาวไปอ้าย ต้นนี้มันสั้นไปอ้ายต้นนี้มันเป็นโพรง ต้นไม้มันจะเขาอยู่เฉยๆ เขาสบายกว่าเราฉะนั้น จึงไปเขียนคำโคลงไว้ที่ต้นไม้ดีกว่า ให้ต้นไม้มันสอนเราได้อะไรบ้างหรือไม่ละ^{๕๐}

๓๙. ทำให้เห็นเองแกเอง (อุปมาด้วยชาวประมง)

การปฏิบัติของพวกเขาไม่ค่อยจะตั้งใจปฏิบัติให้เห็นตามความเป็นจริงกันเปรียบเหมือนกับชาวประมงคนหนึ่งไปสู่มปลาในหนองในคลอง สู่มไป ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่มี ๘๐

๕๑

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ธรรมปริศนา**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ม. ป.ป.), หน้า ๒๔๔.

๕๒

กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปลมณิ**, หน้า ๒๔๘.

ความรู้สึกว่ามีสัตว์ตัวหนึ่งเข้าไปติดในสุ่มมันสัมผัสด้วยกายเรา ทำให้เราพอจะรู้ได้แต่เมื่อสัมผัสถึงใจเราก็กังไม่รู้จัก เพียงแต่รู้ว่ามีตัวอะไรอย่างหนึ่งมาปรากฏอยู่ในสุ่มของเขา เขาก็กดสุ่มลงไปให้แน่น เรากลัวว่าถ้าเป็นปลาแล้วมันจะหนีออกไปคลำดูก็รู้สึกงัวตัวมันยาว จะว่าเป็นงูก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นปลาไหลก็ไม่ใช่สงสัยอยู่อย่างนี้ คนสุ่มปลาคอนนั้นก็สบายใจไม่รู้ว่าจะทิ้งหรือจะเอามันดีอย่างนี้ก็เป็นวิจิกิจฉา จึงเรียกว่าปัญหาสืบสนในที่สุดก็เลยล้วงลงไป จับเอามันชูขึ้นมาอย่างระมัดระวังพอมันพ้นน้ำขึ้นมาคอดลาย ๆ เป็นแฉกเห็นชัด รู้ชัดเจนว่ามันเป็นงูก็วางปู้ปลงโดยไม่รู้ตัวเลย ตัวเรานี้มันก็เตือนตัวเองมันรู้สึกของมันเองมันแกเองวางเอง ๕๑

๔๐. ทำให้ถึงที่สุด (อุปมาด้วยคนถึงธรรม)

การกระทำอย่างนี้เรียกว่าทำถูกแล้วพ้ันภัยแล้วก็กระทำอย่างสนิทใจเลย แต่คนคนนั้นในทางธรรมถือว่าเป็นคนโง่ที่สุดคือเป็นคนดูถูกตัวเองที่สุด คนเป็นจริงนั้นเมื่อจิตมันเป็นธรรมะเมื่อธรรมะเป็นจิตมันจะกลมกลืนเป็นอันเดียวกันเลย จะไปทำผิดที่ตรงไหนเป็นต้น ก็ต้องมีคนเห็นดังนั้นถึงจะไปอยู่ตรงไหนก็เป็นอยู่อย่างนั้นจึงเป็นธรรมะไม่กล้าทำเพราะใจมันเป็นธรรมะแล้ว พระอรียสาวกทุก ๆ องค์เมื่อใจเป็นธรรมะแล้วก็ต้องเป็นอย่างนั้นทุก ๆ องค์ ที่ลับไม่มีที่แจ้งไม่มีอะไรมันก็ไม่รู้ รู้แต่ว่าท่านประพฤติปฏิบัติถึงที่แล้ว ถ้าธรรมะเข้าถึงใจก็จะหมดสงสัย ๕๒

๔๑. ทางที่ถูก (อุปมาด้วยการตักน้ำออกจากตุ่ม)

อะไรต่าง ๆ ที่เข้ามา ก็จะเอามาพิจารณาแล้วก็วางไป ปล่อยไปคล้าย ๆ กับน้ำในตุ่ม ถ้าเราเอาน้ำไปตักออกมาชั้นหนึ่ง แล้วก็เททิ้ง ตักออกมาชั้นที่สองแล้วก็เททิ้ง ตักแล้วก็ทิ้งอยู่อย่างนั้น น้ำที่อยู่ในตุ่มมันก็ต้องมีเวลา มีโอกาสที่จะแห้งหมดไปได้ เพราะมันเข้าไปถึงจิต ถ้าหากเราไม่เห็นอย่างนั้น มันก็เหมือนตักน้ำใส่ตุ่มแล้วก็ตักออกไปตักใส่ ๔๑

^{๕๓}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๙.

^{๕๔}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^{๕๕}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

เข้าในตุ่มหนึ่งชั้น แล้วก็ตักออกไปหนึ่งชั้น ตักเข้าไปเพิ่มหนึ่งชั้น แล้วตักออกไปหนึ่งชั้นอย่างนี้ เรียกว่าบุญ ๆ บาป ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ดี ๆ เราทุกคนทำอย่างนี้มันถึงเป็นเรื่องยาก ^{๕๓}

๔๒. ทางแห่งเหตุผล (อุปมาด้วยการวัดไม้)

คือเห็นเหตุมันก็เห็นผลเห็นผลแล้วก็เห็นเหตุเหมือนคนจับไม้ยาวประมาณ ๒ เมตรขึ้นมาวัดดู โดยใช้มือกำมาจากทางปลายไม้กำมา เรื่อย ๆ ไปจนถึงทางด้านต้นไม้ ก็รู้ว่าไม้นั้นยาวเท่าไร อีกคนหนึ่งมาจับทางด้านต้นไม้ จับกำมา ๆ จนถึงทางด้านปลายไม้ก็รู้ว่าไม้นั้นมันสั้นมันยาวเท่า นั้นแหละคนหนึ่งวัดจากต้นมาปลาย อีกคนวัดจากปลายมาต้นมันท่อนเดียวกัน ความสั้น ความยาวมันก็เสมอกันอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้นถ้าเรารู้จักพิจารณาเหตุผลเมื่อเห็นผลมันเกิดขึ้นมาเป็นอย่างนี้ เราก็จะรู้ว่าเพราะอะไรมันถึงเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุมันเป็นอย่างนี้ผลมันจึง เกิดอย่างนั้นเมื่อเราทำเหตุอย่างนี้ผลก็เกิดอย่างนั้นอันนี้เราจะพิสูจน์ด้วยกาลเวลา ^{๕๔}

๔๓. ที่สุดของโรค (อุปมาด้วยการรักษาโรคกรรม)

อย่างเช่นเกิดเป็นโรคขึ้นมา ไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ไม่หายจะไปเอาอะไรกับหมออีก ยาก็หมดแล้วจะทำอย่างไร เราก็คิดว่าโยนให้กรรมเสีย อันเจ้าของกายก็เป็นของสมมติเท่านั้นเอง อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น โยนให้กรรมแล้วมันก็หมดเท่านั้นและมันจะไปตรงไหนล่ะ มันสุดอยู่ตรงนั้น ต้องไปคิดอะไรให้มันมากมายเรื่องของการปฏิบัติมันจะต้องเป็นดังนี้ ^{๕๕}

๔๔. ทำบุญละบาป (อุปมาด้วยเด็ดยอดไม้, กะละมังคว่ำ)

การทำบุญกับการละบาปนี้เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการทำบุญแต่คนไม่ค่อยจะเอาใจใส่การละบาปคือการตัดราก การทำบุญ คือการเด็ดยอดเด็ดยอดไปใช้ เด็ดเอายอดไปกินมันก็แตกยอดขึ้นมา แตกไปขึ้นมาอีก ตราบใดที่รากมันยังอยู่ มันก็ยังได้กินอาหาร ^{๕๖}

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

อยู่ยังมีอาหารหล่อเลี้ยงอยู่ยอดมันก็เจริญเติบโตขึ้นมาอีก ความลำบากทั้งหลายมันมีอยู่
เพราะอะไร ก็เพราะว่ารากมันยังอยู่คือการกระทำบาปมันยังอยู่ ดังนั้นการละบาปและการ
บำเพ็ญบุญจึงเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา^{๕๖}

เหมือนกะละมังที่ตั้งหงายอยู่กลางแจ้ง ถึงแม้ฝนจะตกลงมาใส่ทีละหยด ๆ มันก็มีโอกาสที่จะ
เต็มได้เมื่อเราทำบุญแล้วเรายังไม่ได้ละบาป ก็เหมือนกับเราเอากะละมังไปครอบคว่ำไว้
กลางแจ้ง ฝนตกลงมาถูกก้นกะละมังเหมือนกันแต่ว่ามันถูกข้างนอก เมื่อมันถูกข้างนอก น้ำก็
ไม่มีโอกาสที่จะเต็มในกะละมังนั้นได้ อันนี้เรียกว่า ทำบุญแต่ไม่ละบาป^{๕๗}

๔๕. ทางกุศลและอกุศล (อุปมาด้วยการเดินออกจากศาลา, หม้อรั่ว)

เหมือนกับเราเดินไปที่ละก้าว หลายก้าวเข้าระยะทางมันก็สั้นเข้ามาถ้าเราไม่ทำอย่างนี้คือเดิน
ไปก้าวหนึ่งก็ถอยกลับมาก้าวหนึ่ง เดินไปอีกก้าวหนึ่ง เทียบเอาที่ศาลานี้ก็ได้ถึงแม้เราจะก้าว
ไปอย่างช้า ๆ แต่เราก้าวไปเรื่อย ๆ เราก็ยังมีโอกาสที่จะพ้นประตูวัดออกไปได้มันต่างกันอย่างนี้
เช่นหม้อมันรั่วปิดช่องที่มันรั่วแล้วจึงเทน้ำใส่กระทะมันรั่วก็อุดรูรั่วมันเสียแล้วจึงเทน้ำใส่เรียกว่า
ก้นกระทะไม่ดีก้นหม้อไม่ดี การละบาปของเรายังไม่ดีทำบุญลงไปใส่รั่วออกไปหมด จะเทใส่ลง
ไปทั้งวันมันก็ซีมรั่วออกไปทีละน้อย น้ำก็เหือดแห้งหมดไป ไม่สำเร็จประโยชน์สมความต้องการ
ของเราได้^{๕๘}

๔๖. ความต่างที่สำคัญ (อุปมาการเรียนทางโลกกับเรียนทางธรรม)

ในทางโลกนั้น เราสอนความรู้ที่จะให้ปริญญาแก่กัน ปริญญาตรี โท เอก สอนอย่างนี้เป็นการ
สอนนอกตัว สำเร็จออกไปแล้วยังคุมตนเองไม่ได้ คุมตนเองไม่ให้โกรธเขา ไม่ให้ข่มคนอื่น ๆ
อยากได้จนไม่สามารถจะทำได้สิ่งที่ถูกต้องได้ ต้องคอร์รัปชั่นเขา ข้าราชการกินโกง ขัดแย้ง แย่ง
ตำแหน่งอะไรเหล่านี้ ล้วนเป็นเครื่องแสดงถึงการยังไม่ได้ผ่านการสอนตนเองทั้งนั้น ครั้งเมื่อ
เห็นผู้อื่นทำผิดแทนที่จะเห็นโดยสังขธรรม สงสารผู้กระทำว่า ๘๓

หลวงปู่, **สุตสายธรรม**, หน้า ๖๖.

๖๐

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **โพธิญาณธรรม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๙๓-๙๔.

เขาช่างอภัพจริง ต้องทำบาปเพื่อแลกกับสิ่งปรารถนากลับไม่คิดอย่างนั้น แต่คิดผิดตามไปหมด แม้สุภาสิตทำดีมันดี ทำชั่วมันชั่ว ก็ไปแผลงกันว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป นี่แสดงอาการของผู้ไม่เข้าใจธรรม เมื่อเผชิญกับสิ่งร้าย แทนที่จะขมใจพิจารณาให้เห็นความดีในสิ่งร้าย กลับวิ่งไปสะเดาะเคราะห์ รดน้ำมนต์ มีอาการของผู้ที่ยังไม่ถึงคุณของพระรัตนตรัย เมื่อตนไม่สอนตนเอง จิตมันก็มีแต่จะอยากได้ มีแต่ความรู้สึกไม่พอ มีทรัพย์ก็ยังไม่รู้สึกละอาย มียศก็ยังไม่รู้สึกละอาย ไม่ยินดีในทรัพย์ในยศที่มีอยู่ รวมทั้งตั้งอยู่ในความประมาท มิได้พิจารณาเนือง ๆ ว่า ทรัพย์ก็ดี ยศก็ดี สิ่งใด ๆ ก็ดี ถ้ามีอยู่ การไม่มีก็ย่อมมาถึง^{๕๙}

๕๗. ธรรมชาติคือชีวิต (อุปมาเหมือนต้นไม้)

บางครั้งต้นผลไม้อย่างต้นมะม่วงเป็นดอกออกมาแล้ว บางทีถูกลมพัดมันก็หล่นลงแต่ยังเป็นดอกอย่างนั้นก็มีบางซ่อเป็นลูกเล็ก ๆ ลมก็มาพัดไป หล่นทิ้งไปก็มี บางซ่อยังไม่ได้เป็นลูกเป็นดอกเท่านั้นก็หักไปก็มี คนเราก็เหมือนกันบางคนตายตั้งแต่อยู่ในท้องบางคนคลอดจากท้องอยู่ได้สองวันตายไปก็มี หรืออายุเพียงเดือนสองเดือนสามเดือนยังไม่ทันโตตายไปก็มีบางคนพอเป็นหนุ่มเป็นสาวไปก็มี บางคนแก่เฒ่าแล้วจึงตายก็มีนี่ถึงคนแล้วก็นึกถึงผลไม้ก็เห็นความไม่แน่นอนแม้กับบวชเราก็เหมือนกัน บางทียังไม่ทันบวชเลยยังเป็นเพียงผ้าขาวอยู่หนีไปแล้ว บางคนก็อยู่ได้สามสี่เดือนก็หนีไปบางคนอยู่ถึงบวชเป็นเณรเป็นพระได้พรรษาสองพรรษาก็สึกเหมือนกับผลไม้เอาแน่นอนไม่ได้จิตคนเราก็เหมือนกันพอถูกอารมณ์มาพัดไปตั้งไปก็ตกไปเหมือนกับผลไม้^{๖๐}

๕๘. ธรรมชาติของจิตใจ (อุปมาด้วยน้ำที่เจือด้วยสี, คนกำพร้า)

ใจของเราขณะที่เป็นปกติอยู่ เปรียบเหมือนน้ำฝนเป็นน้ำที่สะอาด มีความใสสะอาดบริสุทธิ์เป็นปกติ ถ้าเราเอาสีเขียวใส่ลงไป เอาสีเหลืองใส่เข้าไป น้ำก็จะกลายเป็นสีเขียว สีเหลืองไปจิตของเรานี้ก็เหมือนกัน เมื่อไปถูกอารมณ์ที่ชอบใจ ใจก็ดี ใจก็สบาย ^{๖๑}

๒๑

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **ธรรมปฏิสันถาร**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐-๒๑.

๒๒

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **โพธิญาณ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า

๑๐-๑๑.

๒๓

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๑๖.

เมื่อถูกอารมณ์ที่ไม่ชอบใจแล้ว ใจนั้นก็ขุ่นมัว ไม่สบาย เหมือนกันกับน้ำที่ถูกสีเขียวก็เขียวไป ถูกสีเหลืองก็เหลืองไป เปลี่ยนสีไปเรื่อย^{๖๑} จิตของเราเมื่อไม่มีใครตามรักษามันก็เหมือนคนที่ปราศจากพ่อแม่ที่จะดูแลเป็นคนอนาถาเป็นคนที่ขาดที่พึ่ง คนที่ขาดที่พึ่งก็เป็นทุกข์จิตนี้ก็เหมือนกันถ้าหากขาดการอบรมบ่มนิสัยทำความเห็นให้ถูกต้องแล้วจิตนี้ก็ลำบากมาก ^{๖๒}

๔๙. ธรรมในวินัย (อุปมาด้วยสิ่งเดียวกัน)

หลวงปู่มั่น ฐริทัตโตอธิบายหลักธรรมให้หลวงพ่อชาฟังว่า ท่านของน้ำมันมากก็จริงหรือแต่มันน้อย ถ้าเรากำหนดทุกสิกขาบทในศีลानิเทศนั้นน้ำมันก็ลำบากมันลำบากจริงแต่ความจริงแล้วนะ ที่เรียกว่าศีลानิเทศนั้น มันเป็นนิเทศอันหนึ่งที่ยกออกไปจากจิตใจของคนเราถ้าหากว่า เราอบรมจิตของเราให้มีความอายมีความกลัวต่อความผิดทั้งหลายนั้นแหละก็จะเป็นคนสำรวมจะเป็นคนสังวรจะเป็นคนระวังเพราะความกลัว มิใช่จะไปรักษาทุกสิกขาบท รักษาจิตอันเดียวเท่านั้นก็พอแล้ว^{๖๓}

๕๐. ธรรมชาติของชีวิตในโลก (อุปมาด้วยการอยู่ในกรง)

จะทุกข์สุขก็ตามร้องไห้ก็ตาม ร้องเพลงก็ตาม อยู่ในโลกนี้ก็เหมือนอยู่ในกรงเท่านั้นแหละไม่พ้นไปจากกรงมันจะรำวงอยู่ก็รำวงอยู่ในกรง จะดูหนังก็ในกรง กรงอะไรกรงความเกิดความแก่ ความเจ็บกรงความตาย เหมือนอย่างเลี้ยงนกเขาเอานกเขามาเลี้ยงไว้แล้วฟังเสียงขันของมันแล้วว่ามันขันดี นกเขาเสียงโต มันเสียงเล็ก ไม่ได้ไปถามนกเขามันเลยว่ามันสนุกหรือเปล่า เพราะเราก็อ่า ฉันทเอาข้าวให้มันกินเอาน้ำให้มันกินอยู่ในกรงหมด เหมือนเราอยู่ในโลกนี้แหละอันนั้นก็ของฉันทนี่ก็ของฉันทของฉันทสารพัดไม่รู้เรื่องของเจ้าของเราสะสมความทุกข์ไว้ในตัวของเรานั้นเองไม่อื่นไกลหรือเหมือนเราไม่มอง ๘๕

๖๔

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ธรรมจากต้นไม้**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็นพีสกรีนพริ้นติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

๖๕

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ธรรมที่หยั่งรูกาย**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒.

๖๖

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

ถึงนกเขาเราเห็นว่ามันสบายกินน้ำได้กินอาหารได้เห็นว่ามันสุขความจริงแล้วมันทุกข์อยู่อย่าง
นี้^{๖๔}

๕๑. ธรรมคือทุกข์ที่หยั่งรูกาย (อุปมาด้วยทางรก)

ทุกข์คือตัวสังขารธรรมแท้ ๆ เราก็ยอมอันนี้เสียไม่อยากจะดูทุกข์หรืออย่างคนที่แก่ ๆ เราไม่อยากจะ
อยากดูแต่คนหนุ่มสาวเมื่อไม่อยากจะดูทุกข์มันก็ไม่รู้จักทุกข์ ตลอดก็ภพก็ชาติก็ไม่รู้จักทุกข์ทุกข์นี้
เป็นตัวอริยสังขเป็นสังขารธรรม ถ้าเราเห็นทุกข์ก็ทำให้เราแก้ไขเช่นทางที่นี้มันรกไปไม่ค่อยจะได้ไป
แล้วมันก็รกอยู่นั่นแหละ ความคิดมันก็เกิดขึ้นว่า ทำอย่างไรหนทางนี้มันจึงจะง่ายไปทุกวัน
คิดทุกวันจิตนี้มันเกิดอย่างนี้ เพราะสิ่งที่ไม่สะดวก คือตัวปัญหามันถึงหาทางเฉลยแก้ปัญหา
อันนั้น ถ้าเราไม่ทุกข์มันก็ไม่มีปัญหา เมื่อไม่มีปัญหาก็กไม่มีเหตุให้พิจารณาอะไรเลยอันนี้เราก็
เลยข้ามไป ฉะนั้นพระพุทธองค์ท่านจึงทรงสอนเรื่องทุกข์^{๖๕}

๕๒. ธรรมคือเกิดและตาย (อุปมาด้วยการได้เทป)

อย่างน้ำตกที่ตะกอนอยู่นั่นแหละเมื่อยังไม่ขุ่น มันใสเมื่อถูกอะไรมากวนมันก็ขุ่นขึ้นมา ท่านก็
เหมือนกันเมื่อมีเสียงได้ยินเสียงได้ดูรูปได้สัมผัสทางใจเกิดขึ้นมาที่ไม่ชอบใจมันก็ขุ่นขึ้นมาถ้า
หากว่าไม่มีขุ่นก็สบาย เช่นท่านอยากได้เทปอันนี้ท่านก็เป็นทุกข์พอไปแสวงหาได้เทปอันนี้มา
ท่านก็สบายใช้ใหม่ สบายได้เทปนี้มาเพื่อไม่สบายเหมือนอย่างเกิดนั่นแหละเมื่อเกิดมาแล้วก็มี
ตายถ้าไม่เกิดมันก็ไม่ตาย คนที่ตายนี้ก็ล้วนแต่คนที่เกิดมาทั้งนั้น คนที่ไม่เกิดไม่ตายอย่างนี้ถ้า
เราคิดได้เช่นนี้เราได้เทปมาเรารู้ว่าเทปนี้ไม่เที่ยงวันหนึ่งมันจะแตก อีกวันหนึ่งมันจะพังอีกวัน
หนึ่งขโมยมันจะมาเอาไปก็ได้ถ้าเทปแตกมันพังขโมยเอาไปมันเรื่องไม่เที่ยงถ้าเห็นอย่างนี้เราใช้
เทปนี้ได้อยู่ได้^{๖๖ ๖๗}

^{๖๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **น้ำไหลนิ่ง**, หน้า ๑๓๒-๑๓๓ .

^{๖๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๘๔-๘๕.

^{๖๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๓.

๕๓. ปัญญาเกิด (อุปมาด้วยน้ำไหลนิ่ง)

โยมรู้จักน้ำที่มันไหลไหม เคยเห็นไหมน้ำนิ่งโยมเคยเห็นไหม ถ้าใจเราสงบแล้วมันจะเป็นคล้าย ๆ กับน้ำมันไหลนิ่ง โยมเคยเห็นน้ำไหลนิ่งไหม ตรงนั้นแหละ ตรงที่โยมคิดไม่ถึงหรือกว่ามันเฉย มันก็เกิดปัญญาได้ เรียกว่าดูใจของโยมมันจะคล้ายน้ำไหลแต่ว่านิ่งดูเหมือนนิ่งแต่ดูเหมือนไหลเลยเรียกว่าน้ำไหลนิ่งมันจะเป็นอย่างนั้นปัญญาเกิดได้^{๖๗}

๕๔. นอกเหตุเหนือผล (อุปมาด้วยการดูหลังคากับพื้นห้อง)

ในทางพระพุทธศาสนาให้ทำเพื่อไม่ต้องทำอะไร ถ้ามีเพื่ออะไร มันไม่หมดทางโลกทำอะไร เรียกว่ามันมีเหตุผล พระพุทธองค์ท่านทรงสอนว่าให้นอกเหตุเหนือผลไม่ว่าจะทำอะไรปัญญาของท่านให้นอกเหตุเหนือผล ให้นอกเกิดเหนือตาย นอกสุขเหนือทุกข์ ลองคิดตามไปซิ ลองพิจารณาตามไป คนเราเคยอยู่ในบ้านพอหนีจากบ้านไปไม่มีที่อยู่ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเรามันเคยอยู่ในภพอยู่ในความยึดมั่นถือมั่น ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่นแล้วก็เรียกว่าไม่รู้ว่าจะทำอะไร เหมือนอย่างคนส่วนมากไม่อยากไปพระนิพพาน เพราะกลัวเห็นว่าไม่มีอะไร ดูหลังคากับพื้นนี้ ที่สุดข้างบนคือหลังคาที่ สุดข้างล่างคือพื้น อันนั้นมันเป็นภพข้างบนอันนี้เป็นภพข้างล่าง ระยะที่หลังคากับพื้นเห็นมันว่าง ๆ ก็ไม่รู้จะไปอยู่ตรงไหนต้องไปอยู่บนหลังคาหรือไม่ก็ที่พื้นข้างล่าง^{๖๔}

๕๕. นักบวชนักรบ (อุปมาด้วยการรบภายใน)

รบกับความโลภ ความโกรธ ความหลง นี่แหละคือข้าศึก การปฏิบัติในทางพุทธศาสนาทางแห่งพระพุทธเจ้านั่น รบด้วยธรรมะ รบด้วยความอดทน ต่อต้านซึ่งอารมณ์สารพัดธรรมะกับโลกมันเกี่ยวข้องกันมีธรรมก็มีโลกมีโลกก็มีธรรมมีกิเลสก็มี ผู้สะสางกิเลสคือรบกับกิเลสทั้งหลายนี้ เรียกว่า รบภายในรบภายนอกนั้นต้องจับลูกระเบิด จับปืนมายิงกันเอาชนะเขาแพ้กันเอาชนะคนอื่นก็เป็นทางโลกทางธรรมรบกับตัวเองเอาชนะใจของตัวเองอดทนต่อสู้กับอารมณ์ทุกอย่าง

^{๗๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **น้ำไหลนิ่ง**, หน้า ๓๘.

^{๗๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **เปื้อนของที่ชอบ**, หน้า ๑๑.

^{๗๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **แนวทางในการปฏิบัติธรรม**, หน้า ๑๑๙.

๕๖. บ้านที่แท้จริง (อุปมาด้วยความสงบ, ไฟไหม้ทั่วหม)

บ้านที่แท้จริงบ้านข้างนอกไม่ใช่บ้านที่แท้จริงเป็นบ้านสมมติบ้านอยู่ในโลกส่วนบ้านที่แท้จริงของเราคือความสงบพระพุทธเจ้าทรงให้สร้างบ้านเรือนตัวเองโดยวิธีปล่อยวางให้มันถึงความตาย^{๗๐}

๕๗. กุศล, ปัญญา (อุปมาด้วยวิธีคิดเลข)

ถ้าสงบพระพุทธเจ้าท่านไม่ให้เมา ถ้าฟังก็ไม่ให้เมาท่านไม่ให้เอาจึงจะเป็นทุกอย่างแหละมันมีวิธีตั้งนั้นก็สร้างบุญไปด้วย ก็พิจารณาไปด้วย คือกุศล คือปัญญานะ เพื่อจะทำลาย คล้าย ๆ กับวิธีเลขนะ มันมีคูณ มันมีบวก มันมีลบ มันมีหาร มันจึงจะได้จำนวนตามที่เราชอบใจ อันนี้เราไม่เอาอย่างนั้นซิ เอาแต่วิธีคูณอย่างเดียวไม่มีที่ใส่วิธีคูณกับวิธีบวกกันเข้าไปเรื่อย ๆ วิธีลบไม่มีวิธีแบ่งก็ไม่ค่อยจะมีชะด้วยนะ ถ้ามีวิธีแบ่ง มันก็เบา มีวิธีลบมันก็เบาซิ มันมีวิธีบวกกับวิธีคูณมันก็ยิ่งไปกันใหญ่เท่านั้นแหละ^{๗๑}

๕๘. ความนึกคิดของคน (อุปมาเหมือนแสงจันทร์)

จินตนาการที่เกิดขึ้นใหม่ในการเดินทางจากเมืองไทยสู่กรุงลอนดอน ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้งหลาย ก็เหมือนกับแสงของพระจันทร์ พระอาทิตย์เมื่อถูกเมฆหมอกเข้าครอบงำก็เป็นอย่างหนึ่งเมื่อปราศจากเมฆหมอกก็เป็นอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้คิดต่อไปว่าการเรียนธรรมการรู้ธรรม การเห็นธรรม การปฏิบัติธรรม การเป็นเหล่านี้มันเป็นคนละส่วนไม่ใช่สิ่งเดียวกัน^{๗๒}

๕๙. บุญอันประเสริฐ (อุปมาด้วยการรู้อริยสัจ)

ถ้าเรารู้เรื่องทั้งหลายเหล่านี้ตามเป็นจริงแล้วคือ รู้อริยสัจนี้แหละ บุญจะเกิดแม้แต่ฆราวาสอยู่ตามบ้านตามเรือนได้รู้ได้เห็นอย่างนี้แล้วชื่อว่า ชัดความเศร้าหมองออกชื่อว่าชัดเกลากิเลสชื่อว่าชัดเกลาคำคิดเห็นผิดนั้นออก ชื่อว่าชัดทุจริตนั้นออกจากใจของเราใจเราจะมีความรู้สึกสบายสงบระงับจากความไม่ยึดมั่นทั้งหลาย นี้แหละบุญ ๘๘

^{๗๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง*, หน้า ๘๖.

^{๗๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *โพธิญาณ*, หน้า ๑๑๖.

^{๗๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *นอกเหตุเหนือผล*, หน้า ๙๙.

อันเลิศ คือบุญอันประเสริฐนี่คือบุญชั้นยอดที่พระศาสนาของเราสั่งสอนว่าจิตนี้แหละเป็นผู้สงบจิตนี้แหละเป็นผู้ระงับ^{๗๓}

๖๐. ปฏิบัติกันเกิด (อุปมาด้วยหยดน้ำ)

เราต้องประพฤติปฏิบัติไปจนกว่าจะเข้าใจเหมือนน้ำที่เราหยดลงไปอย่างนี้หยดห่าง ๆ บึบ ๆ ๆ เราเร่งกามันขึ้นหยดของน้ำมันก็เข้า เร่งขึ้นไปมันก็ติดกันจนไหลเป็นสายหยดแห่งน้ำมันหายไปไหนมันเป็นสายน้ำถ้ามันติดกันแล้ว เขาไม่เรียกว่าหยดน้ำเขาเรียกว่า สายน้ำ สายน้ำก็เกิดจากหยดน้ำ เราก็ต้องประพฤติปฏิบัติขัดเกลาไป การปฏิบัตินี้เดียวกับคิณันคิณินี่ฟุ้งซ่านไม่ติดต่อกันมันจะคิดไปไหนก็ช่าง มันให้เราพยายามทำให้เรื่อยเข้าไว้แล้วมันจะเหมือนหยดแห่งน้ำมันจะทำความห่างให้ถี่ครั้งเข้า ๆ มันจะติดกันเป็นสายน้ำ^{๗๔}

๖๑. การเรียนปริยัติแต่ไม่ปฏิบัติ (อุปมาด้วยทัพพีตักแกง)

คนที่เรียนปริยัติแล้วแต่ไม่ปฏิบัติก็เหมือนกับทัพพีตักแกงที่อยู่ในหม้อ มันตักแกงทุกวันแต่มันไม่รู้รสแกงที่อยู่ในหม้อทัพพีไม่รู้รสแกงก็เหมือนคนเรียนปริยัติไม่ได้ปฏิบัติถึงแม้จะเรียนอยู่จนหมดอายุก็ไม่รู้จักรสของธรรมะเหมือนทัพพีไม่รู้รสแกงฉะนั้น^{๗๕}

๖๒. ปัญหาการปฏิบัติธรรม (อุปมาด้วยพระจันทร์เข้าเมฆ)

บางคนมีปัญญาน้อย นิ่งสมาธิได้ง่าย สงบ สงบเร็วที่สุด ใจ แต่ไม่ค่อยมีปัญญา ไม่ทันกิเลสทั้งหลาย ไม่รู้เรื่องกิเลสทั้งหลาย แก้ปัญหาไม่ค่อยได้ พระโยคาวจรเจ้าผู้ปฏิบัติสองหน้าอย่างนี้ก็คู่กันเรื่อยไป แต่ปัญหาหรือวิปัสสนากับสมณะ มันก็ทึงกันไม่ได้ คาบเกี่ยวกันไปเรื่อยๆ อย่างนี้ที่นี้ถ้ามันขัดแย้งในความสงบ เมื่อมีอารมณ์มาผ่านมีนิมิตขึ้นมาผ่านก็ไม่ได้สงสัยว่า “เคลิ้มไปหรือเปล่าหนอเมื่อคืนนี้” “หลงไปหรือเปล่าหนอเมื่อคืนนี้” “ลึ้มไปหรือเปล่าหนอเมื่อคืนนี้” “หลับไปหรือเปล่าเมื่อคืนนี้””จิตขณะนี้ ๘๙

^{๗๖} พระโพธิญาณเถร, *ชีวิตการงาน หลักธรรม*, หน้า ๑๙๒.

สงสัย “หลับก็ไม่ใช่ตื่นก็ไม่ใช่” นี่มันคลุมเครือ เรียกว่ามันมัวจมอยู่กับอารมณ์ ไม่แจ่มใสเหมือนกันกับพระจันทร์เข้าก้อนเมฆ มองเห็นอยู่แล้ว แต่ไม่แจ่มแจ้ง มัวๆ ไม่เหมือนกับพระจันทร์ออกจากก้อนเมฆมันมีความแจ่มใส จิตเรามีสติสัมปชัญญะรอบคอบสมบูรณ์แล้วซึ่งไม่สงสัยในอาการทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาเป็นอันใดหมดทุกอย่าง รู้แจ้ง รู้เรื่องตามเป็นจริง ไม่ได้สงสัยอันนั้นเป็นดวงจิตที่ใสสะอาด สมาธิถึงขีดแล้วเป็นเช่นนั้น หลับตาก็เหมือนลึ้มตา

เห็นในขณะหลับตาก็เหมือนลืมตามาเห็นทุกอย่างสารพัดไม่มีความสงสัย เพียงแต่เกิดอัศจรรย์ขึ้นในดวงจิตของเราว่า เอ๊ะ สิ่งอันนี้มันก็เป็นของมันไปได้ มันไม่น่าจะเป็นไปได้ มันก็เป็นของมันได้ ^{๗๖}

๖๓. ปลาไม่เห็นน้ำ (อ่านไตรปิฎกอุปมาด้วยปลาในน้ำ, หมอผ่าตัด)

ถึงจะอ่านพระไตรปิฎกก็ไม่ได้เข้าใจในพระไตรปิฎกในข้อความอันนั้นเราอยู่กับกองกายกองรูป กองเวทนากองสัญญา กองสังขารกองวิญญาณและสวดด้วยเรียนด้วย แต่ไม่เห็นพูดอยู่สวดอยู่แต่ไม่เห็น จึงเหมือนกับปลาอยู่ในน้ำแต่ไม่เห็นน้ำ ก็เหมือนกับพวกเราทั้งหลายพูดธรรมะอยู่ แต่ไม่เห็นธรรม เพราะว่ามันมีอะไรปิดบังไว้ โดยไม่รู้สีกตัว อุปมาเหมือนกับว่าพริกมันเผ็ดเกลือมันเค็ม เราบอกว่าพริกมันเผ็ดอย่างนี้ ยังไม่เห็นความเผ็ดของมันยังไม่รู้จักคำว่ามันเผ็ด มันเค็ม ไม่ใช่ตัวเผ็ดตัวเค็มการอธิบายธรรมะให้ฟังก็เหมือนกัน อันนี้ไม่ใช่ตัวธรรมะเป็นคำพูดของบุคคลเป็นอุบายให้เข้าไปเห็นธรรมะตัวหนังสือคัมภีร์ต่าง ๆ ก็เหมือนกันเป็นข้อความบันทึกของธรรมไม่ใช่ตัวธรรมะ อ่านได้ท่องได้แต่ใจยังไม่เป็นธรรมะพูดเรื่องอยู่ก็ยังไม่เป็นธรรมะ ยังไม่เห็นธรรมะ ตัวธรรมะจริง ๆ นั้นบอกกันไม่ได้เอาให้กันไม่เป็นไม่รู้จักส่วนที่เราศึกษาเล่าเรียน สิ่งที่เราปฏิบัติทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นอุบาย เป็นข้อประพฤติปฏิบัติบอกให้เข้าไปถึง เช่นเดียวกันแพทย์ หรือหมอรู้จักสรีระกายของมนุษย์ดีเพราะการศึกษาเล่าเรียนมารู้จัก แต่ก็ไม่ได้รู้จักสรีระอวัยวะมนุษย์ตามเป็นจริงของหลักธรรม รู้ตามหลักการและวิชาการเท่านั้น ท่านเรียกว่าไม่เห็นเหมือนปลาอยู่ในน้ำแต่ไม่เห็นน้ำหมอแพทย์ผ่าตัด ^{๗๐}

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **เหนือสิ่งอื่นใด**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๓๘.

^{๘๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ฝึกจิตให้มีกำลัง**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.
 สรีระร่างกายของคนรู้จักไปตามหลักวิชาการแต่ไม่รู้จักในหลักธรรมะตามความเป็นจริงมันคน
 ละแขนงกันอย่างนั้น^{๘๕}

๖๔. ฝึกจิตให้มีกำลัง (อุปมาด้วยการสร้างวัดภายในใจ)

เราควรหันเข้าหาการประพฤติปฏิบัติธรรม เดินจงกรมนั่งสมาธิอบรมจิตใจของตนอย่าประมาท
 อย่าปล่อยย้ให้คนอื่น หรือกิเลสตัณหาหาคะจุงเราได้เมื่อใจถูกอบรมมีกำลังดีแล้วใจก็จะมีภูมิ
 ต้านทานเพียงพอ กิเลสตัณหาจะพ่ายแพ้ ไม่สามารถมาจุงเราได้ถ้ากำลังใจเราน้อยกำลังใจ
 อ่อน กิเลสก็จะเข้าแทรกซ้อนเข้าทับถม ชักจูงไปตามเส้นทางสู่ความเลวร้ายทั้งหลาย จึง
 สมควรอย่างยิ่งที่เราจะต้องรีบสร้างวัดใหม่ขึ้นในใจ สร้างคุณธรรมไว้ในใจ เอาข้อวัตรปฏิบัติ
 ของพระพุทธองค์ และพระอริยสงฆ์สาวกมาเป็นหลัก ทำตามท่านอบรมจิตใจกายและวาจา
 ของตนให้เจริญก้าวหน้าจึงจะได้ชื่อว่าได้ทำบุญที่แท้ ทำกุศลที่จริงทั้งชายและหญิงเชื่อว่าเรา
 ทั้งหมดได้ร่วมกันสร้างวัดใหม่ขึ้นภายในของตนย่อมเกิดผลเป็นสุขความเจริญรุ่งเรืองสืบไป^{๘๔}

๖๕. ผู้ถึงบุญ (อุปมาด้วยความมืดหายไป)

เมื่อทำบุญแล้วไปถึงบ้านก็ให้ได้บุญ จะอยู่ที่สบายจะนั่งก็สบายจะนอนก็สบาย อยู่ที่ไหนก็
 สบาย สัมมาทิฏฐิปัญญาความเห็นชอบมันเป็นต้นของมรรคทั้งหลาย มันถูกต้องแล้วเมื่อมัน
 ถูกต้องแล้วมันก็เอียงเข้าสู่ทางของมัน มันก็ระบายความชั่วออกไปเรื่อย ๆ ความเบาก็เกิด
 ขึ้นมา เมื่อความมืดมันหายไปความสว่างมันก็เกิดขึ้นมามันก็ถึงบุญเมื่อเป็นบุญแล้วมันก็สงบ
 มันมีเรื่องเป็นเหตุให้ปัญญาเกิดได้อารมณ์มาก็เห็นเป็นสักแต่ว่าอารมณ์จิตมันก็เป็นจิตถ้าคน
 ยังไม่รู้จักบุญ ก็เอาจิตกับอารมณ์รวมกันเข้าไป เมื่อ ๙๑

๑๔.

๘๐

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **สุดสายธรรม**, หน้า ๕๘.

๘๑

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง**, หน้า ๗๖-๗๗.

อารมณ์ก็ดีเมื่ออารมณ์ไม่ดีก็ดี ก็ตามมันไปนี้เรียกว่าบุญยังไม่มีเราต้องแยกจิตออกให้ได้แยก
อารมณ์ออกให้ได้^{๗๙}

๖๖. ภาวนาคือเรื่องเดียวกัน (อุปมาด้วยน้ำร้อน, เกลือ)

เปรียบได้กับความทุกข์ ซึ่งไม่ขึ้นกับเชื้อชาติและภาษา เช่นน้ำร้อน ฝรั่งเศสคนไทยคนลาวจุ่มมือลงไป
จะมีอาการและความรู้สึกเหมือนกัน ชิมน้ำเกลือกก็รู้สึกเหมือนกันว่า “เค็ม” แต่อธิบายให้
เข้าใจกันให้ยากเพราะมีภาษาข้างนอกคนละภาษา^{๘๐}

๖๗. ภาวนาคือพิจารณาให้ตามความเป็นจริง (อุปมาด้วยกระโถน)

ภาวนารู้เท่าตามเป็นจริงของกระโถนนี้สภาวะของกระโถนนี้คือสภณาร่างกายของเรานี้แหละ ที่
พระพุทธเจ้าสอนไม่ใช่ตัวเราไม่ใช่ของของเรา สภาวะอันนี้เป็นอย่างนี้ ไม่เที่ยงไม่ใช่ตัวตนเราก็
ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร เหมือนกระโถนใบนี้เราใช้กระโถนใบนี้อยู่แต่จะเรียกถ้วยก็ได้เราใช้
ร่างกายอันนี้อยู่ เขาจะว่าดีก็ได้เขาจะว่าไม่ดีก็ได้เพราะเรื่องดีไม่ดีเขาไม่เป็นประมาณ เรื่อง
ภาวนาให้รู้เท่าตามเป็นจริงของมันเราจะละได้วางได้ไม่ได้ยึดกระโถนนี้ตามเป๊ะจริงไม่ได้ยึดว่า
ถ้วยนี้ตามเป็นจริงสภาวะอันนี้เป็นของกลางเขาเรียกกระโถนหรือถ้วยก็สบายนี่คือการรู้เท่า
ตามเป็นจริงก็เลยไม่มีความสงสัย^{๘๑}

๖๘. ภาษา (อุปมาด้วยแผนที่)

ภาษาพูดภาษาเขียนจึงเป็นภาษาข้างนอกที่ต่างจะนำไปสู่ภาษาข้างในคือ ภาษาใจ ภาษาข้าง
นอกก็เปรียบดังแผนที่ เช่นวัดป่าพงเช่นนี้ระบุในแผนที่ว่าอยู่ในอำเภอวารินชำราบจังหวัด
อุบลราชธานีบอกให้ละเอียดอย่างไร คนไม่เคยมาก็ยังไม่รู้ที่อยู่ดีว่าวัดป่า ^{๘๒}

^{๘๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **สุดสายธรรม**, หน้า ๕๘.

^{๘๓} กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, **สุภททานุสรณ์,ชุดโพธิญาณเถร**, (กรุงเทพฯ. จัดพิมพ์โดยทุนผู้ให้แสงสว่างสถานีวิชยอากาศบางซื่อกรมช่างอากาศ, ม.ป.ป.) หน้า ๑๓๖..

^{๘๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๑๔-๑๕.

พงเป็นอย่างไร มาแล้วก็ยังอาจหลงทางได้ แต่ถ้าเคยมาแล้วอ่านแผนที่ก็รู้ได้เลยว่าวัดป่าพง อยู่ตรงโน้ตรงนั้นจะมากี่ไม่หลง^{๘๒}

๖๙. ธรรมะ (อุปมาด้วยน้ำในพื้นดิน)

พระพุทธเจ้าคือพระธรรม และพระธรรมก็คือพระพุทธเจ้า ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นเป็นธรรมะที่มีอยู่ประจำโลกไม่สูญหาย เหมือนกับน้ำที่มีอยู่ในพื้นแผ่นดินผู้ซุดบ่อลงไปให้ถึงน้ำก็จะเห็นน้ำไม่ใช่ว่าผู้ซุดนั้นไปแต่งขึ้นทำให้มีน้ำขึ้น บุรุษนั้นลงกำลังซุดบ่อเท่านั้นให้ลึกไปถึงน้ำน้ำก็มีอยู่แล้วฉะนั้น ถ้าเรามีปัญญาก็จะเห็นได้ว่าเราไม่ได้อยู่ห่างพระพุทธเจ้าเลยเดี๋ยวนี้เราก็ยังนั่งอยู่ตรงหน้าพระพุทธเจ้าเราเข้าใจธรรมะเมื่อใด เราก็เห็นพระพุทธเจ้าเมื่อนั้น ผู้ใดที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะนั่งยืนเดินอยู่ ณ ที่ใดผู้ซุดนั้นย่อมได้ฟังธรรมพระพุทธเจ้าตลอดเวลา^{๘๓}

๗๐. มรรคสามัคคี (ศีลสมาธิปัญญาอุปมาด้วยวงกลม)

สมาธินี้มีหน้าที่อย่างหนึ่ง ศีลนี้มีหน้าที่อย่างหนึ่ง ปัญญาก็มีหน้าที่อย่างหนึ่ง อากาที่เรากำหนดในที่นั้นมันจะเป็นวงกลมอย่างนี้ ตามที่ปรากฏอยู่ในใจเรามันจะมีศีลอยู่ตรงนี้มีสมาธิอยู่ตรงนี้มีปัญญาอยู่ตรงนี้ เมื่อจิตเราสงบแล้ว จะมีการสังวรสำรวมเข้าด้วยปัญญา ด้วยกำลังสมาธิเมื่อสำรวมเข้า ละเอียดเข้ามันจะเป็นกำลังช่วยศีลให้บริสุทธิ์ขึ้นมาก เมื่อบริสุทธิ์ขึ้นมากก็จะช่วยให้สมาธิเกิดขึ้นมามากให้ดีขึ้นมาก เมื่อสมาธิเต็มที่แล้วจะช่วยปัญญาจะช่วยกันเป็นไวพจน์ซึ่งกันและกัน อย่างนี้จนกว่ามรรคคือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมกันเป็นก้อนเดียวกันอย่างนี้แล้วจะทำสมาธิเราจะต้องรักษากำลังอย่างนี้อันนี้เป็นกำลังที่จะทำให้เกิดวิปัสสนาคือปัญญา^{๘๔}

๗๑. ผู้มีปัญญา (อุปมาต้นไม้) ๗๓

^{๘๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อาหารใจ**, หน้า ๑๗๑.

^{๘๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ปฏิบัติทาพระโพธิญาณเถร**, หน้า ๓๓-๓๖.

^{๘๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๑๔๗.

สัญชาตญาณของต้นไม้มันไม่รู้จักระไร แต่มันมีความรู้ที่อยู่ในมันนั่นแหละทำให้วิ่งออกจากอันตรายได้เลือกที่เหมาะสมของมันได้ ผู้มีปัญญาเราก็เหมือนกันนั่นแหละเราบวชมาประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อหวังมันจะพ้นทุกข์ อะไรมันพาเราเป็นทุกข์เราย่ำเข้าจะเห็นไหมสิ่งที่เราชอบใจไม่ชอบใจนี้เป็นทุกข์ มันเป็นทุกข์ก็อยู่เข้าไปใกล้มันก็จะไปรักมันหรือจะเกลียดมันหรือมันไม่แน่ทั้งนั้นเราก็แอบเข้าหาพระก็หมด อย่าลืมนั่นนี้แล้วก็อดทนอย่างหนึ่งเท่านั้นแหละดีมากที่สุด ถ้าคนมีปัญญาอย่างนี้จะมันดีมาก^{๘๕}

๗๒. ไม่แตกต่าง (อุปมาด้วยอารมณ์เราไม่ต่างจากคนอื่น)

ไม่แสดงถึงความรักไม่แสดงถึงความเกลียดตั้งสองปีสามปีก็อยู่ไปได้ เรื่องของจริตของเราอารมณ์ของเรามันก็คล้าย ๆ กับคนๆ หนึ่งนั่นแหละพูดง่าย ๆ คนหนึ่งที่มันชอบจริตเราก็มี ที่ไม่ชอบจริตเราก็มี สิ่งที่มีมันเป็นมาข้างนอก มันก็เหมือนกันอย่างนั้นมันไม่แปลกอะไร คน ๆ หนึ่งซึ่งเรียกว่าอารมณ์นี้ความเป็นจริงมันก็เป็นอยู่ที่เจ้าของนี่ อารมณ์นั้นมันก็ไม่มีอะไร มันสักแต่ว่าอารมณ์เรามาคิดเอาเองว่าเราดีเราชั่วว่าเราผิดว่าเราถูกอย่างนี้มันเกิดความรู้สึกนึกคิดขึ้นว่าเองพูดเอง คิดขึ้นมาอย่างธรรมชาติมันจึงเป็นเรื่องวิจยได้ยากเหลือเกิน อาการมันไปลงตรงนั้นแน่นอนไม่ไปที่ไหนผมเคยพูดว่า รีบเดินไป แล้วก็รีบกลับมา แล้วก็รีบหยุดอยู่ เบื้องแรกมันเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนั้นไปเรื่อยไปแล้วผลที่สุดจะเกิดความรู้สึกขึ้นในที่อันนั้นว่าเดินไปก็ไม่ใช่กลับก็ไม่ใช่หยุดอยู่ก็ไม่ใช่มันหมดมันสิ้นชีนาสาโว^{๘๖}

๗๓. รู้แจ้งโลก (อุปมาอารมณ์คือโลก, หลายคนเหมือนคนเดียว)

ความเป็นจริงสิ่งทั้งหลายก็เป็นปกติของมัน ดังนั้นโลกนี้ พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนไว้ว่าโลกวิทูให้รู้แจ้งโลก รู้แจ้งโลกก็คือรู้แจ้งซึ่งอารมณ์นั่นแหละอารมณ์ก็เหมือนกับโลก โลกมันก็เหมือนกับอารมณ์ ถ้าเรารู้อารมณ์เรารู้โลกอันนี้อย่างแจ่มใส ถ้าเราไม่รู้จักรอารมณ์เราก็ไม่รู้โลกอย่างแจ่มใส^{๘๗ ๙๔}

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^{๘๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **กุญแจภavana**, หน้า ๔๙.

^{๙๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **วิมุตติ**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.),, หน้า ๒๑.

อยู่ด้วยกันมาก ๆ ก็เหมือนอยู่คนเดียว เราจะมองได้ง่าย ๆ ถ้ามันรักคนนี้ มันเริ่มจะผิดแล้วในใจเรา เราก็รู้ว่ามันผิดแล้ว มันเกลียดคนโน้น นี่เรารู้ว่ามันเริ่มจะผิดแล้วเพราะท่านสอนว่าไม่ให้รักใคร่ไม่ให้เกลียดใครมันจะเกลียดมันจะรักใคร่มันเป็นอาการเท่านั้นแหละมันอยู่นอกใจของเราไม่อยู่ในใจของเราอย่างนี้พูดอย่างหนึ่งใจก็เป็นอย่างหนึ่ง ^{๘๘}

๗๔. การเรียนกับการปฏิบัติ (อุปมาการเรียนตามแบบรบนอกแบบ)

มีพระนักปรีชาบางรูป ท่านค้นคว้าตามตำรา เพราะได้เรียนมามาก อาตมาว่าทดลองดูเถาะการทางแบบทางตำราทำนี้ ถึงเวลาเรียน ๆ ตามแบบ แต่เวลารบ ๆ นอกแบบไปรบตามแบบมันสู้เข้าศึกไม่ไหว ถ้าเอากันจริงจังแล้วต้องรบนอกแบบ ^{๘๙}

๗๕. เห็นต่างกัน (อุปมาด้วยนกหนึ่งจากต้นไม้)

ความเห็นผู้หนึ่งมันจะเลื่อนขึ้นไปข้างบนคือพันสมมติอีกผู้หนึ่งเห็นว่า มันจะเลื่อนลงไปข้างล่างคือคลายความเพียรเวียนมาหาความมักมาก การทรมานตนเองมันแน่นอยู่ในหัวใจของพระปัจจุวัคคีย์ทั้งหลาย เมื่อเห็นพุทธองค์คลายความเพียรเช่นนั้น ก็พากันหนีจากท่านเห็นว่ามันไม่ถูกไม่ทำตาม ก็เหมือนนกที่หนีจากต้นไม้เห็นว่าต้นไม้ไม่มีกิ่งหรือก้านกว้างขวางไม่มีร่มมีเย็นหรือปลาดจะหนีจากน้ำก็เห็นว่าน้ำมันน้อยไม่เย็นมันเบื่อว่าอย่างนั้นความเห็นเป็นอย่างนั้นก็เลิกจากพุทธองค์ ^{๙๐}

๗๖. สองด้านของความจริง (อุปมาด้วยอาหาร)

คนเราไม่รู้จักย้อนคิดทั้งหน้าและหลังเห็นแต่หน้าเดียวไปเลยจึงไม่จับสักที่ทุกอย่างมันต้องเห็นสองหน้า มีความสุขเกิดขึ้นมาก็อย่าลืมทุกข์ ทุกข์เกิดขึ้นมาก็อย่าลืมสุข มันเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่นว่าอาหารนั้น เป็นคุณแก่มนุษย์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นประโยชน์แก่ร่างกายอย่างนี้เป็นต้น แต่ความเป็นจริงอาหารเป็นโทษก็มีเหมือนกันมิใช่ ^{๙๕}

^{๙๑}
พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), โภธิญาณธรรม, หน้า ๕๙.

^{๙๒}
พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), อาหารใจ, หน้า ๑๖๑.

มันจะให้คุณแต่อย่างเดียว มันให้โทษด้วยก็มี เมื่อใดเราเห็นคุณก็ต้องเห็นโทษของมันด้วยเห็นโทษก็ต้องเห็นคุณด้วยเมื่อใดมีความซังกี่ให้มีความรัก คิดได้อย่างนี้จะทำให้จิตใจของเราไม่ชวนเซไปมา^{๙๑}

๗๗. ทุกซ์ (อุปมาด้วยหนาม)

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น มันมิได้ให้ทุกซ์แก่เรา เช่นเดียวกับหนาม หนามที่แหลม ๆ มันให้ทุกซ์แก่เราไหม? เปล่า มันเป็นหนามอยู่อย่างนั้น มิได้ให้ทุกซ์แก่ผู้ใด ถ้าเราไปเหยียบมันเข้าก็ทุกซ์ทันทีทำไมจึงเป็นทุกซ์ เพราะไปเหยียบมัน จึงว่าเป็นเพราะเราพระพุทธรองค์ทรงให้หนีด้วยปัญญา เปรียบประหนึ่งว่า เรามีเสี้ยนหรือหนามน้อย ๆ ตำเท้าเราอยู่ เดินไปปวดบ้าง หายปวดบ้าง บางทีก็เดินไปสะดุดหัวตอเข้า ปวดขึ้นมากก็คลำดู คลำไปคลำมาไม่เห็นเลยชี้เกียดูมันก็ปล่อยมันไป ต่อไป เดินไปถูกปุ่มอะไรขึ้นมากก็ปวดอีก มันเป็นอย่างนี้เรื่อยไป เพราะอะไรนะ เพราะเสี้ยนหรือหนามนั้นมันยังอยู่ในเท้าเรา ยังไม่ออก ความเจ็บความปวดมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น เมื่อมันปวดมาก ก็คลำหามัน ไม่เห็นก็ปล่อยไป นาน ๆ เจ็บอีกก็คลำอีก อยู่อย่างนั้นเรื่อย ๆ ทุกซ์ที่เกิดขึ้นมานั้นนะ เราต้องกำหนดรู้มัน ไม่ต้องปล่อยมันไป เมื่อมันเจ็บปวดขึ้นมา "เออ ใ้หนามนี้มันยังอยู่นี่นะ" เมื่อความเจ็บปวดเกิดขึ้น ความคิดที่ว่าเอาหนามออกจากเท้าเราก็มีพร้อมกันมา ถ้าเราไม่เอามันออก ความเจ็บปวดมันก็เกิดขึ้น เดียวก็เจ็บ เดียวก็เจ็บ อยู่อย่างนี้ ความสนใจที่จะเอาหนามออกจากเท้าเรามันมีอยู่ตลอดเวลา ผลที่สุด วันหนึ่งต้องตั้งใจเอาหนามออกให้ได้ เพราะมันไม่สบาย อันนี้เรียกว่า ปรารภความเพียรของเราต้องเป็นอย่างนั้น มันขัดตรงไหน มันไม่สบายตรงไหน ก็ต้องพิจารณาแก้ไขที่ตรงนั้น แก้ไขหนามที่มันยอกเท้าเรานั้นแหละ งดมันออกเสีย^{๙๒}

๗๘. สมถกรรมฐาน (อุปมาด้วยใบไม้บนต้นไม้) ^{๙๖}

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ปฏิบัติของพระโพธิญาณเถร**, หน้า ๒๑.

ถ้าไปตะครุบมันอยู่อย่างนี้ ความสงบตอนนั้นไม่รู้เรื่องเสียแล้ว เป็นความสงบที่ไม่แน่นอนเช่นว่า หูของเรามีอยู่ เครื่องรับมีอยู่เมื่อยังไม่มีใครมาพูด มาดำให้เราได้ยิน เราก็ยังสบายยังสงบอยู่ อีกวันหนึ่งพอมีเรื่องเข้าไปทางหูเท่านั้นมันก็เกิดความไม่สงบขึ้นมาแล้วฉะนั้น ความสงบนั้นจึงเป็นความสงบเพราะมันปราศจากอารมณ์ต่าง ๆ มันก็สงบเฉย ๆ อยู่ในอารมณ์อันเดียว แต่เมื่อมีอารมณ์ต่าง ๆ ผ่านมาเป็นเหตุเป็นปัจจัยก็มีความเกิดขึ้นมาเกิดดีใจเกิดเสียใจขึ้นมาเกิดชอบใจไม่ชอบใจขึ้นมาเลยวุ่น อันนี้เพราะความสงบนั้นเป็นเรื่องของสมถกรรมฐานไม่ใช่เรื่องของปัญญามันสงบเหมือนกันแต่ว่ามันไม่เด็ดขาดคือ มันไม่ได้สงบเพราะรู้ตามความเป็นจริงเหมือนใบไม้บนต้นไม้เมื่อไม่ลมมาพัด มันก็สงบนิ่ง แต่ถ้ามีลมมาพัดก็กวัดแกว่ง ความสงบอันนี้มันจึงมีอายุสั้นที่มันสงบอยู่ที่เพราะอาศัยอารมณ์ที่มันไม่เปลี่ยนแปลงท่านเรียกว่า สงบจิตไม่ใช่ว่าสงบกิเลส^{๙๓}

๗๙. สังขารกับปัญญา (ปรุ่กับไม่ปรุ่)

อยากให้พยายามทำ กำหนดตามอาการที่มันเกิดขึ้นมามันเป็นของที่ไม่แน่นอนสักอย่างหนึ่ง ถ้าเห็นของอะไรที่มันไม่แน่นอนอย่างชัดแล้ว มันก็หมดหมดสงสัยทำไมถึงหมดสงสัยก็มันไม่แน่นอนสักอย่างหนึ่งเลยความคิดอะไรเกิดขึ้นมาก็รู้ว่าอันนี้มันไม่แน่นอนอย่าไปหมายมัน มันก็หมดเท่านั้นทำให้มันหมด มันก็หมด ก็เท่านั้นแหละ มันเป็นเครื่องปรุ่แต่งเรื่องสังขารถ้าเราไม่รู้จักก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องปรุ่แต่งเรื่องสังขาร ถ้าเราไม่รู้จักก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องของปัญญา ก็วิ่งตามมันไปแล้วมันก็พาเราทุกข์ถ้าเป็นปัญญามันจะพาเราทุกข์ใหม่นี้แต่มันก็เป็นเรื่องให้ปัญญาเกิดให้รู้ให้เห็นเหมือนกัน อย่าไปนึกว่ามันอยู่ไกลสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เรื่องปรุ่แต่งอยู่ที่ไหนปัญญาก็อยู่ที่นั่นแหละสังขารที่ไหนวิสังขารที่นั่นวิสังขารคือความไม่ปรุ่แต่งสังขารคือความปรุ่แต่ง^{๙๔}

๘๐. กิเลส (อุปมาเหมือนแมว) ๙๗

^{๙๕}

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), คำสอนหลวงปู่, หน้า ๓๖.

^{๙๖}

ดูรายละเอียดในพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), สมมติบัญญัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒.(กรุงเทพฯ : บริษัทเซ็น,พี,พรินติ้งจำกัด, ๒๕๔๗), ๕-๑๕.

กิเลสนี้เหมือนแมว ถ้าให้กินตามใจ มันก็ยิ่งมาเรื่อย ๆ แต่มีวันหนึ่ง มันข่วนนะถ้าเราไม่ให้ อาหารมัน ไม่ต้องให้อาหารมัน มันจะมาร้องแงว ๆ อยู่ เราไม่ให้อาหารมันสักวัน หนึ่ง สองวัน เท่านั้นก็ไม่เห็นมันมาแล้ว เหมือนกันแหละ กิเลสไม่มากวนเรา เราก็จะได้สงบใจต่อไป^{๙๕}

๘๑. โรคในร่างกาย (อุปมาดังศาลาพัก)

เรื่องธรรมชาติทุกอย่างมันเป็นไปตามเรื่องของมัน ไม่ได้เป็นอะไร เหมือนกันกับโรคในร่างกาย เราเป็นเจ็บเป็นไข้เป็นหวัดเป็นไอเป็นโรคนั้นเป็นโรคนี้ ก็เป็นในร่างกายของเราความเป็นจริง คนเราก็หวงแหนกายของเราจนเกินขอบเขตเหมือนกัน ก่อนที่มันจะหวงแหนก็เนื่องจาก ความเห็นผิด อย่างศาลาเราอยู่เดี๋ยวนี้เราสร้างมันขึ้นมาเป็นศาลาของเราจึงเหลนมันก็มาอยู่ จึงจกมันก็มาอยู่ หนูก็มาอยู่ เราก็เบียดเบียนแต่มันเพราะเห็นว่าศาลาเรา เหมือนโรคใน ร่างกายเราที่เป็นอยู่ร่างกายเราถือว่าเป็นบ้านเป็นของของเราถ้าจะมาเจ็บหัวปวดท้องก็ทุรนทุ รายหัวนี้ก็หัวเรา ไม่อยากให้เจ็บที่นี้รักษามันให้ได้ลงไปหลงจากความจริงมาเราก็จรเข้ามา อยู่กับสังขารนี้ ก็เหมือนกันศาลานี้ ไม่ใช่ศาลาของเราตามความจริงนะ เราก็เป็นเจ้าของ ชั่วคราว หนูมันก็เป็นเจ้าของชั่วคราวเท่านั้นแต่มันไม่รู้จักกัน^{๙๖}

๘๒. ศาสนาเสื่อม (อุปมาเดินทางคนละทาง)

คนว่าศาสนาในไทยมันเจริญแต่ผมว่ามันเสื่อมจนถึงที่สุดมันแล้วหมดศาลามีแต่หูฟังทั้งนั้น หมดศาลาเลยเอียงหูฟังตลอดผู้ใหญ่ผู้โตก็ทำอย่างนั้นอยู่ มันเลยหลงตามกันหมดถ้าเราไปเห็น อย่างนั้นก็เลยพูดอะไรไม่ออก มันคนละเรื่องกันแล้วจะให้มันพันทุกข์กันที่ไหนท่านให้สวด เพื่อให้มันแจ้งเรามาสวดให้มันมีดี มันหันหลังใส่กันเลยผู้หนึ่งเดินไปทางตะวันตกอีกผู้หนึ่งเดิน ไปทางตะวันออกจะพบกันได้อย่างไร มันไม่ใกล้เคียงเรื่องเหล่านี้ ถ้าหากว่าเราได้ภาวนาแล้ว ตามความเป็นจริงมันเป็นอย่างนั้น อะไรก็เป็น ๘๘

^{๙๗}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๙๘}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

พิธีที่ต้องไปหมดทุกอย่างสวดอยู่แต่ว่าสวดด้วยความโง่ไม่ใช่สวดด้วยปัญญา ไม่ได้เรียนด้วยปัญญา ไม่ได้รู้ด้วยปัญญา มันเลยไปก็ไปด้วยความโง่อยู่ก็อยู่ด้วยความโง่มันเป็นอย่างนั้นที่สอนกันทุกวันนี้ก็เรียกว่าสอนให้คนโง่ทั้งนั้นแหละแต่เขาว่าสอนให้ฉลาดสอนให้คนรู้แต่หลักความเป็นจริงฟัง ๆ ดูแล้วก็สอนให้คนหลงมกายนะ ^{๙๗}

๘๓. พลิกสมมติเป็นวิมุติ (อุปมาด้วยข้าว)

อึดตานี้เหมือนกัน ถ้าเราเข้าใจว่าตัวของเราตนของเราสภาพสิ่งแวดล้อมนั้นมันก็เป็นของตนไปด้วยมันก็เลยรุ่งขึ้นไปเพราะอะไร ต้นเหตุคือมันมีตัวมีตน ไม่ได้เพิกสมมติอันนี้ออกให้เห็น วิมุติตัวตนนี้ มันเป็นของสมมติ ให้เพิกให้หรือสมมติอันนี้ออกให้เห็นแก่นมันคือวิมุติ พลิกสมมติอันนี้กลับให้เป็นวิมุติเปรียบกับข้าว ก็เรียกว่าข้าวยังไม่ได้ซ้อม ข้าวนั้นกินได้ไหมกินได้แต่เราไปปฏิบัติมันคือไปให้เอาไปซ้อมมัน ให้ถอดเปลือกออกไปเสีย มันก็จะเจอข้าวสารอยู่ตรงนั้นแหละ ทีนี้ถ้าเราไม่ได้สีมันออกจากเปลือกของมันก็ไม่ใช่ข้าวสารความเห็นเช่นนี้ ก็เหมือนกันกับสุนัข สุนัขมันนอนอยู่บนกองข้าวเปลือกนั้นแหละท้องร้องจ๊อกจ๊อกมันก็มัวแต่นอนอยู่บนนั้นแหละจิตมันหัวนิตกจะไปหากินที่ไหนหนอ แนะ ท้องมันหิวมันก็โจนออกจากกองข้าวเปลือกวิ่งไปหากินอาหารเศษ ๆ ทั้งหลายเหล่านั้น ทั้ง ๆ ที่มันนอนทับอยู่ อาหารมันอยู่ตรงนั้น แต่มันไม่รู้จักเพราะอะไรมันไม่เห็นข้าวสุนัขมันกินข้าวเปลือกไม่ได้ อาหารมันมีอยู่แต่มันกินไม่ได้ความรู้เรามีอยู่ถ้าเราไม่เอาไปปฏิบัติ เราก็ไม่รู้เรื่องเหมือนกัน โง่ขนาดสุนัขมันนอนอยู่บนกองข้าวเปลือกนอนทับอาหารอยู่ได้ แต่ว่าไม่รู้จักกินอาหารที่มันนอนทับอยู่ เมื่อหิวอาหารก็ต้องโจนจากข้าววิ่งไปหากินที่อื่น อันนี้มันก็น่าสงสัยเหมือนกัน ^{๙๘}

๘๔. เห็นจริง (อุปมาด้วยการชิมผลไม้)

เหมือนอย่างเรามีตานี้กว่าเราเห็นทุกอย่างเพราะว่าเรามองไปแล้ว หรือจะนึกว่าเราได้ยินแล้วทุกอย่างเพราะเรามีหูอยู่แล้ว มันเห็นไม่ถึงที่สุดของมัน มันก็เป็นตานอกไปท่าน ^{๙๙}

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ไม่จัดเป็นตาในหูก็เรียกว่าหูนอกไม่ได้เรียกว่าหูใน มิฉะนั้นถ้าท่านพลิกสมมติเข้าไปเห็นวิมุตติแล้วก็เป็นของจริง เห็นชัดถอนทันที่มันจึงถอนสมมติออกถอนความยึดมั่นถือมั่นออกถอนทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับผลไม้หวาน ๆ ใบหนึ่ง ผลไม้นั้นมันหวานอยู่ก็จริงแต่ว่ามันต้องอาศัยการกระทบประสพจึงจะรู้ว่ามันเปรี้ยวจริง ผลไม้นั้นถ้าไม่มีอะไรกระทบมันก็หวานอยู่ตามธรรมชาติแต่ไม่มีใครรู้จักเหมือนธรรมชาติพระพุทธรูปของเรา เป็นสังฆธรรมจริงอยู่ก็ตาม แต่สำหรับคนที่ไม่รู้จักจริงนั้นก็เป็นอย่างไม่จริงถึงมันจะดีเลิศประเสริฐสักเท่าไรก็ตามที่เกาะมันไม่มีราคาเฉพาะกับคนที่ไม่รู้เรื่อง^{๙๙}

๘๕. เห็นสมมติบังวิมุตติ (อุปมาด้วยคนหลงตะวันตก) ตะวันคือพระอาทิตย์

สมมุติมันบังวิมุตติให้คนมองไม่เห็นชัดในธรรมทั้งหลายต่างคนต่างเรียนต่างคนต่างทำแต่ทำด้วยความไม่รู้จัก ก็เหมือนกันกับคนหลงตะวันตกนั้นแหละเดินไปทางตะวันตกเข้าใจว่าเดินไปทางตะวันออก หรือเดินไปทิศเหนือเข้าใจว่าเดินไปทิศใต้มันหลงขนาดนี้เราปฏิบัติมันก็เลยเป็นชื่อของการปฏิบัติโดยตรงแล้วมันก็เป็นวิบัติ วิบัตินี้คือมันพลิกไปคนละทางหมดจากความมุ่งหมายของธรรมะที่ถูกต้องเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดเราเข้าใจว่าถ้าบั้นขึ้นถ้าทองขึ้นถ้ารู้เรื่องอันนี้มันจะเป็นเหตุให้ทุกข์ดับก็เหมือนกันกับคนที่อยากได้มาก ๆ นั้นแหละอะไร ๆ ก็หามาก ๆ ถ้าเราได้มากแล้วมันก็ดับทุกข์จะไม่มีทุกข์ควาเข้าใจของคนมันเป็นอย่างนี้ แต่ว่ามันคิดไปคนละทางเหมือนกันกับคนนี่ไปทิศเหนือคนนั้นไปทิศใต้นี้กว่าไปทางเดียวกัน ๑๐๐

๘๖. เดินตามมรรค (อุปมาด้วยท่อนไม้ในคลอง)

เปรียบเสมือนหนึ่งที่เราตัดไม้สักท่อนหนึ่ง เอาทิ้งลงคลองแล้วมันก็ไหลไปตามน้ำในคลองนั้น ถ้าท่อนไม้ท่อนนั้นมันไม่ผุ ไม่เน่า ไม่พัง มันไม่ติดอยู่ฝั่งโน้น ฝั่งนี้มันก็ไหลไปตามคลองเรื่อยไปผมเชื่อแน่ว่าจะถึงทะเลใหญ่เป็นที่สุดอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น พวกท่านทั้งหลายประพฤติกปฏิบัติตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราแล้ว เดินไปตามมรรคที่ ๑๐๐

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๙๕-๙๖.

^{๑๐๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๕๕.

พระองค์ทรงสอน เดินไปตามกระแสให้มันถูกต้องให้มันพ้นจากสิ่งทั้งสอง สิ่งทั้งสองอย่างนั้น คืออะไร คือสองข้างที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ อันไม่ใช่ทางของสมณะที่จะคิดไปที่จะเอาจริงเอา จังกับสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น คือกามสุขัลลิกานุโยโค ประการหนึ่ง กับอัตตกิลมณานุโยโคอีก ประการหนึ่งอันนี้แหละเรียกว่าฝั่ง ฝั่งทั้งสองข้าง ฝั่งของคลองของแม่น้ำที่อนไม้ที่ปล่อยไปตาม คลองตามกระแสน้ำ ก็คือจิตของเรา เมื่อเราไม่ติดในความรักความชังความสุขความทุกข์มันเป็นธรรมชาติธรรมนิยามอันนี้พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้^{๑๐๑}

๘๗. เห็นสมมติปนวิมุตติ (อุปมาด้วยกล้วยกับมะพร้าว)

เปรียบง่าย ๆ ให้ฟัง เราไปซื้อกล้วยหรือซื้อมะพร้าวใบหนึ่งจากตลาดแล้วก็เดินหิวมา อีกคนหนึ่งก็ถาม “ท่านซื้อกล้วยมาทำไม” “ซื้อไปรับประทาน” “เปลือกมันต้องรับประทานด้วยหรือ” “เปล่า” “ไม่เชื่อหรอก ไม่รับประทานแล้วเอาไปทำไมเปลือกมัน” หรือเอามะพร้าวใบหนึ่งมาก็เหมือนกัน “เอามะพร้าวไปทำไม” “จะเอาไปแกง” “เปลือกมันแกงด้วยหรือ” “เปล่า” “จะเอาไปทำไมล่ะ” เอ้า จะว่าอย่างไรล่ะ จะตอบปัญหาเขาอย่างไร ด้วยความอยาก ถ้าไม่อยากเราก็ไม่ได้ทำให้มันมีปัญญานะ การทำความเพียรก็เป็นเช่นนั้น คือทำด้วยการปล่อยวาง อย่างกล้วยอย่างมะพร้าว เอาไปทำไมเปลือกมัน ก็เพราะว่ายังไม่ถึงเวลาเอามันทิ้ง มันก็ห่อเนื้อใน มันไปอยู่นั้นยังไม่ถึงเวลาจะทิ้งก็ถือมันไว้ก่อน การประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน สมมติ วิมุตติ ก็ปนกันอย่างนั้น เหมือนมะพร้าวมันจะปนอยู่ทั้งเปลือกทั้งกะลาทั้งเนื้อเราก็เอามาทั้งหมดแหละ เขาจะหาว่าเรากินเปลือกมะพร้าวอย่างไรก็ช่างเขา เราบู๊จ๊กของเราอยู่^{๑๐๒}

๘๘. สัมมาสมาธิ (อุปมาด้วยสิ่งห้าสิ่งเป็นหนึ่งเดียว)

ความอิมใจก็อยู่ในความสงบ สุขก็อยู่ในความสงบ ทั้งสี่อย่างนี้เป็นอารมณ์อันเดียว อย่างที่ห้า คือเอกัคคตา ห้าอย่างแต่เป็นอันเดียวกัน คือทั้งห้าอย่างนี้เป็นอารมณ์ แต่มี ๑๐๑

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔.

ลักษณะอยู่ในขอบเขตอันเดียวกัน คือเมื่อจิตสงบ วิตกก็มี วิจาร์ณก็มี ปิตีก็มี สุขก็มี เอกัคคตาก็มี ทั้งหมดเป็นอารมณ์เดียวกันเพราะอาการทั้งหลายเหล่านั้นจะมารวมอยู่ในความสงบอันเดียวกัน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่รำคาญ เหมือนกับว่ามีคน ๕ คน แต่ลักษณะของคนทั้ง ๕ คน นั้นมีอาการอันเดียวกัน คือ จะมีอารมณ์ทั้ง ๕ อารมณ์ ในลักษณะที่ท่านเรียกว่า “องค์” องค์ของความสงบท่านไม่ได้เรียกว่าอารมณ์ ท่านเรียกว่า วิตก วิจาร์ณ ปิตี สุข เอกัคคตารมณ์ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นอารมณ์ธรรมดา ท่านจึงจัดว่าเป็นองค์ของความสงบ มีอาการอยู่ ๕ อย่าง คือ วิตก วิจาร์ณ ปิตี สุข เอกัคคตา ไม่มีความรำคาญ วิตกอยู่ก็ไม่รำคาญ วิจาร์ณอยู่ก็ไม่รำคาญ มีปิตีก็ไม่รำคาญ มีความสุขก็ไม่รำคาญ จิตจึงเป็นอารมณ์เดียวอยู่ในสิ่งทั้ง ๕ นี้ จับรวมกันอยู่ เรื่องจิตสงบขั้นแรกจึงเป็นอย่างนี้^{๑๐๓}

๘๙. สัมผัสส่บ่เกิดปัญญา (อุปมาด้วยก่อเตาไฟ)

ไม่ว่าจะนั่งหลับตาอย่างเดียวจึงเกิดปัญญา ตาหูจมูกลิ้นกายใจ มันมีอยู่เสมอติดอยู่เสมอศึกษาตลอดเวลาเห็นต้นไม้เห็นสัตว์ต่าง ๆ ก็ได้ศึกษาอยู่ตลอดเวลา น้อมเข้ามาเป็นโอบนอกรวม ให้เห็นชัดในตัวของเราเป็นปัจเจกตั้งจะมีอารมณ์ภายนอกกระทบกระทั่งเข้ามา มันก็เป็นปัจเจกตั้งสม่ำเสมอไม่ทิ้งพุดง่าย ๆ เหมือนเขาเผาถ่าน เผาอิฐเผาถ่าน เผาอิฐเคยเห็นไหม ก่อไฟขึ้นหน้าเตาสัก ๒ ศอกหรือเมตรหนึ่ง มันจะดูดควันไฟเข้าไปในเตาหมดเลย ดูอันนั้นมันเห็นชัดมันเป็นรูปเปรียบเทียบ ถ้าทำเตาเผาถ่านเผาอิฐให้ถูกเรื่องถูกลักษณะของมันก่อไฟอยู่หน้าเตาสัก ๒-๓ ศอกเมื่อมีควันมา มันจะดูดเข้าไปในเตาหมด ไม่มีเหลือเลย ความร้อนก็จะเข้าไปบรรจู่ในเตาหมด ไม่หนีไปไหน ความร้อนจะเข้าไปทำลายเร็วที่สุดนี้มันเป็นอย่างนั้นความรู้สึกของผู้ประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกันจะมีความรู้สึกดูดเข้าไปให้เป็นสัมมาทิวทันตาเห็นรูปหูฟังเสียงจมูกดมกลิ่นลิ้นลิ้มรสทั้งหลายมันจะดูดเป็นสัมมาทิวเป็นสัมผัสที่เกิดปัญญาอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา^{๑๐๔ ๑๐๕}

^{๑๐๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), สติ สมาธิ ปัญญา, หน้า ๑๕.

^{๑๐๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กบแต่ม่านั่งเฝ้ากอบัว, หน้า ๗๔.

^{๑๐๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), ปฏิปทาของพระโพธิญาณเถร, หน้า ๔๕.

๙๐. สมาธิปัญญา (อุปมาด้วยมะม่วง)

ศีลปัญญา กับสมาธิ เมื่อเราแยกกันออก ก็คล้าย ๆ คนละตัว แต่ความเป็นจริงเป็นตัวเดียวกัน นั่นเองแหละปัญญาเป็นเครื่องเคลื่อนไหวของสมาธิเท่านั้น มันออกจากจิตอันนี้เอง แต่แยกกันออกไปเป็นคณะลักษณะ เหมือนมะม่วงใบหนึ่ง เมื่อมันเล็กก็ใบนี้ เดี่ยวมันก็โตขึ้น เดี่ยวมันก็สุก คือมะม่วงใบเดียวกัน ไม่ใช่คนละใบ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือของอันเดียวกัน เหมือนมะม่วงนั้นแหละ เพียงแต่มันเป็นคนละอาการ^{๑๐๕}

๙๑. ชีวิตฆราวาส (อุปมาด้วยจับแมงป่อง)

เคยไปบิณฑบาตตามบ้านใหม่บางวันเดินบิณฑบาตไปโน่นทะเลาะกันตรงโน้นยังไม่หุงข้าวเลย ทะเลาะกันแล้วเอาแล้ววุ่นวายกันแล้ว ไม่รู้อะไรเป็นอะไรพวกท่านไม่เคยเห็นหรือก็ไปดูสิ่งที่มันจะเกิดปัญญาบ้างสิ ไปดูแต่สิ่งที่มันถมทับหัวใจของเรามันจะเห็นอะไรไปมองโน่นมองแมงป่อง เขามองก้ามมันก็นึกว่ามันเอาก้ามมันกัดไปมองโน่น มองแมงป่องไม่ได้มองก้ามมันนี่ ไปจับหัวมันนี่กว่าตรงนั้นมันเป็นอันตราย ความจริงมันเอาก้ามมันจิ้มจนจะตายเอาเรามองข้ามไป มองไม่ถูกที่มันจึงเสีย อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้นผมว่าอยู่เป็นนักบวชอย่างนี้สบายแล้ว ถ้าเราคิดอย่างนี้มันสบายไม่มีกรรมไม่มีเวรมันจะมีอะไรก็สบายแล้วแต่ว่าเป็นนักบวชไม่ใช่อยู่สบายเฉย ๆ นะต้องทำให้เกิดประโยชน์หาทางพ้นทุกข์ให้ได้เป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายญาติทั้งหลายให้ได้

^{๑๐๖}

๙๒. สิ่งเกิดดับ (อุปมาด้วยความโง่ก่อนจึงฉลาดทีหลัง)

ก่อนที่จะเกิดปัญญามันก็โง่เสียก่อนมันจึงเกิดปัญญาหรือมันผิดเสียก่อนมันถึงถูกเป็นเรื่องธรรมดาเหลือเกินมันจะผิดหรือมันจะถูก เราก็คงดูอยู่นั่นแหละดูอยู่ตรงที่มันเกิดมันดับนั่นแหละไม่ต้องไปดูที่อื่น ดูที่ตรงนั้น อะไรที่มันเกิดขึ้นมากกระทบขึ้นมาเราจะมีความรู้สึกครอบครอบอยู่เสมอเมื่อความรู้สึกของเรามีอยู่อย่างนั้นธรรมทั้งหลายทั้งปวงที่ระดับระคองมันจะมีอยู่เสมอในใจของเราเช่นสติสัมปชัญญะ^{๑๐๗ ๑๐๘}

^{๑๐๘} หลวงปู่, **สุดสายธรรม**, หน้า ๒-๓.

^{๑๐๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **กบแต่มานั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๒๒๕.

๙๓. **หาทางแก้ที่ถูกต้อง** (อุปมาด้วยหมาหิวปาก)

มีหมาตัวหนึ่งหิวมันปากไม่ว่ามันจะนอนตรงไหนแมลงหวี่แมลงวันก็ตามไปตอมแผลที่หิวมัน มันร้องเอ็ง ๆ หนีไปหาที่ใหม่ แมลงหวี่แมลงวันก็ตามไปอีก มันโกรธลุกขึ้นไล่จับแมลงวันแมลงหวี่แมลงวันก็บินหนีแล้วก็บินมาตอมใหม่อีก หมาตัวนี้ได้แต่ร้องเอ็ง ๆ อย่างน่าสงสารเพราะความทุกข์มันไม่หายถ้ามันรู้จักรักษาแผลที่หิวให้หายมันก็ไม่ต้องรบกับแมลงหวี่แมลงวันความจริงมันไม่น่าจะโทษอย่างอื่นที่อยู่อาศัยอาหารขบฉันยารักษาโรคเพื่อนสหธรรมิกบิดบิตบาต ไกลไกลน่าจะแก้ที่ใจเราเอง^{๑๐๘}

๙๔. **มีสติ** (อุปมาด้วยแมงมุม)

สติก็เปรียบเหมือนกับสัตว์บางอย่าง เช่นแมลงมุมที่มันทำรังในอากาศ ไยมันผ่านไปผ่านมา เป็นรังซึ่งอยู่ เมื่อเสร็จแล้วตัวมันก็หมกอยู่ตรงจุดกลางรังอันนั้น เเฉยอยู่นิ่งอยู่สงบอยู่ด้วยมีสติอยู่ ถ้าแมลงวันแมลงผึ้งแมลงต่าง ๆ ผ่านไยมันก็มีความสัมผัสสะดุ้งแมลงมุมตื่นมาจับสัตว์เป็นอาหาร เมื่อจับเสร็จรีบมาอยู่ยังจุดเก่า ทำความสงบระงับ มันจ้องกินอาหาร มันระมัดระวังอยู่อย่างนั้นตลอดเวลา เมื่อจับแล้วก็วิ่งมาอยู่ที่เก่า อย่างนี้เป็นนิสัยของแมลงมุมที่จับสัตว์กินเหมือนกันกับจิตของเรานั้นอยู่จุดกลางของอายตนะตาหูจมูกลิ้นกายจิต ผู้ปฏิบัติก็เหมือนกัน ถ้าเราระมัดระวังอยู่สังวรสำรวมอยู่ด้วยอินทรีย์จะรู้จักตัวของเจ้าของ รู้จักจิตของเจ้าของว่าจิตเจ้าของนี้เป็นไปในลักษณะอันใดจะรู้จักจิตของเจ้าของเราก็จักสังขณจิตของเจ้าของสติเป็นสิ่งที่สำคัญ^{๑๐๙}

๙๕. **หลักการฝึกจิตบางตอน** (อุปมาด้วยบุคคลสองคน)

ถ้าหากว่าน้อมธรรมะเข้ามาสู่ใจของเราแล้วใจของเราจะไม่เห็นธรรมะเปรียบเหมือนว่าบุคคลที่มีความรู้กับบุคคลที่ไม่มีความรู้สองคน คนที่ไม่มีความรู้จะต้องน้อมเข้ามาสู่บุคคลที่มีความรู้เพื่อเรียนวิชา ความรู้ไม่จำเป็นที่จะน้อมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลที่ยัง ^{๑๐๘}

๑๑๐

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), คำสอนหลวงพ่อบุชา, หน้า ๕๖.

๑๑๑

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๓๙.

๑๑๒

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), เหนือสิ่งอื่นใด, หน้า ๒๐-๒๑.

ไม่รู้ฉันนั้นก็เหมือนกันเราน้อมใจของเราเข้าไปสู่ธรรมะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจิตใจของมนุษย์ทั้งหลายก็จะมีโอกาสคลี่คลายออกจากความมืดมนอนธกาลได้ ๑๑๐

๑๑๖. เหนือเวทนา (อุปมาด้วยความเจ็บและสบาย)

แม้ว่าเราเจ็บป่วยขึ้นมา เราก็ยังรู้ดีว่าเวทนามันก็เป็นเวทนาจิตมันเป็นจิตเป็นคนละอย่างกัน อยู่รู้จักเจ็บใหม่รู้จัก รู้จักสบายใหม่รู้จัก แต่เราไม่ไปอยู่ในความสบายและความไม่สบายนั้นอยู่ แต่ในความสงบสงบอย่างไร สงบจากความสบายนั้น สงบจากความทุกข์นั้นอันนี้ชี้ให้เห็นอย่างนี้เพราะมันไม่มีตัวตน จะอยู่อย่างไรก็ได้มันก็ต้องอยู่อย่างนี้หมายความว่าท่านไม่มีสุขไม่มีทุกข์ ท่านรู้ว่ามันสุขมันทุกข์อยู่เหมือนกันแต่ท่านไม่ไปแบกมันไว้เวทนามันมันก็ไม่เกิด ๑๑๑

๑๑๗. เหนือสิ่งอื่นใด (อุปมาด้วยสอนเรากับเขาในสิ่งเดียวกัน)

จะว่าใครดำใครก็ให้ดำตัวเองก่อนแต่งตัวเองให้ดีเสียก่อนจึงพูดจึงทำถึงจะพูดแรงหน่อยก็ได้ จะพูดหนักหน่อยก็ได้ เป็นแต่ให้รู้จักเสียก่อนให้ดูเราเสียก่อน ให้เราดีเสียก่อนให้เรารู้เสียก่อน สอนเราเสียก่อนให้มันเป็น เพื่อว่ามันสะท้อนกลับมากี่ไม่มีอะไร จะทำอะไรทำนาก็ได้มีแก้วก็ได้มีแหวนก็ได้ มีเพชรนิลจินดาก็ได้ ให้มันอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้น เมื่อสิ่งเหล่านั้นมันวิบัติไปก็ให้เราสบายเราได้มากก็ให้สบายมันจากเราไปก็ให้สบายเพราะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายมันเป็นอย่างนั้นนี้ เรียกว่าเห็นธรรมในที่ไกล แล้วมาเห็นในที่ใกล้ เห็นข้างนอกเห็นข้างในผู้อื่นเป็นอย่างนี้เราก็เป็น อย่างนี้ข้างนอกเป็นอย่างนี้ข้างในเป็นอย่างนี้มันเหมือนกัน ๑๑๒

๑๑๘. ปฏิบัติธรรม (อุปมาด้วยการสีไฟ)

การประพฤติปฏิบัติเหมือนกันกับบุรุษที่ไปสีไฟ ได้ฟังท่านบอกว่า เอาไม้ไผ่สองอันมาสีกันเข้าไปเถอะ แล้วจะมีไฟเกิดขึ้น บุรุษนั้นก็จับไม้ไผ่เข้าสองอัน สีกันเข้า แต่ใจ ๑๐๕

๑๑๓

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **โพธิญาณ**, หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

๑๑๔

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), **โพธิญาณ**, หน้า ๑๐๓.

๑๑๕

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

ร้อนสีไปได้หน่อย ก็อยากให้มีมันเป็นไฟ ใจก็เร่งอยู่เรื่อย ให้เป็นไฟเร็ว ๆ แต่ไฟก็ไม่เกิดสักที บุรุษนั้นก็เกิดความขี้เกียจแล้วก็หยุดพัก แล้วจึงลองสีอีกนิด แล้วก็หยุดพัก ความร้อนที่พอมืออยู่บ้างก็หายไปละซี เพราะความร้อนมันไม่ติดต่อกันถ้าทำไปเรื่อย ๆ อย่างนี้ เหนื่อยก็หยุด มีแต่เหนื่อยอย่างเดียวก็พอได้ แต่มีขี้เกียจปนเข้าด้วย เลยไปกันใหญ่แล้วบุรุษนั้นก็หว่าไฟไม่มี ไม่เอาไฟ ก็ทิ้ง เลิก ไม่สีอีก แล้วก็ไปเที่ยวประกาศว่า ไฟไม่มี ทำอย่างนี้ไม่ได้ ไม่มีไฟหรอกเขาได้ลองทำแล้ว^{๑๑๓}

๑๑๙. อารมณมีพิช (อุปมาด้วยการอยู่กับงู)

ขอให้โยมจำไว้ในใจ อารมณทั้งหลายนั้น ไม่ว่าจะเป็นอารมณที่พอใจก็ตาม หรืออารมณที่ไม่พอใจก็ตาม อารมณทั้งสองอย่างนี้มันเหมือนงูเห่าซึ่งมีพิษมาก ถ้ามันจกคนแล้ว ก็ทำให้ถึงแก่ความตายได้ อารมณนี้ก็เหมือนงูเห่าที่มีพิษร้ายนั้น อารมณที่พอใจก็มีพิษมาก อารมณที่ไม่พอใจก็มีพิษมาก มันทำให้จิตใจของเราไม่เสรี ทำให้จิตใจไขว้เขวจากหลักธรรมของพระพุทธเจ้า^{๑๑๔}

๑๐๐. ไม่ยึดมั่นถือมั่น (อุปมาด้วยการปล่อยงูพิษไป)

อารมณทั้งหลายเหมือนกันกับงูเห่าที่มีพิษร้าย ถ้าไม่มีอะไรขวาง มันก็เลื้อยไปตามธรรมชาติของมัน แม้พิษมันจะมีอยู่ มันก็ไม่แสดงออกมา ไม่ได้ทำอันตรายเรา เพราะเราไม่ได้เข้าไปใกล้มัน งูเห่าก็เป็นไปตามเรื่องของงูเห่า มันก็อยู่อย่างนั้น ถ้าหากเป็นคนที่ฉลาดแล้วก็จะปล่อยหมด สิ่งที่ดีก็ปล่อยมันไป สิ่งที่ชั่วก็ปล่อยมันไป สิ่งที่ชอบใจก็ปล่อยมันไป เหมือนอย่างเราปล่อยงูเห่าตัวที่มีพิษร้ายนั้น ปล่อยให้มันเลื้อยของมันไป มันก็เลื้อยไปทั้งที่มีพิษอยู่ในตัวมันนั่นเอง^{๑๑๕}

๑๐๑. สัจจะที่สนุก (อุปมาด้วยเห็นซากศพ) ๑๐๖

๑๑๖

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อยู่เพื่ออะไร**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

๑๑๗

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง**, หน้า ๓๒.

พิจารณาให้มันเห็นแน่นมันเป็นอยู่ในใจอย่างนี้แล้วไปทางไหนก็ไม่เสียให้ทำจริง ๆ เห็นเมื่อใดก็เท่ากับมองเห็นซากศพเห็นผู้หญิงก็ซากศพ เห็นชายก็ซากศพ ตัวเราเองเป็นซากศพด้วยเหมือนกันเลย มีแต่ของอย่างนี้ทั้งนั้น พยายามเจริญให้มาก บำเพ็ญให้อยู่ในใจนี้มากขึ้นอีก อาตมาว่ามันสนุกจริง ๆ ถ้าเราทำแต่ถ้าไปมัวอ่านตำราอยู่มันยากต้องทำเอาจริง ๆ ทำให้มีกรรมฐานในตัวเรา^{๑๑๖}

๑๐๒. อารมณวิปัสสนา (อุปมาด้วยการรับแขก)

เรามาทำจิตของเราให้เป็นผู้รู้ตื่นอยู่ คอยรักษาจิตของเราอยู่ ถ้าแขกมาเมื่อไรบอกมือห้าม มันจะมานั่งที่ไหน มีที่นั่งเดียวเท่านั้น เราก็พยายามรับแขกอยู่ตรงนี้ตลอดวัน นี่คือพุทฺโธ ตัวตั้งมันอยู่ที่นี้ ทำความรู้นี้ไว้ จะได้รักษาจิต เรานั่งอยู่ตรงนี้ แขกที่เคยมาเยี่ยมเราตั้งแต่เราเกิดตัวเล็ก ๆ โน้น มาที่ไรก็ตามที่นี้หมด เราจึงรู้จักมันหมดเลย พุทฺโธอยู่คนเดียว พุดถึงอาคันตุกะ แขกที่จรมาปรุงแต่งต่าง ๆ นานา เราให้เป็นไปตามเรื่องของมัน อาการของจิตที่เป็นไปตามเรื่องของมันนี้แหละเรียกว่า เจตสิก มันจะเป็นอะไร จะไปไหนก็ช่างมัน ให้เรารู้จักอาคันตุกะที่มาพัก ที่รับแขกมีเก้าอี้ตัวเดียวเท่านั้นเอง เราเอาผู้หนึ่งไปนั่งไว้แล้ว มันก็ไม่มีที่นั่ง มันมาที่นี้ มันก็จะมาพุดกับเรา ครั้งนี้ไม่ได้นั่ง ครั้งต่อไปก็จะมาอีก มาเมื่อไรก็พบผู้ที่นั่งอยู่ ไม่หนีสักที มันจะทนมาที่นี้ ครั้ง เพียงพุดกันอยู่ที่นั่น เราก็จะรู้จักหมดทุกคน พวกที่ตั้งแต่เรารู้เพียงสาโน้น มันจะมาเยี่ยมเราหมดนั่นแหละ^{๑๑๗}

๑๐๓. อนิจจัง (อุปมาด้วยการอัดเทป)

ความรักนี้มันก็ไม่เที่ยงความชังนี้มันก็ไม่เที่ยง ความดีมันก็ไม่เที่ยง ความชั่วมันก็ไม่เที่ยง มันเที่ยงอย่างไรเล่า มันจะเที่ยงตรงไหม มันเที่ยงก็เพราะของเหล่านั้นมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น คือมันเที่ยงอย่างนี้ ไม่แปรเป็นอย่างอื่น มันเป็นอย่างนั้น นี้เรียกว่าความเที่ยงวันนี้มีโชคด้วย ได้อัดทั้งเทปภายนอกภายในเข้าหูตรงนี้ก็อัดเข้าตรง ๑๐๗

๑๑๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

๑๑๙ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **ชีวิต การงาน หลักธรรม**, หน้า ๑๙๗

นี่ก็ได้เทปนั่นก็จะได้มีทั้งสองอย่าง ถ้าโยมทำไม่ได้แบบนี้ก็ไม่ค่อยจะดีเสียละมังเนาะ ไม่ต้องมาวัดป่าพงอีกละมังนี่ข้างในก็อัด ข้างนอกก็อัด^{๑๑๘}

๑๐๔. อยากบรพรรุธรรมแต่ไม่ละบาป (อุปมาด้วยแขนสั้นรูลึก)

ผ้าสกปรกไม่พอก แต่อยากจะรับน้ำย้อมนะ นี่มันเป็นอย่างนั้น คำสอนของพระท่านพูดไปโดยตรง ง่าย ๆ แต่มันยากกับคนที่จะต้องปฏิบัติ มันยากเพราะคนไม่รู้ เพราะคนรู้ไม่ถึง มันจึงยาก ถ้าคนรู้ถึงแล้ว มันก็ง่ายขึ้นนะ อาตมาเคยสอนว่า เหมือนกันกะฐ มีรูอันหนึ่งถ้าเราเอามือล้วงเข้าไปไม่ถูกก็นึกว่ารูนี้มันลึก ทุกคนตั้งร้อยคนพันคนนึกว่ารูมันลึก ก็เลยไปโทษรูว่ามันลึก เพราะล้วงไปไม่ถึง คนที่จะว่าแขนเราสั้นไม่ค่อยมี ร้อยก็ตั้งร้อยว่ารูมันลึกทั้งนั้น คนที่จะว่าไม่ใช่แขนเราสั้นไม่ค่อยมีคนแสวงบุญเรื่อย ๆ วันหลังต้องมาแสวงหาการละบาปกันเถอะไม่ค่อยจะมี นี่มันเป็นเสียอย่างนี้ คำสอนของพระท่านบอกไว้สั้น ๆ แต่คนเรามันผ่านไปๆ ฉะนั้นวัดหนองป่าพงมันจึงเป็นเมืองผ่าน^{๑๑๙}

๑๐๕. อยู่ที่การมอง (อุปมาด้วยการมองภายในภายนอก)

ไม่คุ้นเคยเลย ไม่รู้จักตัวเราเลย กลับไปบ้านก็ยังไม่หลับอยู่สามสี่วัน แต่ก็นอนกับโครงกระดูกนั่นแหละไม่ใช่นอนที่อื่นหรอก แต่เราก็กลัว นี่แสดงว่าเราห่างเหินจากตัวเรามาก น่าสงสารไปดูแลแต่อย่างอื่น ไปดูต้นไม้ไปดูวัตถุอื่น ๆ ว่าอันนั้นโตอันนี้เล็ก อันนั้นสั้น อันนั้นยาว นี่ไปดูแต่วัตถุของอื่นนอกจากตัวเรา ไม่เคยมองดูตัวเราเลย ถ้าพูดตรงๆ แล้วก็น่าสงสารมนุษย์เหมือนกัน ไม่ต้องสอนก็รู้จักแล้ว เขาของที่รู้แล้วมาสอนทำไม นี่คนที่มันมีดีมากมายมันเป็นอย่างนี้ อาตมาบอกว่าคำที่ว่าเห็นผมนั่นคือเห็นตามความเป็นจริง เห็นชนก็เห็นตามความเป็นจริง เห็นเล็บเห็นหนังเห็นฟันก็เห็นตามความเป็นจริง จึงเรียกว่าเห็นใจเรามักจะเห็นรูปที่มันอยู่ว่า มันสวย มันงาม มันแน่ มันหนา มันตรงตา มันไม่แก่ มันไม่เจ็บ มันไม่ตาย หลงเพลิดเพลิดอยู่ในสากลโลกนี้ ^{๑๐๘}

กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปถัมภ์**, หน้า ๒๑๓.

จึงไม่รู้จักฟังตนเอง ตัวที่ฟังของเราก็คือหัวใจ ใจเราเป็นที่ฟังจริงๆ ศาลาหลังนี้มันใหญ่ก็ไม่ใช่ที่ฟัง มันเป็นที่อาศัยชั่วคราว เรานึกว่าอันนี้เป็นที่ฟังของเรา คนมีบ้านหลังเล็กๆ ก็เป็นทุกข์เพราะบ้านมันเล็ก มีบ้านหลังใหญ่ๆ ก็เป็นทุกข์ เพราะกวาดไม่ไหว ตอนเช้าก็บ่น ตอนเย็นก็บ่น จับอะไรวางตรงไหนก็ไม่ค่อยได้เก็บ คุณหญิงคุณนายนี่จึงเป็นโรคประสาทกันเป็นทุกข์ ดังนั้นพระพุทธรองค์ท่านจึงตรัสว่าให้หาที่ฟังพาทางใจ อุตตahi อุตตโน นาโถ ใครจะเป็นที่ฟังได้ ที่เป็นที่ฟังที่แน่นอนก็คือใจของเราเอง ไม่ใช่สิ่งอื่น ฟังสิ่งอื่นก็ฟังได้แต่ไม่ใช่ของที่แน่นอน เราจะฟังสิ่งอื่นได้ก็เพราะเราฟังตัวของเรา เราต้องมีที่ฟังก่อน จะฟังอาจารย์ ฟังญาติมิตรสหายทั้งหลาย จะฟังได้ดีนั้น เราต้องทำตัวของเราเป็นที่ฟังให้ได้เสียก่อน ๑๒๐

๑๐๖. อยู่อย่างหลงโลก (อุปมาด้วยการแบกท่อนไม้, การรักษาฟัน)

นี่ตามภาษาเขาวัว กินลูกหว่า เพลินกับลูกหว่า จะเสียเวลาพ่อแม่ตั้งใจว่าเมื่อลูกเราโตขึ้นมาขนาดหนึ่งเราก็สบายหรอก ก็เลี้ยงมันไปสามคนสี่คนห้าคนนี่กว่ามันโตเราจะสบาย เมื่อมันโตมาแล้วมันยิ่งหนัก เหมือนกับแบกท่อนไม้อันหนึ่งเล็กอันหนึ่งใหญ่ ทั้งท่อนเล็กแล้วแบกเอาท่อนใหญ่ นี่กว่ามันจะเบาก็ยิ่งหนัก เราจะเจ็บจะปวดจะเป็นจะตายมันก็อยู่อย่างนั้น เพราะมันหมดวิชา นี่มันหมดความรู้หมดวิชา เอาหมอฟันมาดูดฟัน ถึงแก้ไขแล้วยังไงก็ยังเป็นอยู่อย่างนั้น ต่อไปหมอฟันเอง ก็เป็นเหมือนเรานึก ไปไม่ไหวอีกแล้ว ๑๒๑

๑๐๗. การพัฒนาจิต (อุปมาเหมือนป่าไม้, ธรรมชาติเด็ก)

การปฏิบัติภาวนาและการพัฒนาจิต ก็คล้ายกันอย่างนี้ ก็ต้องเอาใจที่ยังไม่ได้ฝึกเหมือนไม้ในป่านี้แหละ มาฝึกมัน จนมันละเอียดประณีตขึ้น รู้ขึ้นและว่องไวขึ้นเปรียบก็เหมือนกับเด็กที่ชอบเล่น สนุก ทำให้รำคาญ จนเราต้องดุเอา ตีเอา แต่ ๑๐๗

^{๑๒๒}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๑๒๓}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.

^{๑๒๔}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

เราก็ต้องเข้าใจว่า ธรรมชาติของเด็กก็เป็นอย่างนั้นเอง พอรู้อย่างนี้เราก็ปล่อยให้เด็กเล่นไปตามเรื่องของเขา ความเดือดร้อนรำคาญของเราทั้งหมดไป^{๑๒๒}

๑๐๘. อุบายรักษาใจ (อุปมาด้วยวิธีเลี้ยงเด็ก)

เหมือนอย่างกับการเลี้ยงเด็ก บางทีถ้าเราไม่ดูแลเด็กตลอดเวลา มันก็ดีเหมือนกัน ผู้ใหญ่บางคนดูมากเกินไป ผู้ใหญ่ที่ฉลาดย่อมรู้จักว่าเมื่อใดควรดู เมื่อใดควรชมใจของเราเหมือนกัน ใช้ปัญญาเรียนรู้จักใจ ใช้ความฉลาดรักษาใจไว้แล้วเราก็จะเป็นผู้ฉลาดที่รู้จักฝึกใจ เมื่อฝึกบ่อย ๆ มันก็จะสามารถกำจัดทุกขได้ ความทุกข์เกิดขึ้นที่ใจนี้เอง มันทำให้ใจสับสน มีดมัว มันเกิดขึ้นที่นี้ มันก็ตายที่นี้^{๑๒๓}

๑๐๙. อิศรภาพ (อุปมาด้วยบ้านว่าง, เครื่องอัดเสียง)

ถ้าท่านปฏิบัติได้อย่างนี้ ท่านก็จะเหมือนกับบ้านว่าง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ นี่คือใจว่าง เป็นใจที่ว่างและอิสระจากกิเลส ความชั่วทั้งหลาย เราเรียกว่า “ใจว่าง” แต่ไม่ใช่ว่างเหมือนว่าไม่มีอะไร มันว่างจากกิเลส แต่เต็มไปด้วยความฉลาด ด้วยปัญญา ฉะนั้น ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ด้วยปัญญา คิดด้วยปัญญา จะมีแต่ปัญญา เท่านั้น ถ้าเราทำใจให้สงบ พังแล้วก็ไม่ให้ผ่านไป แต่นำมาพิจารณาอยู่เรื่อยๆ อย่างนี้ เราก็เหมือนเครื่องบันทึกเสียง เมื่อเรา “เปิด” มัน มันก็อยู่ตรงนั้น อย่างกลัวว่าจะไม่มีอะไร เมื่อใดที่ท่านเปิดเครื่องบันทึกเสียงของท่าน ทุกอย่างก็อยู่ในนั้น^{๑๒๔}

๑๑๐. อุปมาอุปไมย (การสอนเพียงอุปมาอุปไมยให้เข้าใจ)

ถ้ารู้เท่าตามความเป็นจริงนี้แล้ว การสอนก็ไม่จำเป็น แต่ถ้าไม่รู้ถึงความเป็นจริงอันนี้แล้วแม้จะฟังคำสอนเท่าใดก็เหมือนกับไม่ได้ฟัง ธรรมชาติทั้งหลายหรือความจริงอันนี้ เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเองปฏิบัติเอง คำสอนต่างๆ เป็นเพียงอุปมาอุปไมยเพื่อนำให้เข้าถึงความรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงเราก็เป็นทุกข์ สมมติ ๑๑๐

^{๑๒๕}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๑๒๖}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๘.

^{๑๒๗}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๔-๕๕๕.

ที่เราเดินไปทำงาน ระหว่างทางก็มีบุคคลหนึ่งคอยต่อว่าเราอยู่เป็นประจำ ตอนเช้าก็ด่า ตอนเย็นก็ด่า เมื่อได้ยินคำด่าเช่นนี้จิตใจก็หวั่นไหว ไม่สบายใจ โกรธ น้อยใจ เศร้าหมอง บุรุษผู้นั้นก็เพียรด่าเช้าด่าเย็นอยู่เช่นนั้นทุกวัน ได้ยินคำด่าเมื่อใด ก็โกรธเมื่อนั้น กลับถึงบ้านแล้วก็ยังโกรธอยู่ ที่โกรธที่หวั่นไหวเช่นนี้ก็เพราะความไม่รู้จักนั่นเอง ^{๑๒๕}

๑๑๑. ปัญญาเทียม (อุปมาความตายเหมือนสิ่งที่อยู่ไกล)

หลวงพ่อบอกให้อบรมมรณัสสติเพื่อจะได้ไม่กลัวตาย แต่โยมแย้งว่า

เรื่องความตายนี้เหมือนของที่อยู่ไกลจากตัวเรามาก ผมจึงกำหนดไม่คอยเป็น ถ้ามีภยันตรายมาคุกคามคงจะทำได้ง่ายขึ้น หลวงพ่อจึงย้อนถามว่า : ภัยมันมีอยู่ทุกกลมหายใจเข้าออกแล้วมิใช่หรือ แต่ความตายมันเป็นเรื่องของอนาคต โยมแย้งอีก บางครั้งรู้สึกที่เราจะอยู่ในโลกนี้จนถึงอายุร้อยปี หลวงพ่อบอกว่า นั่นมันเป็นปัญญาของเทวดา ^{๑๒๖}

๑๑๒. ทุขที่มีตัวตน (อุปมาการรับโทรศัพท์)

อย่าไปเป็นอะไรเลย เป็นพระพุทธรูปเจ้าก็ลำบาก เป็นพระปัจเจกก็อย่าเป็น ขึ้นชื่อว่าไปแล้วมันลำบากทั้งนั้นละ อย่าไปเป็นเลย ถ้าฉันเป็นพระสุเมโธ ฉันเป็นพระอานันท ก็ทุกข์เดี๋ยวนี้ละ อานันทโทก็ไม่มี สุเมโธก็ไม่มี อ้าว ไม่มียังงี้ สมมติเฉย ๆ ไซ้ใหม่ ถ้าเป็นแล้วเป็นทุกข์เลย ถ้ามีสุเมโธ สุเมโธก็โกรธ อานันทโทก็โกรธ ถ้ามีถ้าเอา ถ้าอานันทโทไม่มี สุเมโธไม่มีละก็ไม่มีใคร ไม่มีใครรับโทรศัพท์ไซ้ใหม่ กริ่ง ๆ ๆ เฉย นี่ไม่เป็นอะไร ก็ไม่ทุกข์นี่มันเป็นอย่างนี้ ถ้าเราเป็นอยู่ โทรศัพท์มากี่ กริ่ง ไป กริ่ง ไป เป็นทุกข์เราจะต้องทำปัญญาให้เกิดทำอย่าให้มีสุเมโธ อย่าให้มีอานันทโท เป็นแต่สมมติกันเฉยเท่านั้นละ อย่าไปรับเขาว่าดีก็อย่าเป็น เขาว่าชั่วก็อย่าเป็น รู้แล้วเอาใหม่ รู้แล้วก็ไม่เอาอีก หมดยุติ อย่างนั้น ^{๑๒๗ ๑๑๑}

^{๑๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๗.

^{๑๒๖} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), เหมือนกับใจคล้ายกับจิต, หน้า ๙๙.

๑๑๓. เขาพุทธศาสตร์ใส่เข้าไป (อุปมาด้วยพุทธศาสตร์เป็นทางตรง)

เราไม่ต้องตามโหราศาสตร์ โหราเสียดรอก โหราศาสตร์มันก็ยังเข้าไป เขาพุทธศาสตร์ใส่เข้าไปเลย จะรู้เรื่อง ดูพุทธศาสตร์นี้ก็พบแล้ว พระพุทธเจ้าให้เห็นเข้ามาเดี๋ยวนี้ อย่างนั้นไม่ถูกหรอก เรื่องโลกก็ช่างมันสิ มันเกิดเพราะเหตุ มันก็ดับเพราะเหตุมันนี่ ใครจะบอกว่าคอมมิวนิสต์จะเกิดอีกสี่ห้าปี พระพุทธเจ้าบอกว่าให้เตรียมตัวเสียเดี๋ยวนี้ เกิดมาแล้ว พิจารณาตั้งแต่ความเกิดมาแล้ว เรื่อย ๆ อย่างประมาณเราลงไปดูโหราศาสตร์อีกสามปี สี่ปี โอ๊ย ไม่รู้เรื่อง มันไกลไปกว่านั้น เขาพุทธศาสตร์นี้เดี๋ยวนี้ เดี่ยวนี้ อดีตมันเป็นอย่างนี้ อนาคตจะเป็นอย่างไรทั้งมันไว้ ดูปัจจุบันนี้ เหตุมันเกิดในปัจจุบันนี้ ดูเหตุมันเท่านี้ละ ถ้ามันเป็นตามโหราศาสตร์จะไปอยู่ไหน ละจะให้คนทำอะไร ที่รู้ตามโหราศาสตร์แล้วจะทำอย่างไร ไม่มีทาง ผมว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนดี ดีจนคนไม่รู้ ดีหลาย ท่านพิจารณาแต่ความเกิดมาโน้น โหราศาสตร์บอกอีกห้าปีหกปี พระพุทธเจ้าบอกมาตั้งแต่วันเกิด ความเป็นจริงมันเป็นมานานแล้ว เราเกิด มาเมื่อไร มันเป็นมาแล้วเมื่อนั้นพูดอย่างนี้ก็ไม่มีการเชื่ออะ ^{๑๒๘}

๑๑๔. ภาวนา (อุปมาการตั้งบุรุษจับเหยื่อ)

วิธีกำหนดอารมณ์ จับอารมณ์ ให้รู้จักจิตของตน ให้รู้จักอารมณ์ของตน เปรียบโดยวิธีที่บุรุษทั้งหลายจับเหยื่อ เหยื่อตัวหนึ่งเข้าไปในโพรงจอมปลวกที่มีรูอยู่หกรู ก็ปิดรูนั้นเสียห้ารู เหลือรูเดียวไว้ให้เหยื่อออกแล้วนั่งจ้องมองที่รูเดียวนั้น เหยื่อออกมาก็จับได้ ฉนั้นใด

การกำหนดจิตก็ฉนั้นนั่น ปิดตา ปิดหู ปิดจมูก ปิดลิ้น ปิดกาย เหลือแต่จิตอันเดียวเปิดไว้ คือการสำรวจมสังวร กำหนดจิตอย่างเดียวการภาวนาก็เหมือนกับบุรุษจับเหยื่อคือ กำหนดจิตให้อยู่ที่ลมหายใจมีสติระมัดระวังรู้อยู่แล้ว กำลังทำอะไร มีสัมปชัญญะ คือ รู้ตัวว่ากำลังทำสิ่งนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตขณะนั้น คือรู้ตัวว่ากำลังทำสิ่งนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตขณะนั้น ทำให้รู้จัก ^{๑๒๙ ๑๑๒}

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

๑๑๕. โลกธรรมเกิดดับ (อุปมาเหมือนคลื่น)

เรื่องทุกข์เรื่องไม่สบายใจ นี่มันก็ไม่แน่หรอกนะ มันเป็นของไม่เที่ยง เราจับจุดนี้ไว้เมื่ออาการเหล่านี้มันเกิดขึ้นมา เรารู้มันเดี๋ยวนี้ เราวาง กำลังอันนี้จะค่อย ๆ เห็นทีละน้อย เมื่อมันกล้าขึ้น มันข่มก็เล็ดได้เร็วที่สุดต่อไปมันเกิดตรงนี้มันดับตรงนี้ เหมือนกับน้ำทะเลที่กระทบฝั่งเมื่อขึ้นมาถึงฝั่งมันก็จะละลายเท่านั้น คลื่นใหม่มาอีกมันก็จะละลายต่อไปอีกมันจะเลยฝั่งไปไม่ได้ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือฝั่งทะเลอารมณ์ทั้งหลายที่ผ่านเข้ามา มันก็เท่านั้นแหละ^{๑๑๐}

๑๑๖. หลักธรรม (อุปมาเหมือนเลื่อย)

แต่เมื่อมันรู้เห็นหมดแล้วธรรมะก็ไม่ได้แบกเอาไปด้วยอย่างเลื่อยคันนี้ เขาจะเอาไปตัดไม้ เมื่อเขาตัดไม้หมดแล้ว อะไรรู้หมดแล้ว เลื่อยก็เอววางไว้เลย ไม่ต้องไปใช้อีก เลื่อยก็คือธรรมะ ธรรมะต้องเอาไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล ถ้าหากว่ามันเสร็จแล้ว ธรรมะที่อยู่ก็วางไว้ เหมือนเลื่อยที่เขาตัดไม้ ท่อนนี้ก็ตัด ท่อนนี้ก็ตัด ตัดเสร็จแล้วก็วางไว้ที่นี้ อย่างนั้น เลื่อยก็ต้องเป็นเลื่อย ไม้ก็ต้องเป็นไม้ นี่เรียกว่าถึงหยุดแล้ว ถึงจุดของมันที่สำคัญแล้ว สิ้นการตัดไม้ ไม่ต้องตัดไม้ ตัดพอแล้ว เอาเลื่อยวางไว้^{๑๑๑}

๑๑๗. ผู้ที่เพลิดเพลินในโลก (อุปมาเหมือนไก่)

อยู่อย่างไก่ไม่รู้เรื่อง ตอนเช้าไก่ก็พาลูกคู้ยเขี่ยหากินไป เย็นมาก็เข้าถ้ำนอน พรุ่งนี้ก็คู้ยหากิน ไปอีก เจ้าของเขาไปรยข้าวให้กินทุกวัน มันก็ไม่ว่าเขาเลี้ยงมันไว้ทำไม ไก่กับเจ้าของไก่ มันคิดกันคนละอย่างกัน เจ้าของก็คิดแต่ว่าไก่มันหนักก็กิไลแล้ว ไก่ก็เพลิดกับอาหาร เจ้าของอุ่ม น้ำหนักก็คิดว่าเขารักเราเองก็ไม่ว่าเรื่อง ไม่ว่าจะมาจากไหน จะอยู่ไปอีกกี่ปี จะไปทางไหน ใครเป็นผู้พาไป ไม่รู้เรื่องมัจจุราช คือความตายนะ เหมือน ๑๑๓

^{๑๓๒}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๑๓๓}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^{๑๓๔}
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

เจ้าของไก่ มัจจุราชมัจจะตามมาถึงเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ เพราะมันแต่เพลิน เพลินกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณฺ์ ไม่รู้จักแก่ ไม่รู้จักพอ^{๑๓๒}

๑๑๘. ผู้ยึดความเห็นผิด (อุปมาเหมือนหนอนในคู)

ถ้ามีความเห็นถูกต้องขึ้นในใจของเราแล้วอยู่ที่ไหนก็สบาย แต่เพราะเรายังมีความเห็นผิดอยู่ ยึดธรรมอันมีพิษอยู่ แล้วมันก็ไม่สบาย ที่เรายึดอยู่อย่างนี้ก็เหมือนกับตัวหนอนนั้นแหละ ที่อยู่ของมันก็สกปรก อาหารของมันก็สกปรก ที่อยู่และอาหารของมันไม่ดีทั้งนั้น ไม่สมควร แต่ว่ามันสมควรกับหนอน ลองเอาไม้ไปเขี่ยมันออกจากคูตร ออกจากคูดูดี ตัวหนอนนั้นมันจะดิ้นกระเสือกกระสนไปที่เดียว มันจะดิ้นมาหากองคูอย่างเก่า มันจึงจะสบายอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น พระภิกษุสามเณรทั้งหลายยังมีความเห็นผิดอยู่ครุบาอาจารย์มาแนะนำให้เห็นถูก มันก็ไม่สบายใจ มันวิ่งไปหากองคูอยู่เรื่อย ๆ มันไม่สบายเพราะตรงนั้นเป็นที่อยู่ของมัน เมื่อหนอนนั้นมันยังมองไม่เห็นความสกปรกอยู่ในที่นั้น เมื่อนั้นมันก็ออกไม่ได้ พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกันฉันนั้น ถ้าไม่เห็นโทษทั้งหลายในสิ่งเหล่านั้น มันก็ออกไม่ได้ ปฏิบัติมันก็ยากลำบาก

^{๑๓๓}

๑๑๙. ผู้ไม่ยึดหมายในเงินทอง (อุปมาเหมือนเกลือไม่เค็ม)

พระรูปหนึ่งบอกว่า ปฏิบัติไม่ยึดไม่หมาย หลวงพ่อชาพูดว่า อาตมาบอกว่า ผมไม่ทราบกับท่าน พระรูปนั้นเลยถามว่า ถ้าผมจะใช้เงินทอง แต่ไม่ยึดไม่หมายจะได้ไหม อาตมาตอบว่า ได้ ถ้าท่านเอาเกลือมากินดูแล้วไม่เค็มก็ใช้ได้ ท่านจะพูดเฉย ๆ เพราะท่านซึ้งเกียรจรัชชาของจุก ๆ จิก ๆ มันยาก เมื่อเอาเกลือมากินท่านไม่เค็มแล้ว ผมจึงเชื่อ ถ้ามันไม่เค็มจะเอามาให้กินสักกะทอ (เข่งเล็ก) ลองดู มันจะไม่เค็มจริง ๆ หรือ เรื่องไม่ยึดไม่หมายนี้ ไม่ใช่เรื่องพูดเอง คาคคเนเอา ไม่ใช่ ถ้าท่านพูดอย่างนี้อยู่กับผมไม่ได้^{๑๓๔ ๑๑๔}

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าพบหน้า.

^{๑๓๖} หลวงปู่. **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๖๘.

^{๑๓๗} กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปลมณี**, (กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๘.

๓.๓ สาเหตุที่พระโพธิญาณเถรใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย

จากการศึกษาพบว่า การสอนโดยวิธีต่าง ๆ มีสาเหตุแห่งการสอนทั้งสิ้นซึ่งในการสอนแต่ละวิธีขึ้นกับว่ามีความเหมาะสมหรือเข้ากับสิ่งแวดล้อม สถานการณ์หรือว่าเหมาะกับบุคคลในที่นั้นหรือไม่ ในวิทยานิพนธ์นี้ จึงได้ศึกษาสาเหตุที่หลวงพ่อบุชชาได้สอนโดยวิธีการใช้อุปมาอุปไมยไว้ว่า

ธรรมะก็เรื่องเดียวอย่างนี้ จึงอุปมาให้ฟังเพราะว่ามันไม่มีรูปแบบบอกไม่ได้ว่ามันเป็นรูปกลมหรือเหลี่ยมมันไม่รู้จัก นอกจากจะเปรียบเทียบอย่างนี้ถ้าเข้าใจอันนี้ก็เข้าใจธรรมะมันเป็นเสียอย่างนี้ อย่าเข้าใจว่าธรรมะมันอยู่ห่างจากเรา มันอยู่กับเรา ก็เป็นเรื่องของเราแหละ ลองดูซิเดี๋ยวก็ดีใจเดี๋ยวก็เสียใจเดี๋ยวก็พอใจบ้างเดี๋ยวก็โกรธคนนั้น เดียวก็เกลียดคนนี้ ธรรมะทั้งนั้นแหละโยม” ^{๑๓๕}

ในการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ศิษยานุศิษย์ท่านกล่าวไว้ว่า

หลวงพ่อบุชชาท่านมีวิญญานของความเป็นครู ท่านรู้จักคน รู้จักกาลรู้จักนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลเข้ากับสถานการณ์มาปรารภเสมอ ท่านสอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ภาษาที่สอนก็เป็นภาษาง่าย ๆ ฟังแล้วเข้าใจทันที ไม่ค่อยมีศัพท์แสงอะไรมาก แต่สามารถเข้าใจให้เกิดความตั้งใจและอยากจะทำไปประพฤติปฏิบัติให้มาก แม้พระบางรูปที่มาอยู่ที่วัดป่าพง ไม่มีความรู้ทางโลกเลย ท่านก็แนะนำการปฏิบัติจนพระรูปนั้นสามารถออกไปเป็นเจ้าอาวาสที่วัดสาขาได้ นอกจากนี้ท่านยังปลุกใจให้มีความกล้าที่จะออกอุทฺตงค์ พร้อมทั้งทำให้เกิดความรำเริงแจ่มใสในการปฏิบัติตรงคัมภีร์ ซึ่งน่าประหลาดใจในวิญญานแห่งความเป็นครูของหลวงพ่อบุชชาอย่างยิ่ง ^{๑๓๖} แม้จะเป็นคำสอนที่สั้น ๆ เรียบ ๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกเหมือนหงายของที่คว่ำแล้วหรือเปิดไฟในที่มืด นั่นคือทางของผู้มีศรัทธา ท่านตั้งใจพูดเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง ^{๑๓๗ ๑๑๕}

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๖.

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๗.

ทัศนะของอาจารย์เชมธมฺโม ศิษย์ชาวอังกฤษรุ่นอาวุโส กล่าวไว้ว่า

การฟังพระธรรมเทศนาที่ได้ผล ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น เนื้อหาของเทศนา การใช้ภาษา ลีลาในการแสดงธรรม ความเหมาะสมของสถานที่และสิ่งแวดล้อม ภูมิจิตและความตั้งใจของผู้ฟัง เป็นต้น ฉะนั้นในการวิเคราะห์การแสดงธรรมของหลวงปู่ เราไม่ควรลืมหิทธิพลของเหตุปัจจัย เหล่านั้น มิฉะนั้นอาจเป็นเหตุให้เข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ เช่น ปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ ความรู้สึกของผู้ฟังต่อตัวผู้แสดง ถ้าผู้ฟังมีความศรัทธาเลื่อมใสในคุณธรรมของผู้พูดก็ย่อมพร้อมที่จะ รับคำอบรมสั่งสอนนั้นอย่างเต็มอกเต็มใจ แม้คำพูดสั้น ๆ เรียบ ๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ ถ้า ตรงกันข้ามคงยากที่เขาจะรับธรรมะคำสั่งสอนที่ได้ฟังไปประพฤติปฏิบัติ^{๑๓๔}

เมื่อเป็นครูอาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรที่เข้ามาถือบวชในฐานะลูกศิษย์และญาติโยมทั้ง จากที่ใกล้และที่ไกล ความสามารถในการพูดการสื่อสาร จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชื่อเสียงของท่านระบือลือเลื่องไปทั่วโลก

พระอาจารย์เพียงได้พูดถึงการนเทศน์ของหลวงปู่ในสมัยก่อนว่า

เทศน์สมัยก่อน ผ่าตับผ่าไตผ่าหัวใจดีแท้ ฟังแล้ววังซึ่งจริง ๆ ถ้าคนไม่ตื่นก็คือตนตายนั่นเอง ถ้า คนไม่ลุกก็คือหลับนั้นแหละ เทศน์ได้เฉียบขาดที่สุดเลย ไม่ดีก็ให้มันตาย ไม่ตายก็ให้มันดี คำนี้ ท่านใช้บ่อยย่ำบ่อย จะเอามันไปทำไม ไม่ดีก็ให้มันตายเสียสิ ไม่ตายก็ให้มันดี อยู่เปล่า ๆ เช่อ ๆ อยู่ไม่ได้ต้องเร่งต้องรีบเวลาเรามันน้อย ลูกศิษย์ลูกหาที่ได้กำลังใจ^{๑๓๕}

พระครูบรรพตวรกิจ พูดถึงสมัยนั้นว่า

หลวงปู่เทศน์เกือบทุกวัน ถ้ามีเรื่องไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในวัดก็เทศน์หลายชั่วโมง เสียงท่านดังกังวานมีอำนาจมาก ตั้งใจจริง ๆ ที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้ เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง แต่การเทศน์ของท่านก็มีหลายระดับ เทศน์เฉพาะพระเณรก็อย่างหนึ่ง ส่วนรวมอีกอย่างหนึ่ง และเทศน์ญาติโยมธรรมดา ก็อีกอย่างหนึ่ง ท่านดูแลไม่โกรธ เทศน์ไม่มีหมด การเทศน์นั้นเฉียบขาดและห้าวหาญจริง ไม่กลัวใคร ๑๑๖

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, ๒๖๘.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๙.

^{๑๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

เลย มีการเทศน์ไม่เคยเบื่อ คุณดีมีอยู่เรื่อย ยิ่งก้องหูจนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะมันจีงที่ตัวเราเองอย่าง
เรื่องจิตวิญญาณไปเกิดได้อย่างไร ท่านอุปมาให้ฟังว่า สมมติไปทำคนนาดักปลาใส่ลอบไว้แล้ว
กลับมาบ้าน วิญญาณไปเกิดได้อย่างไร จิตพาไปคือกลางคืนฝนตก จิตก็จะคิดไปถึงลอบปลวหลุด
ปลวขาด คิดไปนึกไปไม่หยุด ลงท้ายก็ลุกขึ้นไปดูจริง ๆ หรือออกไปกรุงเทพฯ คิดถึงบ้านจิตมันก็
กลับมาได้แวบเดียว เพราะฉะนั้นจิตมันพามา ถ้าจิตยังยึดถืออยู่ มันก็พาไปเกิดใครเกิดบ้านไหน ทำ
อะไรไว้ ก็รู้จักจำได้หมด บ้านตัวเราเคยสร้างสมไว้ตายปุ๊บก็จะเกิดที่นั่น มีลูกเมีย คิดถึงลูกเมีย คิดถึง
บ้านคนอื่น เพราะฉะนั้นอาศัยกรรมเป็นแดนเกิด ทำดีได้ดี อาศัยความยึดมั่นถือมั่นอุปาทาน ถ้าหมด
ตัวนี้ลงไปก็ไม่มีเชื้อเพราะฉะนั้นการปฏิบัติให้พยายามละตัวนี้ อย่าไปยึดหมายมันให้มันสักแต่ว่า
เหมือนเมล็ดผลไม้ ถ้าเอาไปคั่วเสียมันก็หมดเชื้อ^{๑๔๐} คำพูดท่านมีได้นึกไว้ก่อน สิ่งแวดล้อมมากกระทบ
อย่างไร สิ่งภายนอกมากกระทบอย่างไรก็ว่าไปอย่างนั้น เป็นธรรมชาติฟังไม่เบื่อ^{๑๔๑}

ท่านอาจารย์เอนก พูดถึงอัจฉริยภาพของหลวงพ่อก่อนในการแสดงธรรมที่กินใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้งไว้ว่า

ช่วงที่ท่านยังหนุ่ม ไม่ได้มุ่งมั่นเรื่องภายนอก ญาติโยมที่มากก็ไม่มาก ถึงมีคนเข้ามาก็ใส่ใจ
เฉพาะข้อวัตรข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเทศน์อะไร พูดอะไร ก็พูดเด็ดขาดลงไปเลย เพื่อคลาย
ความสงสัยและท่านดูนิสัยคนด้วย หลวงพ่อกับท่านรู้จิตนิสัยคน รู้ว่าใครหยาบใครละเอียด ใคร
หนักไปในกิเลสอย่างไร โภภหรือโกรธหรือหลง ท่านก็เทศน์ตามจริง แทะใจคน ปัญหา
เกี่ยวกับการรณาวนา โดยมากก็ถูกไปเลยตามที่ท่านเทศน์นั้นมันขัดข้องตรงไหนก็ถูกต้องตรงที่
ท่านเทศน์นั้นจริง ๆ ส่วนมากจะมีจิตใจลึกซึ้งซัดไหนก็ไม่ค่อยพลาด ถ้าท่านเทศน์มันจะไปแก้
ตรงนั้นแหละถ้าเรามีสติสัมปชัญญะตามดูทุกถ้อยคำ ทุกความตามที่ท่านแสดงไป มันจะไปถูก
กับจิตใจของเรานับว่าเป็นอัจฉริยะของท่านเอง พูดง่าย ๆ ก็ลึกซึ้ง^{๑๔๒}

ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาที่มีความเห็นเรื่องธรรมจากใจของหลวงพ่อนั้นว่า ๑๑๗

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

^{๑๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

^{๑๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

หลวงพ่อกำนันพูดง่าย ๆ มีมุขตลกในบทบาท ในการแสดงคล้าย ๆ ว่ามีการแทรกอะไรอย่างนี้ ท่านใช้ธรรมชาติ แต่ท่านก็เคยพูดกับผมนะ ท่านว่า เรื่องเทศน์นี่มันเอาแน่ไม่ได้นยะ บาทที่เรา นั่งอยู่หรือขึ้นธรรมมาสน์แล้ว ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไร แต่พอตั้งนะโมจบแล้วสำรวจจิต มัน จะมาเลยมันไหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรอกแล้วแต่มันจะเป็นไป ^{๑๔๓}

ธรรมจากใจหลวงพ่อกำนันเปรียบเทียบให้ฟังว่าธรรมที่เกิดจากจิตนั้นมันก็คล้าย ๆ กับตาน้ำ ตาน้ำที่ มันซึมซับ มันแห้งไม่ได้ มันไหลของมันอยู่อย่างนั้น ความรู้ตามสัญญาของเรามันคล้าย ๆ น้ำในโอ่ง หมดยน้ำฝนมันก็แห้งเท่านั้นแหละ ^{๑๔๔}

หลวงพ่อบรรณาว่า

ทุกวันนี้เอาตมาเทศน์ไม่ค่อยมาก อยู่วัดอยู่วา ก็เหมือนกัน ปีนี้เทศน์ให้แม่ชีฟังถึงสองสามครั้ง หรือเปล่าก็จำไม่ได้ พระเจ้าพระสงฆ์ก็ให้อยู่เฉย ๆ อยู่ดูเอา ปฏิบัติเอาเอง ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น เพราะเข้าใจว่าคนมีศรัทธา จึงเข้ามาวัด จึงมาบวชเป็นปะขาว จึงมาบวชเป็นเณร จึงมาบวชเป็น พระ เข้าใจอย่างนั้นก็เหมือนกันกับวัวเอนะแหละ วัวมันกินอะไร มันกินหญ้า จับมันมาปล่อย ในสนามหญ้า ถ้ามันไม่กินหญ้ามันก็เป็นหมูเท่านั้นแหละจะเป็นวัวได้รึถ้าคนมีศรัทธามาเห็น ธรรมะธัมมมันก็ปฏิบัติเท่านั้น ^{๑๔๕}

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่เริ่มแสดงธรรม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่หลวงพ่อบรรณาพูดได้ เอกลักษณะในการเทศน์ของหลวงพ่อบรรณาก็คงที่ คือเป็นการสอนหลักความจริงด้วยภาษาที่ง่ายมีปริยัติ คือทฤษฎีน้อย ประกอบคำอุปมาอุปไมยในสิ่งที่ผู้ฟังคุ้นเคย และอุทาหรณ์จากประสบการณ์ของท่านเองบ้าง เพื่อนสหธรรมิกบ้าง หรือลูกศิษย์บ้างจึงทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินดื่มด่ำเหมือนได้อ่านหนังสือที่ วางไม่ลงเลยทีเดียว

หลวงพ่อบรรณาแนะนำคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงเรื่องการฟังธรรมว่า

ฟังไปเถอะครับ ฟังไป อย่าเพิ่งเชื่อและอย่าเพิ่งไม่เชื่อ วางตัวเป็นกลาง ฟังไปเถอะครับ มีผล ไม่ เป็น-ภัย เชื่อมากมันก็เป็นภัย ไม่เชื่อมันก็เป็นภัย ฟังไปดูไป เราเป็นคนฟังและก็เป็นคน พิจารณา นี่เรียกว่าการปฏิบัติ สิ่งที่เราชอบหรือไม่ชอบนั้น มันจริงหรือเปล่านั้น ^{๑๔๖}

^{๑๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

ไม่รู้เราก็อันรู้จัก ท่านจึงให้ฟังดูเสียก่อน ถ้าไม่ดูมันจะเข้าข้างตัวเรานั้นแหละ ถ้าเข้าข้างตัวแล้ว ปฏิบัติมันก็ไม่ไป เป็นมิจฉาทิฎฐิเสียแล้ว นี่เรียกว่า คนที่มีปัญญาไปดูเถอะไปดูไปเรื่อย ๆ

พิจารณาไปเรื่อย ๆ ธรรมจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องบอกกัน ไม่ใช่เอาความรู้จากคนอื่นมา ถ้าเอาความรู้จากคนอื่นมาก็เรียกว่าจะต้องมาภาวนาให้มันเกิดชัดกับเจ้าของอีกครั้งหนึ่งไม่ใช่ว่าคนอื่นพูดให้ฟังเข้าใจแล้วมันหมดกิเลส ไม่ใช่อย่างนั้น ได้ความเข้าใจแล้วก็ต้องมาขบเคี้ยวมันอีก ให้มันแน่นนอน เป็นปัจฉัตตังจริง ๆ^{๑๔๖}

การอุปมาอุปไมย เป็นวิธีการสอนธรรมะที่ดูเหมือนหลงฟุ้งชวามากที่สุด และเป็นวิธีที่ท่านถนัดมากที่สุดด้วย ท่านยกเอาธรรมชาตีสอบด้านเข้ากับสภาวะเข้ากับปัญหาถูกกับจิตนิสัยของคนนั้น อุปมาอุปไมยประกอบการสอนธรรมะจึงทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ตามได้ด้วยทำให้ผู้ฟังสามารถมองปัญหาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง หมดความสงสัย ในหลักธรรมที่นำมาแสดง จากการศึกษาอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ผู้วิจัยจึงสรุปลงในหลักการสอน ตามที่ปรากฏในพุทธวิธีการสอน ๔ ประการคือ

๑. สันตัสสนา สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูง

มือไปดูให้เห็นกับตา

๒. สมหาทปนา สอนให้เกิดความจูงใจ โดยมีเหตุผลประกอบชักจูงให้เห็นจริง

ด้วยชนให้ค่อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุเตชชา สอนเราใจให้แก่วอกฉ้อ จนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหน็ดเหนื่อย

๔. สัมปหังสนา สอนให้เกิดความร่าเริงเป็นธรรมบันเทิง ชโลมใจให้ร่าเริง เบิก

บานฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ

มีตัวอย่างดังนี้ ๑๑๙

พระเทพโฆสถ (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ, พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่,
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๗-๖๘.

๑. สันทักสนา สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

ครั้งหนึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ไปถามหลวงพ่อบุญญา ณ วัดหนองป่า

พงว่า “หลวงพ่อบุญญา ดิฉันนี่เรียนอภิธรรม ตั้งแต่อยู่ต่างประเทศ เป็นภาษาอังกฤษกลับมา
ซาบซึ้ง ไปเรียนที่เมืองไทยอีก เลยสอนนักศึกษาตอนนี่ สอนอภิธรรมแล้ว คิดว่าสอนธรรมะไม่ใช่
อภิธรรมไม่ได้ผล ไม่เห็นสภาวะ (ทางอภิธรรมจะบอกว่าไม่เห็นสภาวะคือ จริง ๆ ในจิตเรานี้คืออะไร
ใช้ไหม โลกเป็นอย่างไร โกรธเป็นอย่างไร หลงเป็นอย่างไร) ดิฉันสอนอภิธรรมทั้ง ๗ คัมภีร์สอนหมด
เลย หลวงพ่อบุญญาสอนอภิธรรมหรือเปล่าคะ”

หลวงพ่อบุญญา “สอน ๆ ๆ “

“หลวงพ่อบุญญาใช้คัมภีร์ไหนคะใน ๗ คัมภีร์”

หลวงพ่อบุญญา “คัมภีร์นี้”

“ไหนคะ”

“นี่” ชี้มาที่หน้าอก

“ทำไมอย่างนั้นล่ะคะ”

“อาจารย์ อภิธรรมเรียนเรื่องอะไร” หลวงพ่อบุญญาถาม “จิต เจตสิก รูป นพพาน ใช้ไหม”

“ใช่เจ้าคะ”

“จิต อยู่ที่นี่ ใช้ไหม เจตสิกอยู่ที่นี้ ใช้ไหม รูปนี้ใช้ไหม และจะหานิพพาน หาที่ไหน ในนี้ใช้ไหม”

“ใช่เจ้าคะ”

“เอาตมาใช้คัมภีร์นี้ อภิธรรม”^{๑๔๗}

หลวงพ่อบุญญาสอนให้แจ่มแจ้งในเรื่องนี้เห็นเห็นความจริงว่าสอนเปรียบเทียบในเรื่องของ
อภิธรรมซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์ที่เน้นเรื่องของธรรมชั้นสูง ไม่มีอุทเทหหรือขาดประกอบ มีแต่
หลักธรรมต้องอาศัยการตีความเพื่อให้เข้าใจ ซึ่งการยากสำหรับสามัญชนในการจะเข้าใจได้ แต่หลวง
พ่อบุญญาท่านได้ใช้วิธีการสอนให้รวมลงอยู่ที่เดียว นั่นคือบ่อเกิดแห่งศาสตร์ทุก ๑๒๐

ศาสตร์ทำให้อาจารย์จากมหาวิทยาลัยคนนั้นแจ่มแจ้งทันทีว่า การศึกษาที่แท้จริงคือมองด้าน
โนให้เห็นแจ่มแจ้งในภายในก่อนแล้วจะเห็นภายนอกเป็นเช่นเดียวกัน

๒. สมาทปนา สอนแบบจงใจ

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท).. กบแต่ม่านั่งแผ่กอบัว. สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ชีวิตที่พ้นทุกข์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ชีวิตการงาน หลักธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ทางพ้นทุกข์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ทำใจให้เป็นบุญ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมะที่ยังรู้ยาก. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมปริศนา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมปฏิสันถาร. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . น้ำไหลนิ่ง. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . แนวทางการปฏิบัติธรรมฉบับธรรมมานุสติ, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์

ธรรมสภา, ม.ป.ป. ๑๖๑

_____ . โปธิญาณธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . รู้แจ้งโลก. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . วิมุตติ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . สติ สมาธิ ปัญญา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . อยู่เพื่ออะไร. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

กรมศิลปากร. **มิลินทปัญหา**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธีวงศาจารย์ (สูง
ธัญญาโม). กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

กองทุนธรรมสวัสดิ์และคณะศิษย์ . **คำสอนหลวงพ่อบุชา ชุตปริชญาศาสนา**.

กรุงเทพฯ ฯ : โอ เอน จี การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๕.

กองทุนผู้ให้แสงสว่าง. **สุภัทธานุสรณ์**. กรุงเทพฯ ฯ : กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, ๒๕๑๙.

กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน. **อุปลมณี**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐.

คณะศิษย์ . **คำตอบหลวงพ่อบุชา สุภัทโท**. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทศิลป์สยามบรรจภัณฑ์
และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๓๘.

_____ . โปธิญาณ. กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพการพิมพ์. ๒๕๒๕.

พระโปธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท). **สงบจิตได้ปัญญา**. เล่มที่ ๓. กรุงเทพฯ ฯ :

ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๕.

_____ . **กุญแจภาวนา**. เล่มที่ ๕. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้งจำกัด, ๒๕๔๔.

_____ . **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**. เล่มที่ ๒๗. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพรินติ้ง
จำกัด, ๒๕๔๗.

_____ . **กว่าจะเป็นสมณะ**. เล่มที่ ๓๑. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์บริษัทเบญจผลจำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **คำสอนหลวงพ่อบุชา ชุตปริชญาศาสนา**. กรุงเทพฯ ฯ : โอ เอน จี การพิมพ์จำกัด,
๒๕๔๕.

_____ . **ชีวิตแต่งงาน ครอบครัว**. เล่มที่ ๑๗. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น,
๒๕๔๗.

_____ . **ตามดูจิต**. เล่มที่ ๑๕. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗. ๑๖๒

- _____ . **ทางพันธุกรรม**. เล่มที่ ๓๒. กรุงเทพฯ :บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- _____ . **ทางแห่งความสุข**. เล่มที่ ๑๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.
- _____ . **ทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวณา**. เล่มที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : วิบูลกิจการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- _____ . **ธรรมจากต้นไม้**. เล่มที่ ๓๓. กรุงเทพฯ: เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้งจำกัด,
๒๕๔๗.
- _____ . **นอกเหตุเหนือผล**. เล่มที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : ลิเบอร์ตี้เพรส.๒๕๔๗.
- _____ . **เปลือกของที่ชอบ**. เล่มที่ ๓๕. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๔๖.
- _____ . **ปฏิบัติพาพระโพธิญาณเถร**. เล่มที่ ๑๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับ
ลิเคชั่น, ๒๕๔๗.
- _____ . **ฝึกจิตให้มีกำลัง**. เล่มที่ ๒๘. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.
- _____ . **ภาวณาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง**.เล่มที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : บริษัทศิลป์สยาม
บรรจภัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๕.
- _____ . **ภาวณาพุทธโอ น้ำตาไม่ไหล**.เล่มที่ ๔. กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๕.
- _____ . **สมมุติบังวิมุติ**. เล่มที่ ๒๙. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- _____ . **เหมือนกับใจคล้ายกับจิต**. เล่มที่ ๒๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ปาปิรุส พับลิเคชั่น,
๒๕๔๗.
- _____ . **เหนือสิ่งอื่นใด**. เล่มที่ ๑๔. กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.
- _____ . **อาหารใจ**. เล่มที่ ๒๕ . กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**. บัณฑิต
วิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ :
บริษัท สีสต์วันจำกัด, ๒๕๔๕. ๑๖๓

_____ . **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.

พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ว.วชิรเมธี (พระมหาภูษิตชัย วชิรเมธี). **ธรรมะติดปีก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗.

หลวงปู่. **สุดท้ายธรรม**. บันทึกธรรมและคำสอนหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

ทองคำ มากมี. “คำสอนและวิธีสอนของพระโพธิญาณเถระ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ทองพล พานแก้ว. “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท กับท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง)”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาศาสนา

เปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

บุญชอบ เจริญทรัพย์. “อุปมา อุปไมย ในพระไตรปิฎก”. **ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน. “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาวิเศษฐ์ ปญฺญ □ ญาวท □ ฒโน. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอุปมาอุปไมยในมิลินทปัญหา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาอมรวิชญ์ ชาครเมธี. “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณ

เถระ (ชา สุภท □ โท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗ . ๑๖๔

(๓) ภาษาอังกฤษ

VenerableAjahn Chah. **A taste of Freedom**. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya
1991.

_____ . **Being Dhamma**. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1990

_____ . **Bodhinyana**. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996

_____ . **The key to Liberation**. Bangkok : Art Edge

พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด)

ประวัติผู้เขียนและรวบรวม

ชื่อสกุล

นายธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี

วันเดือนปีเกิด

วันพฤหัสบดีที่ ๓ กันยายน พศ ๒๕๐๒

ที่อยู่ปัจจุบัน

๔๓/๑๒ ถนนพุทธมณฑลสาย ๓ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

วุฒิการศึกษา

มัธยมศึกษาสายสามัญโรงเรียนวัดราชาธิวาส แผนกวิทย์

นิติศาสตร์บัณฑิต สมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ประกาศนียบัตรธรรมชั้นสูง มหาวิทยาลัยอภิรธรรมวัตรระฆังโฆสิตดาราม

พุทธศาสนศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน

รับราชการที่มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสาธารณสุขศาสตร์

เป็นผู้ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุทัยธานี

เป็นผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ บริษัท พีไทย อาคิเด็คฯ จำกัด

เป็นกรรมการผู้จัดการบริษัท เอสเอสโกลเด้นท์แลนด์ จำกัด

เป็นเลขาธิการสมาพันธ์ชมรมวิทยุสมัครเล่นกรุงเทพมหานคร

ประธานชมรมนักกฎหมายวิทยุสมัครเล่น

กิจการทางพระพุทธศาสนา

เป็นกรรมการบริหารพุทธธรรมรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร

สังกัดคณะกรรมการศาสนาวัฒนธรรมสภาผู้แทนราษฎร

เป็นกรรมการชมรมพิทักษ์พระพุทธศาสนา

ประธานชมรมวิทยากรพิทักษ์พระพุทธศาสนา รุ่น ๔

เป็นนักจัดรายการวิทยุใน รายการไขปัญหาชาวพุทธ

รายการรู้ธรรมนำปฏิบัติ, รายการบำเพ็ญบุญบารมี

สถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนาธรรมะพล ๑ AM ๑๔๒๒ MKZ

เป็นอาจารย์บรรยายที่ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นผู้ตอบปัญหาธรรมในเวทีลานธรรม มูลนิธิอภิรธรรมมูลนิธิ

พศ ๒๕๔๕ - ปัจจุบัน เป็นเวบมาสเตอร์จัดทำโฮมเพจให้องค์กรพุทธฯหลายแห่ง

พศ ๒๕๓๖ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการบริหารมูลนิธิเบญจนิกาย

พศ ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการบริหารมูลนิธิพุทธางกูร

พศ ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการบริหารสมาคมนักเรียนเก่า ร.วัดราชาธิวาส

ตำแหน่ง/สถานที่ทำงาน ปัจจุบัน ทำงานบริษัทในเครือ บริษัท สหวิริยา กรุ๊ป

ตำแหน่งผู้จัดการสำนักกฎหมาย ฝ่ายบริหารบริษัท

